

Bálintné Dancsó Mária

*A keresztényszocialista mozgalom története Szegeden
az ellenforradalmi rendszer első éveiben
/1919 január - 1922 nyara/*

S Z E G E D

1983.

B.2288

T A R T A L O M J E G Y Z É K

Bevezető

- I. *A keresztényszocialista mozgalom rövid történeti áttekintése* 5. oldal
- II. *Az illegális ellenforradalmi szervezkedés szakasza 1919 január - augusztus* 9. oldal
- III. *Az ellenforradalmi politikai viszonyok kialakulása Szegeden 1919 augusztus - 1920 január* 16. oldal
- IV. *A keresztényszocialista szervezkedés "offenzív" szakasza Szegeden 1919 nyarán-őszén* 30. oldal
- V. *A keresztényszocialista szervezkedés konkrét formái, módszerei, irányai Szegeden 1919 őszén* 34. oldal
- VI. *A keresztényszocialisták részvétele az 1920-as nemzetgyűlési választásokon* 48. oldal
- VII. *A szegedi keresztényszocialisták tevékenységének főbb jellemzői 1921 tavaszáig, Bethlen István kormány alakításáig* 76. oldal
- VIII. *A keresztényszocialista mozgalom hanyatlása a berhelni konszolidáció kezdetén 1921 áprilistól, 1922 nyaráig* 107. oldal
- Felhasznált irodalom* 124. oldal
- Jegyzetek* 125. oldal

B E V E Z E T Ő

A választott téma kevésbé ismert és még nem kellően feldolgozott a helytörténet irásában. A kor munkásmozgalmával foglalkozó történészek azonban szembetalálják magukat a keresztényszocialista mozgalom tevékenységével s így kisebb vagy nagyobb mértékben kitérnek tanulmányaikban a mozgalom eseményeinek ismertetésére. Legrészletesebben dr. Bárány Ferenc tette ezt meg a korszakkal foglalkozó tanulmányai-
ban és az Akadémia kiadónál 1982-ben megjelent könyvében: "A vihar-
sarki munkásmozgalom az ellenforradalmi rendszer első évtizedében."
A keresztényszocialista mozgalom történetének összefoglaló jellegű
helytörténeti feldolgozása azonban még nem született meg jóllehet
országos kitekintésű monográfiája már elkészült: Gergely Jenő:
"A keresztényszocializmus Magyarországon 1903-1923." Akadémia 1977.
Még egy könyvet írt Gergely Jenő, amely szintén foglalkozik a keresz-
tényszocializmussal is: "A politikai katolicizmus Magyarországon"
Kossuth. 1977.

Jelen dolgozat írása folyamán a fentebb felsorolt könyvek, tanulmányok képezték az alapirodalmát, segítettek abban, hogy a keresztényszocia-
lista mozgalom helyi alakulását össze lehessen vetni az országos tör-
ténésekkel és így kimutathatóvá váljanak a helyi sajátosságok, s hogy
egyáltalában el lehessen igazodni a keresztényszocialista mozgalom
eseményeinek, különféle irányzatainak, politikai-szervezeti törekvései-
nek megértésében.

A téma kutatását néhány konkrét tény gátolta, amely egyben rányomja bé-
lyegét a dolgozatra. A legfontosabb ezek közül az, hogy nincs a Csongrád
megyei levéltári anyagok közt egyetlen olyan irat sem, amely magának a
mozgalomnak illetve a Keresztényszocialista Pártnak a tevékenységét, kü-
lönféle számszerű adatokat, a vezetőkre vonatkozó információkat, egyál-
talan a helyi mozgalom iratanyagát tartalmazná.

A főispáni, a polgármesteri iratok és a közgyűlési jegyzőkönyvek között lehetett rákacni olyan dokumentumokra, amelyek valamilyen mértékben közvetetten utalnak a keresztényszocialisták helyi tevékenységével összefüggő eseményekre. Ezek száma elenyésző azonban s a legtöbb gondot az okozta, hogy csak közvetve lehetett felhasználni őket, bár amikor csak lehetőség nyílt erre beépítettem ezeket a dokumentumokat a dolgozatba. A disszertáció legfőbb forrásanyagát a helyi sajtó képezte, melyben szépszámu, de kevésbé megbízható és gyakran pontatlan információ lelhető fel. Az alapvető sajtó anyagot a "Szegedi Uj Nemzedék" c. politikai napilap jelentette, amely 1919 nyarától a keresztényszocialista mozgalom krónikása volt, majd később a szegedi jobboldali kispolgári politikai törekvések szolgálatában is állt. Kontrollként használtam fel a "Szegedi Napló"-t, a liberális polgárság lapját és "A Munká"-t, amely a helyi szociáldemokrata mozgalom sajtóterméke volt. "A Munka" megszűnése /1921. október 3./ után a "Szeged" c. napilap számaint néztem át.

Az események közötti jobb eligazodás érdekében gyakran fordultam korabeli krónikások munkáihoz információért. Így a Kiss Ferenc-dr. Tonelli Sándor-Sz. Szigethy Vilmos szerkesztésében megjelent Szeged monográfia főként a különböző szervezetek, egyesületek, jelentősebb szegedi személyiségek vonatkozásában adott felvilágosítást. Dr. Kelemen Béla: "Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi ellenforradalmi kormány történetéhez 1919." c. munkája főként a keresztényszocialista mozgalom első világháború utáni és a forradalom alatti alakulásáról adott tájékoztatást. Haszonnal forgattam Zadraveczi István naplóját, amely a szélsőjobboldali szervezetek tevékenysége és jónéhány szegedi politikai személyiség körüli eseményre világít rá. Hasonló okból bizonyult hasznosnak számomra Prónai Pál naplója is.

A dolgozat legfőbb forrásanyagait áttekintve megállapítható, hogy a disszertáció nem bővelkedik objektív, konkrét adatokban így ennek figyelembevételével lehetett csak kifejteni a keresztényszocialista mozgalom és a Keresztényszocialista Párt szervezeti felépítését, bemutatni vezető gárdáját, egész tevékenységét.

A felsorolt gátló tényezők ellenére - úgy gondolom - mégsem haszontalan a rendelkezésre álló anyag s ennek kapcsán a szegedi keresztényszocialista mozgalomnak 1919-22 közötti, a lehetséges kereteken belüli feldolgozása. Hisz a dolgozat célja az volt, hogy hozzájáruljon Szeged politikai történetének feltárásához egyrészt azzal, hogy az ellenforradalmi időszak egyik politikai tényezőjének történetét feltárva igyekszik elhelyezni azt a város politikai rendszerében, másrészt a Keresztényszocialista Párt helyi tevékenységének bemutatásával.

Végezetül szükségesnek látszik, hogy néhány mondat erejéig szóljunk a keresztényszocialista mozgalom helyéről a fokozatosan megszilárduló ellenforradalmi rendszer különféle politikai irányzatai között. Azért kell ezt megtenni, mert a dolgozat témájánál fogva jórészt a keresztényszocialista mozgalommal foglalkozik, e mozgalom eseményeinek feltárása felől közelít az egyéb pártokhoz, szervezetekhez és az egész eseménytörténethez s e miatt az a benyomása keletkezhet az olvasónak, hogy elmulasztódik a keresztényszocialisták tevékenysége és jelentősége Szegeden.

1919 nyara és 1922 ősze között, amikor a magyarországi ellenforradalmi rendszer a prekonzolidáció és a kezdődő bethleni konszolidáció időszakában volt, a keresztényszocialista mozgalom a jobboldali, munkásellenes, konzervatív, erősen klerikális és olykor antiszemita politikai erőt képviselte. Nem tartozott a rendszer kiépítését és megszilárdítását elvégző első számú politikai tényezők közé, inkább felhasznált e s z k ö z volt a nagybirtokos-tőkés-katonatiszti-hivatalnoki vezető erők kezében. De az "eszköz szerep" eljátszása közben megpróbálkozott a mozgalom saját törekvéseinek érvényre juttatásával is, ezek azonban mindig alárendelődtek az adott időszak fő politikai célkitűzéseinek. Így a keresztényszocialista mozgalom országosan és szegedi vonatkozásban is p r ó b á l k o z á s volt mind a vezető politikai erők, mind a mozgalmat alkotó kispolgári elemek részéről arra, hogy a proletárforradalmat követő ellenforradalmi rendszer több okból lehetetlennek tűnő

és erőszakolt kiépítése során eszközt találjanak illetve eszközzé válnak a gazdasági és politikai szempontból egyaránt jelentős munkásság és mozgalmá megfékezésére. A kísérlet nem sikerült, a szociáldemokrata munkásság sikerrel védte meg mozgalmát és baloldali parlamenti ellenzékévé tudott válni az ellenforradalmi rendszernek.

I. A keresztényszocialista mozgalom rövid történeti
áttekintése

A keresztényszocialista mozgalom kibontakozása nemzetközi és magyar vonatkozásban is a XIX. század utolsó harmadának kapitalista irányú fejlődésével kapcsolható össze. Az egyház, felismerve a kapitalizmus nyomán megjelenő új társadalmi-politikai jelenségeket, igyekezett felzárkózni a fejlődéshez, elhagyva a feudalizmus idején alkalmazott politikai irányvonalat. Ez a folyamat XIII. Leó pápasága idején vette kezdetét és az 1879-ben kiadott pápai enciklikában fogalmazódott meg első ízben. Új szerepét abban látta az egyház, hogy a fennálló politikai hatalmak segítségére legyen a polgári állam megszilárdításának biztosításában és fogékonyan reagáljon a legégetőbb társadalmi problémákra - mindenek előtt a szociális kérdésre - azaz a munkáskérdésre. 1891-ben a "Rerum novarum" kezdetű enciklikában már megfogalmazódik az a szociális program, melyben a pápa állást foglal a marxizmussal szemben álló szociális kereszténység mellett.

Olyan keresztény irányultságú politikai pártok alakítására ösztönöz, amelyek nem állnak szemben a polgári társadalmakkal, hanem azt elfogadhatóvá igyekeznek tenni a munkások számára.

Hazánkban a kapitalizálódás az 1890-es években érte el azt a szakaszt, amikor nemcsak a gazdasági, hanem az állami-politikai és az ideológiai-kulturális életben is polgári jellegű változtatások sorozata valósult meg. A keresztényszocializmus térhódítása szempontjából az 1890-es években lejátszódó egyházpolitikai küzdelmek és a feudális-konzervatív irányzatú egyház ebben elszenvedett veresége volt a döntő fordulat. 1895. január 28-án megalakult a katolikus egyház politikai szervezete a Katolikus Néppárt gr. Zichy Nándor és gr. Eszterházy Móric vezetésével.

Ők a feudális előjogok visszaszerzéséért, az egyházpolitikai törvények revíziójáért szálltak sikra. Ugyanez időtájt indult utjára a katolikus mozgalom másik ugynevezett szociális irányzata Prohászka Ottokár, Gisswein Sándor és Ernszt Sándor vezetésével.

Tehát "... a keresztényszocialista mozgalom a katolikus társadalmi-politikai szervezkedésből fejlődött ki, s később sem szakadt el az egyháztól..." De "...a feudális maradványoktól kötött magyar egyházban az új tájékozódás szószólói is konzervatívabban interpretálták a vatikáni álláspontot..."^{1./}

A katolikus keresztényszocialista irányzat tömegbázisát a középrétegek, a parasztság és a kispolgárság adta, akik még nem jelentettek tulsúlyos társadalmi erőt a századfordulón. A keresztényszocialista szervezkedés a XX. század első évében lendült fel, elsősorban a katolikus társadalmi szervezetek formájában. Ilyenek voltak a Katolikus Kör, a Szent-Imre Kör. Önálló sajtója is volt a mozgalomnak az Igaz Szó 1904-től. Rendszeres időközönként szervezetek országos katolikus nagygyűléseket és megalakították a Keresztény Szociális Egyesületek Országos Szövetségét is 1904 októberében, melynek elnökéül Gisswein Sándort választották.

1906-ban kezdetét vette a keresztényszocialista szakszervezetek alakítása is az építőmunkások és a vas- és fémmunkások között. A szervezet célja: "Tagjai anyagi és szellemi érdekeit keresztény elvek szerint törvényes alapon megvédelmezni."^{2./}

1908-11 között a keresztényszocialista mozgalom visszaesett, kifulladásra. Mégis 1909-ben alakult meg a Keresztényszocialista Párt az 1910-es választásokra készülve. Ezzel szervezetiileg ketté vált a katolikus-keresztényszocialista mozgalom a keresztényszocialista és a néppárti szárnyra.

Az első világháború alatt szétszilárdott a keresztényszocialista szervezkedés. 1917-ben, amikor ismét megindult a mozgalom, az már új feltételek között történt. Érlelődött a polgári demokratikus forradalom. A keresztényszocialisták arra törekedtek, hogy politikai befolyásra tegyenek szert a liberalizálódott viszonyok között. Ezért közeledtek a baloldali ellenzéki mozgalomhoz, tagjai lettek az 1917 nyarán létrejött Választójogi Blokknak, de alsó szinten, az SZDP szervezetek elutasító magatartása miatt, nem jött létre együttműködés.

1918-ban ismét egyesítették a néppárti és a keresztényszocialista erőket, főként a néppárti Ernszt Sándor és a keresztényszocialista szakszervezeti vezetők közreműködésével: 1918. február 2-án megalakult a Keresztényszocialista Néppárt. Ez a párt már nem a feudális előjogok visszaszerzését tűzte ki célul, hanem a polgári demokratikus átalakulást szolgáló demokratikus követelések megvalósítását, bár az agrárius és antiszemita vonásokat még nem küszöbölték ki propagandájukból. Céljaik ellenére az őszirózsás forradalom előestéjén keresztényszocialista munkások közül szervezték a sztrájkőröket és erős szakszervezeti szervezkedésbe kezdtek az állami vállalatok munkásnői között. A polgári demokratikus forradalomban általában a polgári pártokhoz kapcsolódtak, majd a decemberi-januári válság idején fokozatosan az ellenforradalmi erők táborába álltak a keresztényszocialisták. A Tanácsköztársaság alatt pedig már egyértelműen a jobboldali erők segédcsapataként tevékenykedett a katolikus-keresztényszocialista mozgalom.

A szocialista forradalom leverése után, a keresztényszocialista mozgalmat ismerte el az egyház és a különféle ellenforradalmi erők olyan politikai tényezőként, amely tömegbázisa alapján - középrétegek, hivatalnokok, menekültek, katonatisztek - eszközül szolgálhat az ellenforradalmi rendszer konszolidálásához.

A fehérterror és az ellenforradalmi rendszer megszilárdulásának első éveiben - 1919 nyarától az 1922-es választásokig - játszott jelentős szerepet hazánkban a keresztényszocialista mozgalom. S mikor már a

politikai konszolidáció megtörtént, fokozatosan visszaszorult betöltve történelmi szerepét: a szükséges időszakban az ellenforradalmi rendszer egyedüli társadalmi bázisát a középrétegeket, azok társadalmi - politikai aktivitását használták fel Bethlenék elsősorban a munkásság megfékezésére, másodsorban az ingatag, az antanttal nagynehezen elfogadtatható, a forradalmak előttinél is konzervatívabb és reakciósabb hatalom megszilárdításához.

II. Az illegális ellenforradalmi szervezkedés szakasza
1919 január-augusztus

A Szegeden folyó keresztényszocialista szervezkedés fő vonalaiban megegyezik az országos mozgalom eseményeivel, azonban néhány helyi specialitás sajátos színezetet ad a szegediek tevékenységének. Két tényező mindenképp említést érdemel: az 1918. december 10-től 1920. március 1-ig tartó francia megszállás és a városban folyó különféle ellenforradalmi szervezkedés azaz Szeged ellenforradalmi központ szerepe. Ami a francia csapatok tevékenységét illeti, azt röviden a "mérséklés" és a "kordában tartás" kifejezések jellemzik legjobban. Ez érvényes a polgári demokratikus és a szocialista forradalom saját alakulására Szegeden éppugy, mint az ellenforradalmi szervezkedéshez való viszonyukra.

Jóformán egyetlen politikai erő sem tehetett semmilyen lépést a mindenkori francia városparancsnoknak tudta és jóváhagyása nélkül. Mind Betrix mind de Tournadre teret engedett bizonyos határok között a különböző színezetű politikai erőknek. Így igen színes, itt-ott zavaros, gyakran változó volt Szeged politikai arculata 1919 tavaszán, nyarán; működött a helyi ABC, ide költözött és többször átalakult az aradi kormány, itt szerveződött meg a "nemzeti hadsereg", az 1918 ősze előtt működő pártok prominens képviselői közül sokan ebben a városban jelentkeztek újra. Ezt a sokszínű politikai mozgást még bonyolították a menekültek: a birtok, vagyon nélkül maradt birtokosok, a katonatisztek, az alacsonyabb és magasabb osztályu volt állami alkalmazottak áradata.

Az ellenforradalmi erők szervezkedését 1919. augusztusáig főként az a remény éltette, hogy nem lehet tartós a "vörös uralom". Juliustól pedig mint az "új", ellenforradalmi rendszer kimunkálói tevékenykedtek a biztos győzelem tudatában. A kérdés csak az volt, hogy milyen politikai erők játszanak majd vezető szerepet. Ugy látszott valamennyi olyan irányzat eséllyel vehet részt a harcban, amely nem kompromittálta magát a forradalmakban. A nagybirtokos -nagytőkés csoportok hatalmát kellett

konszolidálni egy ellenforradalmi rendszerben, melynek tömegbázisát a középrétegek, katonatiszti-hivatalnoki elemek adták. 1919 nyarán még a katonatisztek és a középrétegek képviselői és szervezeteié volt a vezető szerep. A nagyobb politikai gyakorlattal rendelkező birtokos-tőkés csoportok még a háttérből szemlélték a kibontakozást. Ilyen körülmények között meglehetősen esélyei voltak a már 1918 előtt is tevékenykedő keresztényszocialista mozgalomnak is.

A szegedi keresztényszocialisták működése még 1917-re nyúlik vissza, a mikor Karácsonyi Guido káplán megszervezte a Keresztény Szociális Párt helyi csoportját, a dohánygyári munkásnókból mintegy 900 taggal. 1918 januárjában Zadravec István páter újjászervezte a csoportot, amely ismét a dohánygyári munkásnókra alapozódott. 1918-19 fordulóján, megegyezve az országos irányvonallal, a szegedi keresztény-szocialisták is fokozatosan az ellenforradalmi ellenzék táborához közeledtek az állam és az egyház szétválasztását, a kötelező vallásoktatás megszüntetését és a radikális földreformot megvalósító kormányrendeletek következtében.

A Tanácsköztársaság idején Szegeden szervezkedő ellenforradalmi erők első csoportja - aktív katonatisztek és papok - némi vita után Zadravec István alsóvárosi rendfőnök és Gömbös Gyula véleményét elfogadva a már meglévő és működő keresztényszocializmust kívánták felhasználni a szervezkedés olyan eszközeként mint amely alkalmas a tömegek manipulálására, a szocialista demagógia terjesztésére, a munkásságnak az ellenforradalom mellé állítására.^{1/} Ehhez az alapötletet az adhatta, hogy a keresztényszocialista Párt tevékenysége már 1919 elejétől fokozatosan átalakult s az ellenforradalmi szervezkedés szolgálatában álló segédcsapat lett. 1919 februárjában még csak az agitáció eszközeivel éltek: "keresztényszocialista gyűléseken egyre keményebb kritikát gyakoroltak az internacionálé felett. Az ébredők a keresztényszocialistáknál puhatolóztrk jöhetnek-e Szegedre".^{2/} A Tanácsköztársaság kikiáltása után a francia városparancsnokság sürgetésére Szegeden egy új városvezetőség jött létre Dr. Dettre János volt tiszti ügyész, Dr. Somogyi Szilveszter polgármester és Tabódy Zsolt ezredes vezetésével.

A keresztényszocialisták számára újabb agitációs célpont lett ez a testület. Bátorította a párt vezetőit, hogy élvezték olyan jelentős személyiségek támogatását is mint Dr. Kelemen Béla, akit a polgári forradalom menesztett főispáni állásából és Dr. Bokor Pál, aki korábban volt főispán. "A franciák március folyamán megsokalták már Zadravecz ferencrendi főnök és alsóvárosi plébános valamint Karácsonyi Guido belvárosi káplán és Zsirkay János a Tevél titkárának sok beszédét a vallásosság szükségességéről, a hitoktatás kötelező kimondásáról. Letartóztatták őket, de néhány óra után szabadok voltak".^{3/}

Egy hónap elteltével már radikálisabb eszközt alkalmazták a keresztényszocialisták: "Nágel Manó ezredes akciót indított. A keresztényszocialisták, a tanyák népe, a tisztikar azon része melynek egzisztenciája biztosítva nem volt, s a Tevél érdekeltség 1919. április 9-re puccsot szerveztek. A franciáknak az orrára kötötték a dolgot, azok hitegették őket, de a tizenkettedik órában lefújták a tüntetést. A puccs célja a direktórium elcsapása volt. Balogh Károly volt tanácsnokot szemelték ki főispánnak, Nágelt katonai diktátornak, Pottyondit főkapitánynak."^{4/}

/Pottyondi Károly az I. számú szegedi gyalogzászlóalj parancsnoka volt./
Ám céljukat nem érhették el a különböző gátló tényezők /a tömegeknek a mozgalom iránti ellenszerve, a francia megszállás, a protestáns katonatiszti vezetősoport/ miatt. Tevékenységük továbbra is az agitációra korlátozódott. Mindezek ellenére Gömbös Szegeden tartózkodása idején jól kiegészítette egymást az ellenforradalmi szervezkedés három erővonala: Gömbös szervező tevékenysége, a városba özönlött, különítményekbe szerveződött katonatisztek terrorakciói és a Keresztényszocialista Párt szélsőséges és aktív agitációja. S bár 1919-23 között bizonyos később bemutatandó események és személyiségek idővel háttérbe szorították a keresztényszocialista mozgalom eme szélsőséges irányvonalát, mégis jelen voltak Szeged politikai életében a magukat "intrazigensnek" nevező kulcsfigurák: Nágel Manó, Karácsonyi Guidó, Zsirkay János személyében.

1919 július elején ismét változott a helyzet. Megérkeztek Szegedre a néppárti-keresztényszocialista politikusok gr. Zichy Aladár és Bartos János. Az ő irányításukkal kapcsolódtak be a keresztényszocialisták a kormányalakítási munkálatokba. A Károlyi-kormányba nem sikerült bejutniuk, így néhány hétig az ellenzék szerepét játszották.

Mivel Bartosék megjelenésével a keresztényszocialista szervezkedés irányítása Gömbös és Zadravec kezéből Zichyékhez került, ebből konfliktus támadt a helyi és a "betolakodó" erők között. A kormányt illetve a Horthyt támogató középosztálybeli városi politikai erők sem nézték jószemmel a kívülről jött politikusokat tudva róluk, hogy keresztény-szocialista jellegű aspirációjuk aulikus és a felekezeti harcot is fontosnak tartó, háboru előtti politikai irányvonalat takar. Ezért ki is kezdték Bartos szegedi tevékenységét. Wimmer Fülöp a szegedi Kendergyár igazgatója jegyzőkönyvvel igazolta, hogy a gyár munkásai panaszt tettek Bartos ellen, aki az egyik keresztényszocialista párti gyűlésen "felekezeti izgatást szított, konkrétan zsidó ellenes kitételeket alkalmazott, s ezzel a polgárság és a munkásság együttműködését és a magyarság tömörítését akadályozta."

"Ezekkel szemben /mármint az izgatókkal szemben - D.M./ pedig fenn tartom azon kívánságomat és követelésemet, hogy azok - hiszen ezek között szegedi ember alig van - igenis minél előbb önként vagy kényszerítve hagyják el városunkat".^{5/} A Wimmer - Bartos ügy megtárgyalására a Keresztényszocialista Párt /a továbbiakban KSZP/ július 15-i értekezletén is sor került, ahol határozottan visszautasították a Bartos személyében a pártot ért "durva és tendenciózus" támadást s konkolyhintőnek nevezték Wimmert."^{6/}

A politikai erőviszonyok realitását felismerve Bartosék megszüntették ellenzéki magatartásukat. Ezt bizonyítandó 1919. július 2-re a városháza tanácstermében "politikai értekezletet" hívtak össze.

A SZUN-ban megjelent beszámoló így összegzi a gyűlés célját:

"Politikával foglalkoztak - de kizárólag becsületes nemzeti politikával - amely minden személyes érdeket, pártszempontot kizár és egyedül a magyar nemzet érdekeit tartja szemelőtt". Felszólalt gr.Zichy és Bartos is, világosan kifejtették álláspontjukat, amely valóban a realistákon nyugodott. Ugyanis Zichy Aladár gróf azt hangoztatta, hogy személy szerint ő és pártja is "A mostani kormányt teljes erejéből támogatja és semmi titkos fondorlathoz nincsen hozzájárulása." Az utóbbi kitételrel azt a kósza hirt cáfolta, mely szerint a keresztényszocialisták ellenkormányt kívánnak alakítani. Bartos János tovább fűzte az előtte szóló gondolatait: "A kormányban magában is egy irányzat van, amely megalkuvás nélkül küzd minden ellen ami bolsevik". Ugyanakkor leszégezte: Politikamentes nemzeti hadsereg kell elsősorban".^{7./}

Tehát két vasat tartottak egyszerre a tűzben: a Károlyi-kormányt is támogatták ugyanakkor az egyre függetlenebbé és hatalommá váló Horthy-féle nemzeti hadsereget is elismerték, sőt Zichy gróf a Horthy által kinevezett "toborzó bizottság" elnöke lett ami azt jelentette, hogy a KSZP teljes agitációs tapasztalatával és szervezeti befolyással dolgozhatott az "önkéntesek" beszerzésén. A pártvezetés pályfordulása azzal az eredménnyel is járt, hogy a szegedi kormány által létrehozott Magyar Nemzeti Propaganda Bizottság némi pénzösszeget is juttatott a KSZP-nek, amelynek segítségével politikai napilapot is indítottak július 31-én "Szegedi Uj Nemzedék" címmel. Ezzel a jelentős politikai eszközzel - a propaganda eszközeivel - lett gazdagabb a KSZP, melyet a legmesszebbmenőkig felhasznált Kelemen Béla tanúsága szerint a "nemzeti irányu" propaganda kifejtésére /értsd: röplapok, igazolványok, brosurák formájában/ a kendergyár, a kötélfonógyár és a dohánygyár dolgozói közötti tagtoborzás céljából.^{8./}

A Bartos - Zichy féle mérsékelt keresztényszocialista irányvonal programalkotással is próbálkozott.

1919. július 12-én a KSZP "országos tanács"-t hívták össze Szegeden, s az itt elfogadott határozat két vonatkozásban méltó említésre. Egyfelől állást foglalt a KSZP az újból átalakult, immár P.Ábrahám-kormány mellett, másfelől pedig kompromisszumra törekedett az ellenforradalmi szervezkedés szélsőséges és mérsékelt irányzata között. Ez fejeződik ki a határozatban is.^{9/} A Szegedi Napló lényegre törően foglalta össze az "országos tanács" határozatát: "... a párt kijelenti, hogy a nemzet talpraállítása érdekében támogatja a kormányt, míg az a keresztény magyarság jogos érdekeit biztosítja." A határozat szerint ezen érdekek alatt az alábbiakat kellett érteni: tartózkodni a jogtalan megtorlásoktól, előtérbe helyezni a szociális kérdést, bevonni a munkásságot a kormányzásba, a munkásság helyezkedjen "nemzeti alapra". A KSZP kezdeményező lépéseket kíván tenni a felekezetek együttműködését illetően. "A KSZP - véli a Napló cikkírója - mérsékelt és megfontolt hangja örvendetesen elüt azoktól a zölden bugyborékoló hangoktól, amelyeket a legutóbbi napokban bőségesen volt alkalmunk hallani."^{10/}

A Peidl-kormány létrejötte és az utolsó szegedi kormány halódása idején még egy kísérletet tettek Zichyék hatalmi pozíciók szerzésére: megalakították a Magyar Nemzeti Bizotmányt, amely sürgősen kijelentette, hogy nem ismeri el a szociáldemokrata kabinetet.

Erejükből többre nem telt, mert a júniusban Szegedre "betolakodók" "tülekedtek" fel Budapestre, hogy ott folytassák országpolitikát formáló tevékenységüket.

Mit profitált az eltelt nyári hónapok alatt a helyi KSZP a Zichy-Bartos féle mérsékelt irányvonal működéséből? A tények azt bizonyítják sok fontos előnyhöz jutottak a szegediek. Először is: Bartosék "nagypolitikai" tevékenysége eredményesen elfedte illetve tompította annak az 1919 április-június közti szélsőséges irányvonalnak a működését, melynek létéről korábban szó volt, s amely a "nemzeti hadsereg" toborzásában, az SZDP l eljárásában, továbbra is folytatódott. Ezzel akaratlanul is hozzájárultak Bartosék a helyi keresztényszocialista mozgalom megizmosodásához s ezen keresztül 1919-20-as mérsékelt sikereihez.

Másodszor: nagyon fontos volt a keresztényszocialista sajtó megindítása, amely a későbbiekben hűséges szellemi kiszolgálója volt a szegedi politikai életnek, élén Jeszenszky Gézával, Szilassy Cézárral, Zsirkay Jánossal és vitéz Kemény Simonnal. Harmadszorra: Bartosék országos ismertsége és az általuk képviselt politikai irányzat kapcsolódása az "országos politika" szegedi alakításához lehetőséget adott jónéhány ismeretlen vagy többé-kevésbé ismert szegedi polgárnak a politikai felemelkedéshez, akik a 20-as években jellegzetes szegedi figurák lettek: Dr. Aigner Károly ügyvéd, a KSZP tagja ekkor, 1921 novemberétől Szeged város főispánja; Diendorfer Miksa ezredes a szegedi MOVE elnöke; Karácsonyi Guido belvárosi plébános a KSZP egyik vezetője; Dobay Gyula ügyvéd, a Katolikus Kör elnöke, az Ábrahám-kormány által kinevezett főispán helyettes, a SZUN Rt. későbbi elnöke; Dr. Kószó István ügyvéd, kisgazdapárti országgyűlési képviselő, 1926-ig belügyminiszteri politikai államtitkár; Nágel Manó ezredes a KSZP alapítótagja és elnöke; Peidl Imre a keresztényszocialista szakszervezet szegedi elnöke; Shvoy Kálmán katonatiszt az Ex tagja; Szilassy Cézár a Keresztény Nemzeti Párt tagja, a SZUN újságírója; Zsirkay János a SZUN újságírója, a Tevél szegedi titkára,

Összegzésként megállapítható, hogy bár nem volt elég ereje és befolyása a Keresztényszocialista Pártnak ahhoz, hogy jelentősebb szerepet játszon 1919 nyarán a kormányalakítási kísérletekben, mégis be tudott épülni az újjáalakuló szegedi politikai viszonyokba azután is, hogy a hatalmi harcok súlypontja Budapestre helyeződött át. Eme politikai sikerhez három tényező járult hozzá. Egyrészt az, hogy a keresztényszocialista mozgalom részese volt a városban folyó ellenforradalmi hatalmi harcoknak, másrészt, hogy politikai, anyagi és szervezeti támaszra tett szert a korábbi néhány hónap folyamán, harmadszorra pedig az is lényeges volt, hogy már az ellenforradalmi szervezkedés legelején mint alkalmas politikai eszköz jött számításba a KSZP. Mindez azt eredményezte, hogy rendelkezett a további hatalmi harcokhoz szükséges helyzeti energiával és kiterjedt politikai, baráti összeköttetéseket szerzett országos vezetők körében, ami abban az időben igen fontos volt.

III. Az ellenforradalmi politikai viszonyok kialakulása Szegeden 1919 augusztus - 1920. január

1919. augusztus 1-én Budapesten megalakult a Peidl-kormány, melyet hamarosan a Friedrich István által vezetett kormány váltott fel. Ezek az események Szeged elhagyására készítették a szervezkedő ellenforradalmi csoportokat. Elsőként Teleki gróf utazott Budapestre augusztus 5-én, hogy tárgyalásokat folytasson Friedrich-el az Abrahám-kormány "lemondási" feltételeiről. Augusztus 12-én távozott az Abrahám-kormány több tagja, augusztus 13-án pedig Horthy is Siófokra repült. Augusztus végére jóformán magukra maradtak a szegedi ellenforradalmi erők. Egyetlen dolog nem változott - a francia megszállás. Ezek után az volt a nagy kérdés hogyan alakul a város politikai arculata, kik és milyen mértékben részesednek a hatalomból?

Az hamar kiderült, hogy a "keresztény nemzeti irányzatu" ideológia és a vele szorosan összefonódó szervezkedés a "nagyok" távozása után is életképes.

Egyfelől azzal bizonyítható e tény, hogy a tárgyalandó időszakban /de később is/ a "keresztény blokk"-hoz tartozó, a tavaszi-nyári ellenforradalmi szervezkedésben feltűnt. illetve abban résztvevő helyi személyiségek játszották a főszerepet a város politikai berendezkedésében, másfelől pedig hogy a "keresztény nemzeti" eszme hirdetésével szervezte a KSZP szegedi vezetősége tevékenységét az SZDP és a szakszervezetek b omlasztása, valamint a kispolgárság beszerzése irányában.

Szeged közigazgatása sajátosan alakult. Mivel francia megszállás alatt állt érvényesült az intervenciós katonai közigazgatás, melynek francia városparancsnok állt az élén, de jelentős számú helyőrséget hagyott hátra a nemzeti hadsereg is. Ugyanakkor próbálkoztak a városi vezetők a Friedrich-kormány által elrendelt polgári közigazgatás létrehozásával is, amely értelmében vissza kellett állítani az 1918 október előtti törvényhatósági bizottságokat illetve a városi képviselő testületeket. Több hónapig elhúzódott azonban a régi közigazgatás helyreállítása, mert

összekapcsolódott a köztisztviselők és állami alkalmazottak forradalmak alatti tevékenységének felülvizsgálatával. Az állami alkalmazottak és köztisztviselők középső és alsó rétegeibe tartozók között tisztogatott előszeretettel a szegedi igazoló bizottság. Az ellenforradalmi szervezkedésben érdemeket szerzett helyi vagy menekült alkalmazottak és tisztviselők jó pozíciószerzési lehetőséget láttak ebben és magasabb pártfogók segítségével többnyire be is jutottak a megüresedett állásokba. A KSZP és a Katolikus Kör valamint a városi főtisztviselők saját jelölteket is pártfogoltak.^{1./} Igen sokan megmaradtak a felsőbb szintű közigazgatási funkciókban a régiak közül, jóllehet a múltja nem mind-egyiknek volt makulátlan. Balogh Károly közlélmzési tanácsnokot például 1918 őszén a népharag nem annyira politikai okokból mint inkább köztörvényes bűnözés - nevezetesen csalás, sikkasztás - miatt zavarta el hivatalából.^{2./} Ő visszakerült a városi tanácsba - igaz "feledhetetlen érdemeket" szerzett a Szegedi ABC-ben és a keresztényszocialista szervezkedésben. A közigazgatás élén a megyei és városi főispán, nevezetesen Dr. Dobay Gyula ügyvéd állt. Egyik alapító tagja és elnöke volt a Katolikus Körnek, a Magyar Nemzeti Bizotmányban - melyet Zichyék hoztak létre 1919 augusztus elején - a katolikus hitközséget képviselte, a "nemzeti hadsereg" szervező bizottságának tevékeny tagja volt. 1919. augusztus 8-án nevezte ki az Ábrahám-kormány illetve az I. Friedrich-kormány kormánybiztos főispánná. Az ő "személye teljes biztosíték, hogy a városban többé nem lehet urrá semmiféle nemzetietlen fordulat."^{3./} Ez a vélekedés valóban megállta a helyét, hisz mindenki tudta Dobay-ról, hogy esküdt ellensége a szociáldemokráciának. A francia városparancsnokság sem nézte jószemmel működését, mivel teret engedett a szélsőséges antiszemita pogrom-irányzatnak. A munkásság és a zsidóság gyakran fordult panasszal a francia városparancsnokhoz ezek miatt.^{4./} A franciák többször is sürgették Dobay menesztését, mignem a Friedrich-kormány kormánybiztos helyettessé nevezte ki szeptember 22-én, miközben kerületi kormánybiztos Dr. Kelemen Béla lett. Am a panaszok Dobay ellen továbbra sem szüntek meg, s mivel hajthatatlan maradt a szélsőséges irányzat feladását illetően "felsőbb sugallatra" október 19-én

lemondott tisztségéről. Az új kormánybiztos főispán kinevezéséig Kelemen Béla látta el a szükséges teendőket.^{5/} Bár Dobay Gyula csak néhány hónapig töltötte be a főispáni tisztségét, mégis fájdalmas emléket hagyott sok kistisztviselő és munkásember emlékezetében. Rendkívül keménykézzel, makacs ellenforradalmár következetességgel, a munkásság iránti ellenszenvtől vezérelve irányította a város közigazgatását. Ő is a születőben lévő rendszer "intrazigens" képviselői közé tartozott s ez a politikai magatartás igen "figyelemre méltó" személyiségvonásokkal párosult. Ezekről a jellemvonásokról részben a kortársak feljegyzéséből értesülhetünk, részben a kor dokumentumait böngészve találkozhatunk velük lépten-nyomon. Sokféle posztot töltött be a várospolitikai és a kulturális élet legkülönbözőbb területein, 1920-ban szindarabot írt, melyet a szegedi színház be is mutatott, mint aféle jogászember jó szónok volt, kevés olyan városi ünnepségről olvashatunk, ahol nem szerepelt. Ugyanakkor vérmes, hirtelen természetü ember volt s így politikai szereplései a legtöbbször nélkülöztek a kompromisszumra való hajlamot, a diplomáciai készséget. Jótollu újságírónak ismerték, logikusan szerkesztett, jól érvelő vezércikkei ezt bizonyítják csakugy, mint elbeszélései. Tipikus képviselője volt kora középrétegbéli, átlagosan művelt, jó összeköttetésekkel rendelkező s ennek révén sok helyütt felhasználható, ezért hibái ellenére is politikai aktivitásban tartható "civispolitikusainak".

Szegeden az ellenforradalom intézményesedéséhez hozzájárultak a különböző politikai pártok, szervezetek, egyesületek. Eltekintve valamennyi felsorolásától, az alábbiakban csak azokról lesz szó, melyek a keresztényszocialista mozgalom és az ellenforradalmi rendszer megszilárdításában játszottak jelentősebb szerepet.

E szervezetek egy részének története még a forradalmak előtti időkre nyúlik vissza, de többségük ezek terméke, ellenreakciója.

Legrégebbi a megemlített szervezetek közül az 1908-ban alakult Katolikus Kör. A Kör célja az volt, hogy az "ország legnagyobb katolikus városá"-nak vagyonos polgárait, módos parasztjait, leggy gazdagabb adófizetőit, üzemek tulajdonosait, vezető közigazgatási tisztviselőket és állami alkalmazottakat e szervezet révén bevonjon a város társadalmi - politikai életébe. A katolikus társadalmi mozgalom reneszánszát a 20-as évek elején a katolikus egyház helyzetének módosulása okozta. Az ellenforradalmi rendszer "kialakulásában mint alternatíva a keresztény politika és ideológia alapvető szerepet játszott ... A katolikus egyház birtokainak egy részét elvesztette, de még így is tekintélyes gazdasági hatalommal rendelkezett s a rendszerben szerepe megnövekedett ... az egyház a nagybirtokos - nagytőkés uralkodó osztályok tagja maradt ... 1919 után létrejött a közös nevező a katolicizmusban az antiszemitizmus, a revizionizmus és mindenekelőtt a szocializmus ellenség tekintetében. A keresztény - nemzeti jelszóban egyesülhettek a katolikus és protestáns törekvések az állam ellenforradalmi céljaival.^{6/}

Mivel az egyház fenti törekvései már az ellenforradalmi szervezkedés idején is érvényesek voltak Szegeden, így szinte természetes volt, hogy a Katolikus Kör is csatlakozni kívánt a szervezkedéshez még idejében. 1919. július 23-án a Szegedi Naplóban megjelentettek egy felhívást, melyben a katolikus hitközség Kálvária u. 1.sz. alatti székházában /ma a Kossuth Zsuzsanna Egészségügyi Szakközépiskola működik e házban/ rendezendő közgyűlésre és választmányi ülésre invitálta a belvárosi plébánia területén élő római katolikusokat.^{7/}

Hogy sikerült végül is összehívni a megfelelő számú hívő sereget, arról csak szeptember 24-én számolt be a SZUN. A késlekedés egyik fő okára a zürzavaros, változó politikai események mellett egy ma is élő kortárs szegedi polgár így világít rá: "A hívek talán az elszenvedett háborús és forradalmi események után még kissé visszahúzódóak voltak. Meghallgattak ugyan mindent, de a kifejezetten vallási rituális

cselekményeken kívül nemigen vettek részt másban. Mintha a magánéletbe huzódott volna vissza mindenki." ^{8/}

Pedig a Körben kellett a megújulás, hisz "... a forradalmak kizökken-
tették tevékeny munkásságából. A nemzeti kormány távozása óta jófor-
mán csak belső klubéletet élt, kifelé alig működött." ^{9/}

1919. július 27-én a rendkívüli közgyűlés módosította a Kör alapsza-
bályait a "demokratikus korszellemnek megfelelően". E szerint mindenki
tagja lehetett a Katolikus Körnek, aki bármely keresztény felekezethez
tartozott, s a nők is rendes tagok lehettek /korábban csak pártoló ta-
gok/ ezután. A Kör feladatát a közmívelődés fejlesztésében és a szoci-
ális gondoskodással való foglalkozásban határozták meg. A Katolikus Kör
vezetője továbbra is Dr. Dobai Gyula elnök és Dr. Lippay György tankerületi
felügyelő, főtitkár maradt. A cikk tanúsága szerint jelentős előrelépés
történt a tagfelvételben, mert olyan személyiségek is beléptek, mint
Dr. Pálffy József /később a menekültügyi hivatalt vezette/ aki korábban
az "Arpád" szabadkőműves páholyból lépett ki, melynek főmestere volt,
örgróf Pallavicini Alfonz Károly sándorfalvi földbirtokos, aki a sze-
gedi kormányok idején aktív közéleti személy volt, Shvoy Kálmán őrnagy
a szegedi katonai körzet vezérkari főnöke, Dr. Boros József Kórház igaz-
gató, Zámbo Béla a Dohánygyár igazgatója, aki hozta magával a gyár
tisztviselő karát is. A szegedi tanfelügyelőségtől hároman lettek tagok,
ezenkívül a leszámoló hivatalból sok tisztviselő és az üzletvezetőség
tisztikara. Összesen 137 új tagot vettek fel, az említetteken kívül még
tanárokat, tanítókat, gyógyszerészt, ügyvédet, orvost, városi hivatalno-
kot, iparosokat, kereskedőket, háztartási alkalmazottakat, gyárimunkáso-
kat. ^{10/}

A Kör munkájának kiteljesítését szándékoztak elérni azzal is, hogy kü-
lönböző bizottságokat hoztak létre, melyekben érdeklődésük és kedvük sze-
rint kívánták foglalkoztatni a tagokat. Összesen tíz területen tevékeny-
kedett a Kör; a Hitéleti, Irodalmi és közmívelődési, Művészeti és köz-
építészeti, Iparos, Kereskedő, Gazdasági és jóléti, Jótékonyági, Békél-
tető, Sport, szórakoztatási és vigalmi valamint Propaganda Bizottság-
ban. ^{11/}

Három fontos momentum emelhető ki a Kör 1919-es őszi mozgolódásából. Az egyik az, hogy az országos fejleményeket figyelembe véve itt Szegegyeden igen hamar kezdeményezték a körön belül az interkonfesszionális szervezkedést, bár ez nem ment zökkenők nélkül. A másik érdekes mozzanat pedig az, hogy igyekeztek túllépni a Katolikus Kör uri kaszinó jellegű, zártkörű tevékenységének korlátain s ezzel mintegy tömegmozgalommá próbálták alakítani. Bár ez még 1921-ig - Dobay elnöksége alatt - nem teljesedhetett ki, hisz számos más elfoglaltsága mellett kevés időt fordított a Kör vezetésére - de a tisztújítás után határozott változás tapasztalható a keresztény politikai tömegmozgalom szervezésében a Kör élénk irányító tevékenysége mellett. Különösen beigazolódnak mindez az 1920-as választások idején. Harmadikként azt szükséges hangsúlyozni, hogy zömmel a Belváros lakosságára /iparosok, kereskedők, állami alkalmazottak, tisztviselők, háztulajdonosok, tőkések, különféle vállalkozók/ terjedt ki a Katolikus Kör hatásköre és csak kisebb mértékben tudta bevonni Alsóváros és Móraváros gazdagparaszi elemeit. Végezetül pedig a Katolikus Kör "reneszánszában" jól regisztrálható az a tény, hogy 1919 augusztusában a püspöki kar határozottan a KSZP támogatása mellett döntött, melynek végső céljaként a különböző keresztény pártok keresztényszocialista program alapján való egyesülését s ezáltal a klérus és a keresztényszocialista mozgalom politikai tényezővé válását jelölte meg.

Mint tudjuk az ellenforradalmi szervezkedés legaktívabb résztvevői a katonatisztek és a menekült hivatalnokok, a deklasszált dzsentri származású értelmiségiek, egyetemi hallgatók voltak. Ők hozták létre katonatiszti vagy államhivatalnoki vezetőkkel az élen a különféle nemzetvédelmi vagy hazafias társadalmi szervezeteket, melyeknek különböző változatai léteztek úgy mint: titkos társaságok, szövetségek, egyesületek, társaskörök, klubok, ligák. Ezek szerveződésére a fehérterror idején még zömében az önkéntesség volt a jellemző. Társadalmi jellegüket pedig az adta, hogy bizonyos fokig a fennálló hivatalos államhatalommal szemben "a keresztény nemzeti társadalom" jobboldali kontrolljaként léptek fel.

E szervezetekben tömörültek a magukat intrazigensnek nevező "kipróbált, megalkuvás nélküli antiszemita, irredenta, szovjetellenes, antikommunista egyének, akik fenntartás nélkül vállalták, sőt kezdeményezték a belső terrorcselekményeket és a külső provokációs katonai akciókat."^{12/}

A Fővezérséggel legszorosabb kapcsolatot tartó, legszervezettebb és legbefolyásosabb, tömegeket mozgósító egyesület volt a MOVE. Még 1918-ban szerveződött Gömbös Gyula vezetésével, a Károlyi-kormány betiltotta, majd 1919. július 5-én szervezték újjá legálisan Szegeden Gömbös vezetésével, Diendorfer Miksa elnökletével. Jól kiépített városi szervezeti hálózattal, rendszeres és sokak által támogatott programokkal hívta fel magára a figyelmet. Az egyesület célja az volt, hogy a nacionalista és m. ilitarista szellemet tartsa ~~bő~~ren Szeged lakossága körében.

Jelentékeny anyagi támogatást kapott a MOVE ehhez a Fővezérségtől. Önálló ujságja volt 1920-tól. Különbféle szakosztályai közül a sport, a kulturális és a női szakosztály tevékenysége volt rendszeres és kiemelkedő Szegeden. A MOVE elnöke, főtitkára, szakosztályvezetői rokkant, illetve nyugdíjas hivatásos tisztek voltak. Tagjai pedig: katonatisztek, állami, városi köztisztviselők. A Fővezérség támogatását élvezve sikerült megszereznie Szegeden is a keresztény lapok terjesztési jogát, mellyel jelentős anyagi forráshoz jutott, tagjaiknak pedig állást tudott biztosítani. Szegeden a legismertebb és leglátványosabb szervezete volt a MOVE-nak a közművelődési kör, mely 1919. november 8-án alakult meg azzal a céllal, hogy a tudományt, a művészeteket és a szépirodalmat terjessze, fejlessze a magyar nemzeti érzést. A kör vezetői voltak: Nováky Árpád őrnagy elnök, titkár Pazár Béla állami főgimnáziumi tanár, szépirodalmi osztályvezető. Dr. Márki Imre.^{13./}

A SZUN rendszeresen és részletesen számolt be ezekről a matinékről, előadásokról, melyek kulturális színvonala enyhén szólva hullámzó volt, mert zömében helybeli dillettáns művészek, írók filozófusok, illetve "csodagyerekek" léptek fel igen célzatos és már-már könnyeket fakasztó stílusban és témákkal. Néhány kivétel azért akadt, ha felkérték Juhász Gyulát vagy valamelyik rangosabb szegedi színészt vagy Móra Ferencet szereplésre.

A MOVE szegedi csoportjának működésével kapcsolatban két megjegyzés szükséges. Egyfelől Szegeden mint a menekültek gyűjtő helyén nagyon sok katonatiszt és közhivatalnok tartózkodott, s számukra egészen-
c idáig és pszichológiailag is fontos volt, hogy van egy szervezet, amely elfoglaltságot és a valahová tartozás érzését adja. Ugyanakkor sok fiatal tisztet keserített el a tétlenség, a bizonytalanság, sokszor a szűkös anyagi helyzet s jónéhányan az öngyilkosságba menekültek vagy "lovagias ügyek" áldozataiként fejezték be életüket. Másfelől az összes létező társadalmi szervezet között a legrendszeresebb, leginkább tervezett egyesületi életet bonyolította a városban a MOVE. Rendezvényei a nemzeti összefogás, az irredentizmus, a rendszer mielőbbi, szociális kérdéseket is rendező konszolidálásának gondolatát hirdették. Benne volt a köztudatban a MOVE, téma volt egy-egy szervezése különösen a kulturális- és sportélet terén.

A Szegedre menekülő ellenforradalmi tisztek első csoportja szervezte újjá a Budapesten már korábban megalakult Ébredő Magyarok Egyesületét. A városban sok elégedetlen, a forradalom ellen fegyverrel is támadni akaró, menekült volt, akik az ébredőknél találták meg azt a politikai irányvonalat, amely a nyílt fasiszta terrorral kívánta a rendet megteremteni. A francia városparancsnokság nem tűrte meg szervezkedésüket, ezért még 1919 végéig - 1920 elejéig csak az eseményekhez kapcsolódva itt-ott felbukkanó nevek után lehetett következtetni arra, hogy kik is tartóztak az egyesületbe a szegediek közül: Karácsonyi Guidót, Zsirkay Jánost, Schmidt Ferencet, Lábás Endrét, Nemezc Ferencet, Balogh Lajost, Szilassy Cézárt, Dávid Zakariást emlegetik a lapok. Ezek a személyek más szervezetekben is megtalálhatók, főként a KSZP-ben és a Tevék-ben. Szerepük 1919 szeptemberében növekedett meg, amikor a köztisztviselők igazolása, no meg Dobay főispánsága alkalmat adott az antiszemita uszításra. Így írt erről "A Munka": "A szegedi zsidóság küldöttsége kereste fel Kelemen Béla és Dobay Gyula kormánybiztosokat, hogy felhívják figyelmüket, hogy zsidó pogrom mozgalom van kialakulóban. A vezetők kijelentették, erről nem is tudnak, nyoma sincs az agitációnak, de nem is engednék."

Ugyanakkor válaszolják ezt " - írja a cikkíró - "amikor Schmidt Ferenc és Dávid Zakariás nevű magyarok kormányengedéllyel emelhetik magasra ebben a városban is az ébredő magyarok fekete zászlaját."^{14./}

Néhány nap múlva a Katolikus Körben nagygyűlés volt, "ahol kijelentették: a Szegeden terjesztett pogrom-hírek csak a régi és újabb idegen elemek célzatos koholmánya, elítélik a megtorló igazságszolgáltatásnak minden olyan módját amely nem az állam törvényein alapul követelik a z összes igazoló választmányok szigorú és igazságos működésének sürgős megkezdését."^{15./}

Világosan kiderül tehát, hogy az antiszemita jellegű rémhírterjesztésben a zsidóellenes propagandában, a zsidó polgárok elleni időkénti kisebb-nagyobb pogrom megrendezésében, összeköttetésük illetékes helyen való felhasználásában mindenütt megtalálhatók a szegedi ébredők. A "rend" fenntartásához pedig ez jól jött a város vezetőinek, csupán a franciák előtt kellett némileg magyarázkodni - erre való volt a sajtó is. Az ÉME szegedi prominensei igazán 1920-ban "ébredtek" fel a nemzetgyűlési választások idején és ettől kezdve egészen 1922 elejéig tevékenykedtek, mint a hivatalos városvezetés jobboldali ellenzéki "keresztény-nemzeti elkiismerete".

A társadalmi szervezetek egy másik típusa is jelentőségre tett szert: nevezetesen a különféle nemzeti szövetségek egyrészt számszerűségüknél és céljuknál fogva /"keresztény nemzeti összefogás foglalkozásra, párt-ra való tekintet nélkül"^{16./}, másrészt mert 1919 végétől - 1920 elejétől jórészt a KSZP-hez csatlakozott. Részletesebben majd ott foglalkozunk néhányukkal, azért most csak felsorolásuk következik: Szegedi Magyar Tanárok, Tanítók és Óvók Nemzeti Szövetsége /1919. május 7./, Közzolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége /1919. május 8. titkára Lakó József/, Magyar Nők Nemzeti Szövetsége és Magyar Főiskolai Hallgatók Nemzeti Szövetsége /1919 nyara/, 1919. szeptember 5-én megalakult a Magyar Nemzeti Szövetség Szegedi Osztálya, mely hivatalos lapjának a SZUN-t ismerte el. Vezetősége a következő személyekből állt:

főtitkára Rónay Ákos, ügyvezető elnök Söreghy Mátyás dr., elnöke Dr. Kelemen Béla, társelnökök: Dr. Dobay Gyula, Dr. Kószó István, Várhelyi József prelátus, Dr. Széll Gyula az evangélikus hitközség elnöke. Október 2-án létrejött a Magyar Vasuti Közszolgálati Alkalmazottak Nemzeti Szövetsége, melynek elnöke Lábos Endre MÁV főfelügyelő, alelnök Somogyi Károly mozdonyvezető, elnökségi tagok: Kopasz Lajos ellenőr, Román Nándor fékező, Schmidt Ferenc felügyelő. A választásokra való készülődés idején Szegeden ezek a nemzeti szövetségek fokozatosan a KSZP-hez csatlakoztak - pontosabban beszervezte őket a párt. Csak a nők és a gazdasági válsággal összefüggésben szervezkedő közalkalmazottak által később létrehozott nemzeti szövetségek élnek majd önálló életet a városban a 20-as évek elején Dr. Kelemen Béla elnöklete alatt.

Szeged politikai életének pártviszonyai viszonylag egyszerűen alakultak 1919 őszén. A formálódó új rendszer szempontjait előtérbe helyező és a konszolidációt elősegítő párt a Keresztény Szocialista Párt volt, mellette és hatására formálódott a Kisgazdapárt stabilizáló szerepet töltve be az alsóvárosi és tanyasi gazdák között. A szerveződő ellenforradalmi rendszer baloldali ellenzékét az MSZDP képezte, mely az ország legerősebb vidéki szervezetei közé tartozott. A rendszer liberális polgári ellenzéke 1919-ben még jórészt szervezetlen s ezért gyenge politikai tényező volt.

A pártviszonyok elemzése során érdemes figyelmesebben megvizsgálni hogyan működött közre a KSZP a keresztény blokk egységének megőrzésében, illetve megszilárdításában Szegeden a város lakosságának háromnegyed részét kitevő gazdák körében.

1919. szeptember 7-én az alsóvárosi Nékörben gyűlést tartott a Kisgazdapárt, ahol páter Zadraveczi mondott beszédet a keresztényerők tömörítéséről és a keresztény sajtó támogatásáról. Vajdas József gazdálkodó ecsetelte a pártalakulás szükségességét. Lippay Károly és Jeszenszky Géza beszéltek a keresztény sajtóról. Kószó István ügyvéd foglalta össze a pártalakítás és a keresztény sajtó támogatásának kérdését.^{17/}

A SZUN úgy kommentálta az eseményt, hogy megalakult a Kisgazdapárt. No de melyik kisgazdapárt? A Sokoropátkai vagy a Nagyatádi-féle? A gyűlés elnöksége és szónokai személyét tekintve egy olyan irányzatu pártnak kellett megalakulnia, amely a keresztény nemzeti blokk része, a konszolidálódni kívánó ellenforradalmi rendszert támogatja és feltétlen hiva a keresztény nemzeti egység politikájának. Ezt az irányvonalat ekkoriban a Sokoropátkai-féle, a nagybirtokos-agrárius köröktől befolyásolt Egyesült Kisgazda és Földműves Párt képviselte. Érdekes momentum, hogy egy ilyen beállítottságu gazdaszervezet megalakításánál Szegeden épp dr. Kószó István bábáskodott. Őa forradalmak előtt a 48-as Függelenségi Párt tagja és ilyen minőségben a helyi képviselője volt. 1918 decemberében belépett az Országos Földműves Pártba és tagja maradt akkor is, amikor az OMGE vezetésével újjáélesztették ezt a szervezetet 1919 szeptemberében Egyesült Kisgazda és Földműves Párt néven. Ezek a tények arra engednek következtetni, hogy szeptember 7-én az alsóvárosi Népkörben az Egyesült Kisgazda és Földműves Párt helyi szervezete alakult meg. Jól illeszthető ez a részfolyamat a szegedi politikai vezetés azon törekvéséhez, hogy minden jelentősebb társadalmi erőt a keresztény blokkban tömörülő politikai szervezetek hatáskörébe vonjanak. Ezért a katolikus gazdagparasztság tudatába és szervezkedésébe már kezdettől fogva be akarták plántálni a keresztény nemzeti gondolatot, nyomatékot kívántak adni az illetékesek annak, hogy a kor szellemének elkötelezett pártja van szó.

Érthető az is, hogy a keresztény sajtó támogatása központi kérdés volt az értekezleten, hisz a nehéz gazdasági viszonyok idején lapelőfizetőket elsősorban a gazdag polgárok közül toborozhattak. A város politikai élete szempontjából is hasznosabb volt, ha a keresztény nemzeti irányzatú SZUN vagy az Új Magyarország hasábjairól értesültek a gazdák a különböző eseményekről, politikai állásfoglalásokról nem pedig a liberális polgári beállítottságu Szeged és a Szegedi Napló számaiból.

1919. október 19-én a Korzó mozi kerthelyiségében szervezkedő nagygyűlésre jöttek össze a Nagyatádit támogató szegedi gazdák. Maga a pártvezér is jelen volt a gyűlésen. Azt szerették volna elérni, hogy ő nálló párttörekvéseikkel kivonják a gazdákat a keresztény blokk befolyása alól. Ennek elérésére voltak esélyeik, hisz a szegedi gazdák is hagyományosan ellenzéki beállítottságúak voltak, általában támogatták a polgári demokratikus törekvéseket és fontosnak tartották a parasztság gazdasági megerősítését a nagybirtokkal szemben. A szegedi KSZP vezetősége azonnal sorompóba állt. Megjelent egy 20-30 főből álló csoport a gyűlésen és állandó közbeszólásokkal igyekezett megakadályozni Nagyatádit beszéde elmondásában. Egy Pozsonyi János nevű főkalauz olyan vehemensen szólalt fel és próbált zavart kelteni, hogy a helyszínen megverték a feldühödött kisgazdák. A francia rendőrfőnök azonban közbe lépett, a hangoskodókat eltávolították és végül is kimondták a gyűlés befejezéseként a szegedi Kisgazda és Földműves Párt megalakulását.^{18/} Am Nagyatádi és emberei eltávoztak a városból, a Kószó-féle vezetés pedig maradt. Így az erőviszonyok az ő javukra dőltek el tekintve, hogy minden számottevő helyi politikai erő - az ellenzéket kivéve - az Egyesült Kisgazda és Földműves Pártot támogatta, erősítette. A Nagyatádi-féle törekvések háttérbe szorultak és pusztán formai lépés volt 1919. december 5-én a két kisgazdapárt "egyesülése" annál is inkább, mert a párt, elnökéül sőt képviselő jelöltjéül Kószó Istvánt "választották". /A Huszár-kormány megalakulását követően Nagyatádit megfenyegették, mire november 23-25-e között megtörtént országos szinten a kisgazdapártok egyesülése./ Így tehát a szegedi gazdáknak az ellenforradalmi rendszerhez való idomítása viszonylag zökkenőmentesen, az országos folyamatnál hamarabb következett be Szegeden. Ezt a tényt bizonyítják az 1920-as választások.

A szervezkedő ellenforradalmi rendszer baloldali ellenzéke a még szervezetlen s ezért gyenge baloldali polgári ellenzék mellett az SZDP volt. "A jelentős munkásbázisra támaszkodó szegedi szervezet az ország legerősebb vidéki szervezetei közé tartozott ... A szegedi szociáldemokraták helyzete viszonylag könnyebb volt mint a megye más

városaiban, a falvakról nem is beszélve. A szakszervezeti mozgalom is nagy hagyományokkal rendelkezett, így alapjává válhatott a pártszervezetek létrehozásának. A francia megszállás kedvezően hatott ... a városparancsnokság lojálisan viselkedett az osztálybékére törekvő SZDP vezetőséggel szemben...

.. Augusztus 13-án a szocialista pártban új vezetőséget választottak. A vezetőség jobboldali szociáldemokratákból állott, akik a polgári demokráciát vallották céljuknak. Vezetőjük Olejnyik József, Valentiny Ágoston, Abrahám Mátyás voltak. A szegedi pártszervezet tehát már két héttel az SZDP újjáalakuló kongresszusa előtt lényegében újjászerveződött.^{19/}

Az SZDP vezetősége a polgári demokrácia megvalósításának irányában tett első lépésnek szánta a "Szociális békeműhely" megalakítását 1919. július 22-én. A Békeműhely "fő programja az országos helyzetnek békés megoldása. Itt a kölcsönös megértés és a szociális béke érdekében dolgoznak". Ugyanakkor azt is leszögezik, hogy "védik az összmunkásság érdekeit bármely tényleges hatalommal szemben és nem fogja túrni a párt a politikai üldöztetéseket, teljes erejével törekszik a munkanélküliség megszüntetésére és a munkásság gazdasági helyzetének javítására."^{20/}

A jobboldali SZDP vezetés ajálkozása ellenére sem alakulhatott össze-ütközés mentesen a munkásság és a helyi ellenforradalmi hatalom "békés egymás mellett élése", mert a keresztény nemzeti irányu politika, a KSZP és a keresztényszocialista szakszervezetek sikerei, az intrazigens politikai erők nyílt támadása a forradalmakért felelőssé tett SZDP ellen állandó védekező álláspontra készítette a pártot. Azonban senki sem tagadta, sőt a város politikai vezetése és a politikai támadásba lendülő KSZP is kénytelen volt tudomásul venni, hogy létezik és elég erős a baloldali ellenzék, jóllehet azt is tudták, rendelkeznek azokkal az eszközökkel, melyekkel megfélemlithetik és féken tarthatják az SZDP-t. Szeged politikai életének természetesen szerves része volt a KSZP is. A szegedi keresztényszocialista mozgalom ismételt önállósulásáról, szervezeti kiépüléséről, a város politikai életében betöltött szerepéről, a z itt található politikai rendszer egyes elemeihez való viszonyáról külön fejezetben lesz szó.

Tehát Szeged politikai élete a fentiekben vázolt képet mutatta 1919 őszi-telén. Ezt tekinthetjük egy olyan alapnak, amely lényegében nem változott 1919-21 tavasza között. Legfeljebb különböző bel- és külpolitikai események hatására eme alapnak szerkezeti elemei hatottak egymásra, bonyolították a politikai összképet, egymással ideiglenesen vagy tartósabban összefonódtak bizonyos politikai erők, felerősödtek, majd háttérbe szorultak a szélsőséges irányzatok akciói. Időközben újabb - kevés jelentőséggel bíró és tiszavirág életű - szervezetek is létrejöttek, majd eltűntek, de a lényege a város politikai rendszerének alapjában véve az maradt, ami 1919 őszi kialakult. A középrétegek aktív közreműködésével intézményesített ellenforradalmi rendszer fokozatosan stabilizálódott, mely együtt haladt a nagybirtokos /egyház/ és nagytőkés uralkodó körök hatalmi céljainak lassu előtérbe kerülésével. Ehhez a folyamathoz szolgáltak politikai eszközül a KSZP, a hazafias és társadalmi szervezetek, s ezt a folyamatot befolyásolta jobbról a radikális szélsőjobboldali ellenzék /ÉME/ balról pedig az SZDP és időnként a liberális demokratikus szervezkedés. Így formálódott a város alapjaiban stabil, elemeiben mobil, prekonszolidációs politikai rendszere.

IV. A keresztényszocialista szervezkedés "offenzív" szakasza
Szegeden 1919 nyarán-őszén

A keresztényszocialista mozgalom történetével foglalkozó szakirodalom a mozgalom országos viszonylatu vizsgálata alapján tényekkel bizonyítja a keresztényszocialista szervezkedés intézményes és számszerű előretörését, valamint az ellenforradalom politikai formájává való válását, ezzel indokolva a keresztényszocializmus offenzíváját 1919 nyarán, illetve őszén.

A szegedi szervezkedést tanulmányozva viszont alább bizonyítandó tényként kell elfogadnunk, hogy a keresztényszocialista előretörés korántsem volt olyan átütő erejű, mint az országban általában, jóllehet mint korábban bemutattuk viszonylag jelentős helyzeti előnnyel indulhattott a KSZP mint az ország más területén. Különösen igaz ez a KSZP szervezeteinek kiépítésére, szakszervezeti mozgalmának kibontakoztatására vonatkozóan és ugyanezt láthatjuk a város politikai életének alakításában való részvételében is. Felmerül a kérdés: mi az oka mindennek? Az okokat részben a régen meglévő, s már korábban is emlegetett "fékekben" jelölhetjük meg, nevezetesen a francia megszállás tényében és az SZDP szervezeti erejében. Am újabb tényezők is fellelhetők. Bármennyire is a keresztényszocialista politikai irányvonalat képviselő személyek foglaltak helyet a város vezetésében, mégis kénytelen-kelletlen realpolitikusként tevékenykedtek, részben francia nyomásra, részben mert látták a Friedrich-kormányok labilis konstrukciós jellegét. Ezért igyekeztek első helyen respektálni az antant hatalmak szélsőségeket mellőzni kívánó, a polgári demokratikus berendezkedést megvalósítani szándékozó törekvéseit. Márpedig ha ezt tették, fékezniük kellett a KSZP SZDP-t lejárató, antiszemitizmust hirdető, a liberalizmus elitelésének jelszavával operáló politikai tevékenységet a városban, mivel ez akadályozta valamennyi polgári erő legitim működését illetve igazán így tudott "segíteni" a város vezetése a kormánynak is a z antant hatalmak általi elismertetés elérésében.

Ugyancsak új tényezőként hatottak a gazdasági válságból és a menekültügy megoldatlanságából adódó szociális nehézségek. Mind a szegedi munkásság mind a városban tengődő menekültek várták a város vezetésétől illetve egyes befolyásos politikai szervezetektől problémáik gyors megoldását. A városi vezetés részben a kormányra hárította a gondok enyhítését, másrészt pedig a bürokrácia csapdáján keresztül történő ügyintézésrel próbált segíteni - nem sok eredménnyel. Látszólag jó esélyei voltak a KSZP-nek arra, hogy a gazdasági nehézségektől szenvedő munkások, tisztviselők, menekültek, rokkantak szimpátiáját elnyerje, mert épp olyan programmal szervezkedett, amelynek központjában az alábbi három "büvös" gondolat állt: "a keresztényszocializmus célja nem más, mint a keresztény demokrácia megvalósítása",^{2/} "korunkban a szocializmus a kereszténység képét veszi magára", melynek erkölcsi normája a szociális kérdés, mint jogos, de csak részben a munkásokat, sokkal inkább az összes dolgozókat érintő probléma megoldása,^{3/} s végül augusztus 21-én a keresztényszocialista szakszervezet szegedi megalakulásakor kimondott jelszó: "a keresztényszocialista párttagság anyagi előnyökkel jár".

Csak hogy elég hamar kiderült, hogy a KSZP sem rendelkezik a gazdasági nehézségek megoldásához szükséges konkrét eszközökkel - vagy legalább is kevés ilyennek van birtokában - sokkal inkább az elégedetlenség leszerezéséhez és a pártszervezkedés kiszélesítéséhez szükséges demagógiával operál. Erre leghamarabb a szervezett munkások jöttek rá, de nem sok idő kellett a középrétegek különböző képviselőinek sem a kiábránduláshoz. Nem sok kétséget hagytak a keresztényszocialista szervezkedés valódi céljait illetően azok a jelek sem, melyekből következtetni lehetett a párt egyes vezetőinek az ÉME-féle szélsőséges megoldások iránti szimpátiájára /zsidó pogromok, kommunista és általában munkás üldözés, különböző terrorakciók stb./. Így történhetett meg - legalábbis Szegeden - hogy a keresztényszocialista mozgalom a maga szervezeti és hatalmi eszközeivel ugyan az ellenforradalmi rendszer politikai tényezőjévé tudott válni egészen a Bethlen-féle konszolidáció kibontakozásáig, de olyan áron, hogy állandó jelleggel önkorlátozást folytatott saját tevékenységében és kénytelen volt ezt tenni az őt támogató, számára

tömegbázist adó szervezetek irányában is. Végezetül pedig új, az offenzívát gátló tényezőként jelentkezett a katolikus egyház a maga hatalmi törekvéseivel. Mint ismeretes a klérus jóváhagyásával vált tényleges kormánytényezővé a KSZP, de a támogatás ellenére sem nézte "jó szemmel a párton belül hangot kapó önálló szociális és politikai törekvéseket ... Ez volt a döntő oka annak, hogy a KSZP-t a jóval óvatosabb, konzervatívabb KSZGP-á alakították át".^{4/} Szegeden nem következett be a különböző keresztényszocialista csoportok fuziója, hisz nem voltak ilyenek. Tovább szervezkedett a KSZP a korábbi formában, de az egyház befolyása a pártra egyre több módon nyilvánult meg. A KSZP párthelyiségei ugyanott voltak, ahol a Katolikus Köré, a katolikus hitközség székházában élvezve a használt helyiségek felszerelését, a Kör némi anyagi támogatását. Szintén a Kálvária u.1. szám alatt működött a SZUN szerkesztősége, amely lap ebben az időben a katolikus egyház és a keresztényszocialista ellenforradalmi szervezkedés egyértelmű támogatója volt. És bizonyára jutott a hercegprímás által a keresztényszocialista mozgalomnak juttatott 50.000 koronából a szegedi KSZP-nek is, hogy a kapott összeget agitációra, szervezeteinek kiépítésére használja fel az egyházzal közös cél érdekében a keresztényszocialista ideológia tömeges elfogadtatása terén, a munkásosztály és a középrétegek ellenforradalmi szervezésében. Országosan és helyileg is erre az időszakra esik az egyház és a keresztényszocialista mozgalom "keresztény nemzeti" ideológiájának találkozása, melyben központi helyet foglal el a hazafiatlanná és erkölctelenné vált munkásság és a lakosság egyéb elemeinek visszatérítése az erkölcsi normát s ezzel a társadalmi rendet is teremtő katolikus egyházhoz. Ezt a törekvést fejezik ki azok a cikkek, melyekben egyházi vezetők és keresztényszocialista beállítottságu újságírók, politikusok elítélik a különböző politikai pártok s a köztük folyó harc felelevenítését, a felekezetieskedést és nagy hévvel vallják, hogy az egyház kebelén és a keresztény nemzeti blokkon belül megvalósulhat a szociális béke.^{5/} A fent leírt törekvéseket volt hivatva propagandisztikus céllal demonstrálni a Szegeden 1919 szeptember 19-én megtarott katolikus nagygyűlés is, amely "zártkörű, csakis zárólag keresztények vehetnek részt,

melyen a jelenlegi politikai helyzet megbeszélése az egyetlen tárgy."^{6./}
A gyűlés megszervezésében és propagálásában fontos szerepet játszott a KSZP vezetősége és a hitközségek vezetői is. A SZUN szeptember 30-án lelkesedve írja: "a résztvevők, akik megbízóik nevében vettek részt a gyűlésen a 120 ezer szegedi keresztény nevében lelkesen nyilatkoztak meg."^{7./}

A lelkes hangulat főként a kitűnő szónokoknak köszönhető. Felszólalt Dr.Lippay György a római katolikus hitközség főtitkára, Dr.Széll Gyula a református hitközség képviselőjében, Kószó István dr. "közismert magyar hazafi", Zadravec István "a szegedi Kapisztrán". Regdon Károly a Katolikus Kör választmányi tagja terjesztette be a határozati javaslatot, melyben követelték a zsidóság és egyéb elemek forradalom alatti tevékenységét vizsgáló bizottság igazságos működését, s hogy hatékonyabban segítsék elő a keresztény és a magyar tehetségek érvényesülését, valamint, hogy a "legnagyobb szintizta magyar város juttassa el memorandumát a francia városparancsnokon keresztül Varseillesba melyben kifejezésre juttatjuk, hogy tisztelettel és bizalommal várjuk az entente igazságos ítéletét, mely méltányosság tekintetéből a történelem ítélőszékénél részrehajlatlan bírálatát örök időkre meg fogja állani."^{8./}

Összegzésként megállapítható tehát, hogy a KSZP 1919 nyarán-őszén felmutatott tevékenységét, eredményeit és szervezkedését nem lehet igazán offenzívnek nevezni, mert a politikai-gazdasági feltételek bizonyos "fékeket" képeztek a mozgalom előretörésében.

V. A keresztényszocialista szervezkedés konkrét formái, módszerei, irányai Szegeden 1919 őszén

A városban folyó keresztényszocialista szervezkedés Bartos János és Zichy gróf távozása után is életképesnek mutatkozott egyfelől a város politikai- közigazgatási vezetésébe való beépülés folyamatában; másfelől pedig a keresztény nemzeti ideológia propagálásában és a Keresztényszocialista Párt illetve szakszervezkedés terén. Megerősítette tevékenységüket a klérus jóváhagyásával és a Haller István elnökletével országosan is szervezkedésbe kezdő KSZP is. Milyen feladataik voltak a szegedieknek? Mivel pártvezetőségük és viszonylag stabil, kipróbált agitátoraik - főként vasutasok - voltak, ezért azt tüzték ki célul, hogy minél hamarabb "beszervezzék" a város lakosságát a pártba illetve, hogy folytassák a már 1918-ban elkezdett, azóta kissé szétzilálódott, de a szervezethez nyomait még őrző keresztényszocialista szakszervezetek létrehozását. Ez a két folyamat nem határolódott el élesen egymástól, általában párttagnak tekintették a keresztényszocialista szakszervezetbe belépőket, illetve fordítva is igaz volt a dolog. Végezetül 1919 őszén már elkezdődött az 1920 elejei nemzetgyűlési választásokra való felkészülés, s ez is meghatározta a KSZP szervezkedését.

1919 őszén viszonylag kevesebb gondot fordítottak a párt szervezeti felépítésére a hangsúlyt inkább a tagtoborzásra tették. Választókerületenként próbálták beszervezni a lakosságot, annak is főként alkalmazottai, kispolgári és munkás rétegeit és főként a keresztény középosztály-beliakat. A város lakosságának fentebb említett rétegei elsősorban a Belvárosban éltek - itt főként az állami tisztviselők, magánhivatalnokok és egyéb kis- és középpolgári elemek.

Őket szervezte be legerősebben a katolikus egyház is. Ebben a kerületben éltek a KSZP és a Katolikus Kör legtevékenyebb tagjait adó, jómódu, otthonülő, viszonylag jó fizetéssel és stabil hivatalnoki állásokban levő férjekkel rendelkező ur-asszonyok. A másik beszervezhető terepnek Felsőváros mutatkozott, ahol főként iparosok, kereskedők, és egyéb vállalkozók valamint kis- és nagyiparimunkások laktak. A baj csak az volt, hogy itt igen jó pozíciókkal ... rendelkezett az SZDP is.

Igy még a Belvárosban főként a közömbösség ellen kellett küzdeni a szervezkedés folyamán, addig Felsővárosban a szociáldemokraták várták a keresztényszocialista agitátorokat. Most, hogy a keresztényszocialista mozgalom az egyház és a kormány által is elismert és támogatott politikai tényező lett, jelentősen megváltoztak az erőviszonyok a KSZP javára a városban. Dobay főispán helyettes segítségükre volt az SZDP elleni támadások hatósági támogatásában. Például egy szeptemberi keresztényszocialista párti "szervezkedő gyűlésen Felsővárosban a keresztényszocialista szónoknak válaszolni kívánó Barna Mihályt, aki mint a felsővárosi szociáldemokrata pártszervezet elnöke beszédében halomra döntötte a keresztényszocialista szónok érveit, beszéde vége felé elhallgattatták a jelenlévő hatósági közegek, nem fejezhette be szavait, nagy lárma tumultus keletkezett még nem a szervezkedő gyűlés megszakadt." ^{1./} A keresztényszocialisták javára szolgált az is, hogy az agitációjuk és propagandájuk lényegét képező antiszemitizmus, liberializmus ellenesség, SZDP és kommunista ellenesség, a katolikus vallás alapján történő nemzeti összefogás, a szociális problémák megoldásának felkarolása - azaz a keresztény nemzeti ideológia - fokozatosan az uralkodó körök által elfogadott, társadalmi szintre emelkedett nézetrendszerre vált. Jól tükrözik e nézetrendszer kibontakozását az alábbi, különböző időpontokból származó cikkrészletek. "A társadalmi béke alapja a munkássággal csak ez lehet; hazafiságot a munkásság részéről és kellő szociális érzéket az egész társadalomtól ...

A szociális kérdés megoldásában együtt kell működni az egész társadalomnak, az államnak, az egyháznak, a munkásnak, a munkaadónak, papnak, tanárnak, jogásznak, földművesnek".^{2./}

"Mutassuk meg a világnak, összefogva egy lélekkel, harsogjunk oda nekik: Mi vagyunk a magyarok, mienk Magyarország és ebben az országban nem tűrünk többé a testünk felett dögkeselyűket és ebben az országban a magyarok számára és csak a magyarok számára van hely!"^{3./} Dögkeselyűk alatt a szerző a zsidóságot érti, akik szerinte gazdasági és politikai romlásba döntötték az országot - DM/ Október 7-én a keresztényszocialista pártnapon Nágel Manó pártelnök pedig imígyen érvelt; "A háború és a forradalmak a szabadkőművesek művei voltak." Ezért kérte "hozzanak olyan határozatot, hogy szabadkőműves semmiféle közhivatalt nem viselhet, sem orvos, sem ügyvéd, mérnök nem lehet." Megígérte, legközelebb kész névjegyzéket fog hozni az állásuktól megfosztandó szabadkőművesekről.^{4./} Nyilván nem szerepelt a tervezett névsorban azoknak a volt szabadkőműveseknek a neve, akik beléptek a KSZP-ba, pl. Aiger Károly, Dr. Kelemen Béla, stb./ Ennyi "tettrekészséget" és "meggyőző erőt" mutatva gyűlésein és a sajtóban a keresztényszocialista pártvezetés nem csoda ha le merte írni egy hétfői pártnap után az alábbiakat a SZUN-ban; "Egy szegedi nagyüzem jóra való munkásai kijelentették; "Milyen más levegő van itt, milyen más emberek ezek! Itt építenek - ott /az SZDP-ben - D.M./ rombolnak. Ezeké a jövő. Jövünk még ide sokan. Igazuk van maguknak; a jóra való, dolgozó magyar munkásnak itt a helye."^{5./}

Am volt néhány olyan tényező is, amely gátját képezte a keresztényszocialisták szervezkedésének. Az első és a legfontosabb az SZDP szervezeteinek megóvásáért folyó küzdelmével, melyet az elvi vitára és konkrét beavatkozásra mindig kész SZDP-vezetők vvitak az egyes szervezkedő gyűléseken. A szociáldemokrata sajtó - A Munka - melyben leleplezték a KSZP gyakran brutális és elvtelen szervezkedési módszereit.

Végül a sajátos városi viszonyokból adódó helyzet kihasználása, amikor hol a francia városparancsnok, hol a városvezetés védelmét és eljárását kérte az SZDP a keresztényszocialistákkal szemben.

Nézzünk néhány példát a fentiek bizonyításaként. Hogyan zajlott le egy keresztényszocialista - szociáldemokrata összecsapás? A KSZP szervező gyűlést tartott a felsővárosi Dudás-féle vendéglőben, melyen SZDP tagok is nagy számban képviselve voltak, ezért a gyűlés elég viharos lefolyású volt. Dávid Zakariás leszámító hivatali főellenőr nyitotta meg a gyűlést, majd Schmidt Ferencnek adta át a szót, "aki matematikai pontossággal igyekezett kimutatni, hogy Magyarországot csak az egy igaz kereszténység képes megmenteni a kipusztulástól. A gyűlés résztvevői hűledezve hallgatták a frázisoktól puffogó beszédet, és hangos közbeszólásokkal, vitatkozva igyekeztek zavarba hozni a szónokot." ^{6./} A Martonos - féle vendéglőben még kényelmetlenebb volt a helyzet, mert szociáldemokrata munkások alkották a hallgatóság tulnyomó többségét. "Nemecz Ferenc tanító bizonyítani próbálta, hogy a háborút a zsidók csinálták, mire óriási zajongás tört ki és kénytelen volt abbahagyni beszédét. Ez után Schmidt Ferenc azt hangoztatta, hogy a két szocialista pártot csak a nemzetköziség választja el. Erre Dobai József SZDP tag felszólalásában kifejtette, hogy "ő is keresztény és magyar, de azt vallja, hogy a két párt között óriási a különbség, mert az SZDP komolyan akarja programja megvalósítását, míg a keresztényszocialisták csak hirdetik a szocializmust, de vezéreik nem akarják komolyan amit a munkásság akar." ^{7./} Számtalanszor előfordult, hogy a szociáldemokrata munkások tiltakozó magatartása és obstrukciója miatt abba kellett hagyni a keresztényszocialista szervező gyűlést és más időpontban újra összehívni. A Munka szeptember 25-i vezércikke a keresztényszocialista szervezkedés ideológiájával foglalkozott: "... ha a keresztényszocialistákban egy csöppnyi szocializmus volna hosszánával üdvözlőné az egész föld proletariátusa, mivel nagy többsége mégis csak keresztény. Társadalmisítani akarja -e a termelési viszonyokat a keresztényszocializmus?"

Fel kívánja -e osztani a püspöki tízezer holdakat a nép között?"^{8./}

"Komolyan vehető -e annak a pártnak a szocializmusa, amelynek tagjai hivatalnokok, iparosok, kereskedők, kis- és nagygazdák, káplánok és főpapok, dzsentrik, főnemesek vegyest. Ez szemfényvesztés, melynek célja a munkásmozgalom megfojtása." ^{9./} A nehéz gazdasági helyzetből is igyekeztek politikai hasznot húzni a keresztényszocialisták. Erre világít rá a következő eset is. Szeptember vége felé panasszal fordultak a francia városparancsnoksághoz az SZDP vezetői és ennek hatására a főispán helyettes is kénytelen volt jelentést kérni a dohánygyári ügyről Zámbo igazgatóhelyettestől. A szeptember 19-i élelmiszer elosztáskor a munkásnők kifogásolták és felháborodottan tiltakoztak az ellen, hogy nem az igényeknek megfelelően osztják el az élelmiszert, hanem elsősorban a pártbeli hovatartozást veszik figyelembe. Különösen Nagy Gyula keresztényszocialista párti tag hangoztatta, hogy "inkább lépjenek be a pártba, mert azok többet kapnak". Öt munkásnőt hangoskodásuk miatt le is tartóztattak. Dobay főispán helyettes erre rendeletbe adta, hogy "Függhesszenek fel minden politizálást a gyáron belül."

A budapesti, "Keresztényszocializmus" c. lap már "A szegedi vörös diktátor" címmel ellátott cikkében ítélte el Zámbo igazgató helyettest, aki maga is helytelenítette az élelmiszer elosztás pártérdekek szerinti bonyolítását. A gyűlölködés okáról

A Munka rántja le a leplet; "A Dohánygyár tisztviselői a proletárdiktatura idején beléptek az SZDP-be - Zámbo igazgató is. A világ változásával átléptek a KSZP-be, Zámbo párton kívüli lett. Pártatlanul jár el minden ügyben. Ez szurt szemet a keresztényszocialistáknak." ^{10./}

A Friedrich-kormány 1919 szeptemberére választásokat akart kirni - amiből nem lett semmi - de a különböző politikai szervezetek köztük a KSZP is, nagy lendülettel folytatta tagtoborzó munkáját. Az eredményesség érdekében kénytelenek voltak a leendő párttagok helyébe menni, ezért gyakran rendezték vendéglőkben a szervezkedő gyűléseiket. Felsővároson elég sok olyan kisvendéglős volt, aki inkább anyagi okokból sem mint keresztényszocialista meggyőződésből adta át egy helyiségét a KSZP-nak. A Szent-György utca - Római körut - Felsőtiszapart által határolt I. kerület

keresztényszocialista párttagjai az Ökrös-féle vendéglőben jöttek össze. Hasonló célú összejöveteleket rendeztek a felsővárosi Dudás-féle és a Böröcz-féle vendéglőkben a Prüsszeli köruton és a Martonos-vendéglőben a Római köruton. De nem lehetett hermetikusan elzárni ezeket a gyűléseket a kocsmai élettől, illetve az SZDP - tagok gyakran gondoskodtak arról, hogy énekléssel, zajongással és egyéb kocsmai jelenttel megzavarják a szervezkedő keresztényszocialistákat. Érthető volt Nágel Manó pártelnék próbálkozása, miszerint "meg akarta szerezni az alsóvárosi, rókusi, Szent-György téri és Szilléri sugáruti iskolák tornatermét gyermekeknek szervezendő mesedélutánok céljaira." Valójában párt-délutánokat rendeztek volna az iskolában. Itt találkozott össze a KSZP egy látszólag akadályozó tényezővel, a városi vezetéssel, mert a városi tanács úgy határozott, hogy "... nem szabad a városnak kizárólag egy párt érdekeit szolgálnia különösen ha az a párt politikai érdekeket szolgál. Ezért a tanács fenntartja magának azt a jogot, hogy ezeket a termeket más politikai pártnak is át fogja engedni, és esetről-esetre adja ki a KSZP-nak a tornatermet."^{11./} Az SZDP így regisztrálta a fenti döntést: "A KSZP - miután mindenünnen kitették - állandó helyiséget kért a várostól. Megkapta a Szilléri sugáruti iskola tornatermét. Ott azután lehetett szellemi tornát is tanítani, ha van mivel!"^{12./} A városi tanács látszólag pártatlan döntése végül is lehetőséget adott a KSZP-nak, hogy igénybe vegye az iskolákat annál is inkább, mert a tankerületi felügyelőség és vezetője Lippay György - aki döntött e kérdésben - maga is tagja volt a KSZP-nak. Az illetékesek pozitív döntését feltehetően befolyásolta az is, hogy még augusztus végén a párt jelentős mértékben bekapcsolódott annak a 10 ezer aláírásnak a megszerzésébe, mely azon a bizalmi emlékiraton volt, amit Dobay kormánybiztos budapesti útja alkalmával nyújtott át Friedrich Istvánval. /Mint ismeretes Beniczky belügyminiszter hivatalból utasította a közigazgatási hatóságokat küldöttségek szervezésére és bizalmi nyilatkozatok benyújtására, mellyel demonstrálhatták az antant előtt, hogy a kormány mögött áll az ország népe.

A Keresztényszocialista Párt mint tömegeket mozgaósító szervezet sokat segíthetett e feladat elvégzésében./

*A KSZP vezetői azt vallották, hogy a keresztényszocialista szervezkedésnek két iránya van: politikai és gazdasági. A politikai munka keretét adja a tagok pártbeli tevékenysége a gazdasági szervezkedés helye pedig a KSZP tagjainak gazdasági, szociális érdekeit védő szakszervezetek, szakcsoporthok, különböző szakmák nemzeti szövetségi alosztályainak működése. A szakszervezetekbe szervezhetők különféle csoportjainál kísérletezett a KSZP. Egyfelől a szociáldemokrata mozgalom válságát hirdetve bomlasztották az SZDP szakszervezeteit, melyek eredményesen ellenálltak a támadásoknak. Így a különböző szegedi ipari üzemekben kevésbé hódított tért 1919. őszén a keresztényszocialista szakszervezkedés. Kivételt képeztek azok a gyárak, ahol már a forradalmak előtt is működtek ilyen szervezetek vagy amelyek budapesti központtal rendelkeztek és ott erőteljesebb volt a dolgozók keresztényszocialista irányu megszervezése s ennek hatása Szegeden is érződött. Ilyen volt a szegedi Dohánygyár, s ennél fogva itt viszonylag jelentős keresztényszocialista szakszervezeti mozgalom alakult ki, bár ez nem városi, sokkal inkább budapesti irányítás alatt állt. Másfelől azokat a munkásokat keresték meg az agitátorok, akik nem voltak szociáldemokrata szakszervezeti tagok. Ilyenek legtöbben a nők, az építőipari idénymunkások, vasutasok, postások, pénzügyi alkalmazottak, közhivatali tisztviselők, háztartási alkalmazottak között voltak. Nagy lendülettel fogott neki a szegedi KSZP-vezetés a szervező munkának. Valószínűleg erre a budapesti központ is ösztönözte őket. Erre enged következtetni az, hogy 1919. augusztus 21-én egy budapesti keresztényszocialista pártbeli küldött is részt vett a pártnapi gyűlésen, kinek jelenlétében az alábbiakat állapította meg Nágel Manó pártelnök; "megalakultak Szegeden is a keresztényszocialista szakszervezetek, melyek tisztikarát megválasztották. Elhatározták ezek a szakszervezetek, hogy szalonját és húst hatóság-
gi áron fognak kimérni.*

Abban is döntöttek, hogy a várost meg fogják kérni, hogy minden beszerzett cikket a párt tagjai részére a város eredeti áron bocsásson rendelkezésre. Ezáltal már anyagi előnyökkel is jár a párttagság."^{13/} A szegediek is vallották, hogy a keresztényszocialista szakszervezetek feladata kettős: ellenőrizni és felvilágosítani. Ennek szellemében arra vállalkoztak, hogy segítenek a város vezetésének a lánckereskedők és fekeztők leleplezésében s a lakosság ellátásnak megszervezésébe bekapcsolódva pedig bebizonyítsák, hogy "a magyar faj is képes a kereskedelem megszervezésére."^{14/}

A keresztényszocialista szakszervezkedés szegedi helyzetének reális felmérése alapján azonban meg kell állapítanunk, hogy bár valóban "megalakultak a szakszervezetek" ebből távolról sem következik, hogy ezt egy folyamat befejezését jelző kijelentésként kell felfognunk. Ugyanis augusztusban még csak elindult a keresztényszocialista szakszervezeti szervezkedés és csak szeptember-november között vett nagyobb lendületet. 1919. október 19-én Román Nándor vasuti fékező, a KSZP munkástitkára /a szakszervezetek tevékenységét összefogó funkcionárius a pártban/ így nyilatkozott a szakszervezeti mozgalom szervezési stílusáról: "Mi nem ököllel, bottal harcolunk, hanem gazdasági eszközökkel. Azt mondják rólunk, hogy antiszemita vagyunk. Dehogy, csak hogy elsősorban a keresztény munkást támogatjuk. Kijelentem azt is, hogy klerikálisok sem vagyunk, mely alatt a katolikus papság autokráciáját értjük. Óriási propagandát fejtünk ki az ipari munkások között, kik részint terror folytán, részint megtévesztve hazug jelszavak által ~~és~~ az ellentáborban vannak. Ahol egy keresztényszocialista munkás megfordul s apostoli hévvel győzi meg a félrevezetetteket eszméink igazságáról, akkor már 8-10 megtérőt hoz vissza magával."^{15/}

Kiket sikerült végül is keresztényszocialista szakszervezetbe tömöríteni Szegeden a három hónap alatt? Először is azokat az állami- és közalkalmazotti rétegeket, akik már a nyári ellenforradalmi szervezkedés folyamán megalakították "nemzeti szövetségüket" és kimondták a KSZP-hoz való csatlakozásukat. Ezek voltak: a tanárok és tanítók szövetsége, melynek

elnöke Korber Ernő főiskolai tanár, titkára Vézner Károly kegyesrendi főgimnáziumi tanár volt; a Lakó József vezetésével dolgozó közszolgálati alkalmazottak szövetsége, amely kizárólag a vasutasokra terjedt ki. /A vasutak beszerzésével később külön foglalkozunk./ A városi alkalmazottak szociáldemokrata szakszervezete szeptember végén - október elején "bejelentette a polgármesternek, hogy feloszlott, miután hónapok óta ugysem működött, ugyanis a tisztviselőket már nem üldözik politikai meggyőződésükért és ezért már nem áll érdekükben a szervezkedés."^{16/} Ezzel gyengült ugyan az SZDP, de a KSZP sem erősödött meg, mivel a városi alkalmazottak igyekeztek egyenlőre távol tartani magukat mindenféle politikai tevékenységtől. Ezen az álláspontjukon csak 1920-21-ben változtattak, amikor már türehetlenné vált szociális helyzetük. Keresztényszocialista ösztönzésre nemzeti szövetségbe szervezték azonban a szegedi háztartási alkalmazottakat "Tűzhely" névvel, mely szervezet célja "Az alkalmazottak és keresztény háziasszonyok anyagi és erkölcsi érdekeinek szolgálata".^{17/} "Ez a Tűzhely hivatva van a háztartási alkalmazottak sok évtizedes nyomoruságát meggyógyítani. Egyszerűen be kell lépni és a jótékony hatás elmaradhatatlan, A Tűzhely közdelem nélkül megszerez mindent, ami szem-szájnak ingere a legcsodálatosabb eszköz az imádság segítségével" - méltatta A Munka a "Tűzhely" tevékenységét."^{18/} 1919. október 13-án a postások is szakosztályi alapítógyűlésre jöttek össze, amelyen megválasztották a vezetőséget is Orincsák Miklós elnök, Matók András titkár, Haág Jakab pénztáros személyében."^{19/} A husipari munkások közötti szervezkedés pedig imigyen indult: "1919. november 26-án az alkalmazottak egyhangú óhajára megjelent a közvágóhídi munkások között. Román Nándor a KSZP munkástitkára a párt több tagjának kíséretében. Másfélórás beszédében ismertette a legnagyobb részt szociáldemokrata munkásság előtt a kommunista és a marxista világnézet csődjét, rámutatott a keresztényszocializmus igazságaira. A husiparosok szociáldemokrata szervezeteinek bizalmi férfiai bejelentették, hogy a munkásság belátja, hogy félrevezették."^{20/} Ezért 1919. november 26-án beléptek a keresztényszocialista szakszervezetbe. Nyomdai papír és pénzhianyos időben a nyomdászoknak is nehéz volt munkát találniuk és néhányan reménykedtek, hogy mint keresztényszocialista párttagoknak sikerül elhelyezkedniük

illetve nem teszik ki őket állásukból. Így eredményes volt a keresztényszocialista nyomdászok november 30-i alakuló ülése is.^{21/} Sajnos sem a sajtó, sem a rendelkezésre álló levéltári anyag nem említi sohasem a megalakult keresztényszocialista szervezetek taglétszámát.

Igy még csak megközelítő adatok sem közölhetők e tárgyban.

Feltehetően az a szituáció jött létre, hogy annyi embert egy alkalomra mindig össze tudnak hívni, akik megalakultnak nyilváníthatják a szakszervezetet, kijelölték vagy megválasztották a vezetőséget, s ezután már főként a vezetőség munkája jelentette a szervezet működését.

Szeptember végén, október elején újabb sikert könyvelhetett el a KSZP. Némi kormány segédlettel a vasutasok jelentős csoportja került a párt hatáskörébe. Szegeden ez azt is jelentette, hogy újabb városrészt lehetett keresztényszocialista szervezési tereppé tenni - Alsóvárost, ahol a MÁV dolgozók - munkások, hivatalnokok - laktak. Miután a kormány felüggesztette a Magyarországi Vasutasok Szövetségének működését a szövetség országos vezetői megegyeztek a KSZGP-al, hogy a vasutasok és a választó joggal rendelkező családtagjaik is belépnek a pártba.

Történt ez mindannak ellenére, hogy Keleti Dénes államtitkár megtiltotta a vasutasok és postások közötti pártpolitikai agitációt. Szegeden, ahol két és félezer vasutas élt, ez a szövetség alkotta az egyik legjelentékenyebb szervezetét a szociáldemokrata szakszervezetnek. Ezért amikor a városi hatóság érvényt kívánt szerezni a BM rendelkezéseinek lépéseket tett a Vasutas Szövetség feloszlatására, az SZDP vezetősége panasszal fordul a francia városkormányzóhoz arra hivatkozva, hogy a város a szövetség belügyeibe avatkozik bele. A francia városparancsnok kijelentette, hogy nem lép közbe, mert az országos jelentőségű ügy. Így azután a városi hatóság lefoglalta a szövetség iratait, könyveit. De még nem dőlt el véglegesen, hogy az SZDP-hez vagy a KSZP-hoz tartozik-e a Vasutas Szövetség, hisz a szövetségen belül is és a két párt között is óriási harc folyt a vasutasok megnyeréséért. Az SZDP védte korábbi jogait és szervezetét, de a KSZP-nak is jó esélyei voltak befolyása növelésére, mert már augusztustól kezdve főként vasuti tisztviselők közül kerültek ki a KSZP legjobb és legkitartóbb agitátorai, vezetőségi tagjai:

Schmidt Ferenc, Román Nándor, Lábas Endre, Kopasz Lajos. Így óriási volt a küzdelem, lefolyása pedig a következő képpen alakult. Az SZDP nem tekintette megszüntnek a szövetségét, hanem mint szabadszakszervezetet tovább működtette és igyekezett minden módon leleplezni azokat az eszközöket, melyeket felhasználtak a keresztényszocialisták a szervezés során. "A Munka" felhívta a figyelmet arra, hogy jelentősen csökkentette a kormány a vasutasok fizetését s a nehéz gazdasági helyzettel indokolva megvonta tőlük a családi pótlékot, a fa- és a szénkedvezményt.^{22/}

Szintén ez a lap közli azt a táviratot, amelyben a MÁV üzletvezetőség utasítja a szegedi kirendeltséget, hogy bizonyos személyeket egy hónapra szabadságoljon és bocsássa a Magyar Propaganda Minisztérium rendelkezésére.^{23/} Arról is beszámol, hogy a MÁV altiszti tanfolyama hallgatóit megfenyegették, hogy nem tehetnek eredményes vizsgát, ha nem lépnek be a KSZP-ba.^{24/} "A keresztényszocialisták minden lehető és lehetetlen alkalmat meg akarnak ragadni az elvű vasutasok eltántorítására. Például a MÁV üzletvezetőségéből kikerült egy iv a vasutasok közé, amelyen fondorlatos módon arra ösztönözték a munkába lépőket, hogy írják alá az ivet. Sokan nem tudták mit írni alá, csak később derült ki, hogy tulajdonképpen beléptek a KSZP-ba."^{25/} Dobai József az SZDP alsóvárosi kerületi közgyűlésén felhívta a figyelmét a tagságnak arra, hogy nagy lendülettel toboroznak a keresztényszocialisták a vasutasok körében, s ezt hatósági asszisztálás mellett teszik.^{26/}

A SZUN pedig arról adott hírt, hogy október 3-án a városháza nagytermében kimondták a Vasutasok Nemzeti Szövetségének megalakulását. A gyűlés elnöke Lábas Endre volt, szónoka pedig Kopasz Lajos MÁV ellenőr, aki ecsetelte az egyesülés célját, nevezetesen: tömöríteni a vasutasokat "nemzeti és gazdasági alapon minden pártpolitikától mentesen." A cél megvalósításának valódi szándékát kétségbe vonatja velünk a Lábas és Kopasz személyében megnyilvánuló keresztényszocialista presszió a nemzeti szövetségre. Miklós Antal budapesti kiküldött azt javasolta, hogy kategóriánként szervezkedjenek: külön csoportba tömörüljenek a mérnökök, jogászok, tisztviselők, altisztek, munkások váltókezelők és pályőrök, szolgák. E kategóriánként választották meg a vezetőségeket is.

A Nemzeti Szövetség helyi csoportjának elnöke Raffay Sándor mérnök lett, ügyvezető titkára Dr. Kiss Gyula fogalmazó, alelnök Somogyi Károly mozdonyvezető, jegyző Tokaj Dezső irodavezető, pénztáros Békéssi Sándor ellenőr. A vezetőségbe más tisztségviselőket is választottak, erről azonban nem szól konkrétan a cikkíró.^{27/} Viszont október 4-én A Munkában, október 5-én pedig a Szegedi Naplóban megjelent egy nyilatkozat:

"Alulírottak a vasutasok alakuló ülésén voltunk, ahol a vezetőségbe választottak bennünket anélkül, hogy bárki is a jelöléshez hozzászóllhatott volna. Mi is tiltakozni akartunk a jelölés ellen, de az elnök egyhangulag elfogadottnak jelentette ki a vezetőséget. Mi kijelentjük, hogy sem a vezetőségnek, sem magának az új keresztényszociális tömörülésnek nem kívánunk a tagjai lenni, mert mi a szociáldemokráciának vagyunk hű katonái.

Kovács Ferenc és Csonka József fütők."

A Munka még azt is megírta, hogy az alakuló ülés résztvevői többségükbe az üzletvezetőség központjából kivезényelt tisztviselők voltak.^{28/} November 13-án arról számolt be a SZUN, hogy már 1400 tagja van a szövetségnek. A vasutas szövetség sorsát végül is az döntötte el, hogy december közepén megalakult Budapesten a Keresztény Vasutasok Országos Egyesülete, s "mint autonom szervezet csatlakozott a többi magyarországi keresztényszocialista szakszervezetek szövetségéhez."^{29/} A KSZP igen jól járt a vasutasok beszervezésével, hisz számarányuknál és állami alkalmazotti voltuknál fogva jól lehetett őket mozgósítani bármilyen akcióra s nem utolsó sorban az esedékes nemzetgyűlési választások győzelmes megvívására.

A keresztény-szocialista szakszervezkedés szaporította a KSZP taglétszámát s ezért lehetett optimista Nágel ezredes az október 13-i pártnapon: "Különösen örvendetes az, hogy a sajnosan félrevezetett munkásság már Szegeden is kezd kiábrándulni és visszatér a magyarok Istenéhez."^{30/}

A párt nagy figyelemmel fordult a nők felé is azért, hogy megalakították a női szakcsoporthoz is. Szende Pálné elnök, Birkenbauer Anna jegyző és Vetró Sándorné pénztáros vezetésével. Ugy határoztak a hölgyek, - Vidács Aladár pártvezetőségi tag korábbi, a párt praktikusságát fokozó javaslata alapján - hogy különböző bizottságokban foglalkoztatják majd a keresztény asszonytársakat. A Tevékenységi csoport Zsótér Dezsőné vezetésével mindenféle szervező munkába bekapcsolódott, a Gazdasági csoport Skultéti Jánosné vezetésével a szociális problémák megoldásában segédkezett, Regdon Károlyné mint a Vigalmi csoport elnöke a szerény, de érdekes mulatságok megszervezéséről gondoskodott a hölgyeknek és a gyerekeknek, s végül a Közművelődési csoport feladata volt Ortutay Istvánné vezetésével, hogy a hazafias és keresztény művészeti alkotásokkal és egyéb más "felvilágosult" eszmékkel ismertesse meg a nőket. Abban is megállapodtak, hogy együtt fognak működni a MOVE-val, a Növédő Egylettel és a különböző jótékonyági egyesületekkel.^{31/}

A KSZP Női Szakosztálya vezetősége személyében biztosított volt arra, hogy tekintélyénél fogva hatni tud a hölgyekre, hiszen valamennyi vezetőségi tag a város egy-egy neves polgárának - magas rangú köztisztviselő, városi főorvos, ismert nagykereskedő, stb. - felesége volt. November 11-én a Vigalmi Bizottsággal szaporodott meg a KSZP szervezeteinek száma. Sidlovits Kálmán leánygimnáziumi tanár így összegezte a bizottság céljait: "járuljon hozzá a párt a keresztény magyarok szellemi tevékenységének fejlesztéséhez a magyar keresztény kultúra által, amennyiben kisgyermeknek mesedélutánokat, serdülőknak táncos összejöveteleket, felnőtteknek matinékat és családi jellegű táncestélyeket rendezzenek."^{32/} Kimondatlanul is megfogalmazódik a célok között az is, hogy a rendezvényekből befolyt jövedelemmel a keresztényszocialista szervezkedés anyagi alapjait is növeljék.

1919 november elejére lassan kialakult a szegedi keresztényszocialista szervezkedés váza: működött a KSZP, megszervezték a keresztényszocialista szakszervezeteket, szakosztályokat, nemzeti szövetségeket, a párton belül különböző munkacsoportok jöttek létre határozott tevékenységi

irányokat követve. Kiépültek a párt kerületi szervei a Belvárosban, Alsó- és Felsővárosban, volt egy központi pártiroda és hozzá kapcsolódó helyiségek a katolikus hitközség székházában, ahol eleinte csak hétfőn, novembertől pedig már csütörtökön is rendszeres pártösszejeleket tartottak megbeszélve az aktuális országos és helyi politikai kérdéseket, valamint propagandisztikus előadásokat is tartottak. Kialakult és kiszélesedett - a különböző egyéb szervek vezetőinek bevonásával - az állandó és tevékeny pártvezetés, melynek szerteágazó kapcsolatai voltak a város politikai életének valamennyi elemével. Egyetlen, de elég jelentős problémája volt a pártnak: "Szeged gyarapodása keresztényszocialista párttagok tekintetében el van maradva a többi ország-résztől."³³

S mivel nyomon kísértük a keresztényszocialista szervezkedés minden állomását, buktatóját, eredményét, nehézségét - annak ellenére, hogy konkrét számadatokban nem bővelkedünk - a szegedi szervezkedés sajátos körülményeit, politikai nivójának alakulását tekintetbe véve meg kell állapítanunk, hogy bár neki lendült a keresztényszocialista mozgalom fejlődése még sem volt átütő erejű a városban a munkásság körében egyáltalán nem volt az, a középrétegek pedig ingatag tartópilléreknek bizonyultak a pártban. E tények miatt Beniczky Ödön belügyminiszter úgy döntött, hogy a keresztényszocialista mozgalom egy tapasztalt középrétegbeli, a város szövevényes politikai viszonyai felett álló tagját küldi Szegedre, aki az elkövetkezendő téli hónapokban erős kézzel irányítja a keresztény nemzeti eszme szellemében a város politikai életét a nemzetgyűlési választások sikeres lebonyolításában. Vasek Ernő keresztényszocialista párti politikus, újságíró lett 1919. november 16-án Szeged kormánybiztos főispánja. Az ő tevékenységének és vele együtt a keresztényszocialista mozgalom alakulásának története azonban már az 1920-as nemzetgyűlési választások témakörébe tartozik..

VI. A keresztényszocialisták részvétele az 1920-as nemzetgyűlési választásokban.

A Tanácsköztársaság leverése után formálódó politikai élet konszolidálásának fontos állomása az 1920 január 25-26-ára kiírt általános választás. A cél az volt, hogy az antant által megkívánt, a polgári demokrácia játékszabályainak megfelelő demokratikus választójog alapján törvényhozó hatalmat válasszanak. A forradalmak előtti kétkamarás országgyűlés visszaállítására 1920 elején még nem volt lehetőség, mert a szélsőjobboldali erők hevesen tiltakoztak a főrendiház és a benne résztvevő konzervatív erők hatalomhoz juttatása ellen - ezért nemzetgyűlést választottak. A választási rendeletet a háboru végén kidolgozott reformtervek egyike adta, melyet 1919 augusztus 29-én fogadott el a Friedrich-kormány. A rendelet demokratizmusát a titkos szavazás bevezetésén túl az mutatja, hogy a szokásos választójogi cenzusokat alacsonyan szabták meg. Így elvileg lehetőség nyílt arra, hogy az országban levő valamennyi politikai párt - köztük az MSZDP is - induljon a választásokon. A gyakorlatban azonban a különítményesek és az egyéb szélsőséges csoportok, szervezetek valamint a kormány terrorja erősen befolyásolták a választás demokratizmusát olyannyira, hogy az MSZDP 1920 január 15-én kilépett a Huszár-kormányból és bejelentette a választásoktól való visszalépését is. A választási küzdelmek megkezdésekor a katonatiszti vezető csoport és a kormány már határozottan törekedett arra, hogy a lehetőségeknek megfelelően összpontosítsák az ellenforradalmi erőket. Ezért volt szüksége, hogy a "keresztény blokk" kísérletet tegyen arra, hogy még a választások előtt létrehozzanak egyfajta "egységes" pártot, melyben a bentlévő politikai erők egymással kompromisszumot kötnek a kialakítandó új hatalmat illetően és szövetkeznek a szociáldemokrata és a liberális burzsoá ellenzéki erőkkel szemben. E törekvés eredményeként jött létre 1919 október 25-én a keresztény pártokból a Keresztény Nemzeti Egység Pártja /a továbbiakban: KNEP/ egyesítve így a volt néppárti /Ernszt-Huszár/, a keresztényszocialista /Haller-Gisswein/ és az állami hivatalnoki-katonatiszti /Friedrich-Csilléri-Teleki/ csoportokat. Némi terrorral elérték azt is, hogy a Nagyatádi-féle Kisgazdapárt "egyesüljön" a Sokoropátkai-féle Földműves párttal 1919 november 29-én.

Ezek után e két csoport egymással is megállapodott a választásokra vonatkozóan úgy, hogy a leendő képviselők közül a KNEP 22, a Kisgazdapárt 17 ellenjelölt nélküli egyhangu mandátumot kapott. Így sikerül kiküszöbölni e két politikai erő között a választási küzdelmet.

Szeged lényegében nem tért el az országos választások menetétől. Hacsak abban nem, hogy "Nehézséget jelent a francia városparancsnokság, mely radikális intézkedéseket nem tűr."^{1/} Emiatt a közigazgatási terror különböző formáinak alkalmazása került elsősorban előtérbe. A választási küzd elem - a Friedrich-kormány szeptemberi választási szándékait figyelembe véve - elég korán elkezdődött a publicisztikában. 1919. augusztusától a Szegedi Uj Nemzedék sorozatban közölt olyan vezér- és belső cikkeket, melyekben központi téma a választójog demokratizmusa, a pártharcok kiküszöbölésének szándéka, a keresztény blokk létrehozására való ösztönzés valamint - az antant kívánalmaival ellentétben - az SZDP multbeli és jelenlegi tevékenységének negatív irányu bemutatása azzal a céllal, hogy e párt nem alkalmas politikai partner a konszolidálandó politikai viszonyok között. A SZUN választási propagandája hiven tükrözi a Friedrich-kormány feltétlen támogatójának s egyben a szegedi keresztény blokk vezető egyéniségének - a kormánybiztos főispánnak - dr. Dobay Gyulának politikai állásfoglalását. Emeljük ki néhány részletet a cikkekből a fentiek bizonyítására!

"... Ma már nem kell azon vitatkozni, hogy a népnek megadjuk-e a választójogot vagy sem, ma már nem lehetnek külön politikai táborok, az érdekképviselések pedig némuljanak el, várjanak jobb időkre, amikor újból övék lehet a szó..." "... a választási rendelet lehetővé teszi, hogy a magyarság saját akarata szerint intézkedjen sorsa felől..."^{2/} "... Sajnos az a kívánságunk, hogy a hazafiasan érző elemek egy pártban egyesüljenek a mai napig még nem történt meg. Azonban a különböző árnyalatok között oly kicsiny a különbség, hogy remélhetőleg rövid időn belül több párt között egybeolvadás várható."^{3/} /1919. augusztus 22-én Budapesten már létrejött a volt néppárti és a keresztényszocialista erőket egyesítő Keresztény Szociális Gazdasági Párt./ Dobay főispán lakonikus rövidséggel fejezte ki véleményét a munkásság pártjáról: "... az SZDP-t meg kell szüntetni."

Eme álláspont jogosságát támasztja alá az egyik szeptemberi vezércikk részlet: "... az SZDP csak színleg nyugszik bele a törvényes rend létrejöttébe..." Pedig az új választójogi törvény alapján "... minden állampolgár élhet választójogával s a választások eredményei előtt mindenkinek meg kell hajolnia. Az összeülő parlament felelős kormánya ellen a parlamenten kívül senkinek sincs joga küzdeni, mert az nyílt merénylet az államforma ellen s előkészítése az anarchiának..."

"... A polgári társadalom anennyiben ha az általános titkos választások szavazati joga mellett annak kötelező voltát is kimondja, a szociáldemokrata apostolok terve azonnal meghiúsul. Ez esetben mindenki érvényesítheti szavazati jogát, az erőviszonyok véglegesen eldőlnék, ... a nemzet többsége szabadon ítélkezhet sorsa felett, ami biztosítja a rend végleges kialakulását."^{4/} Októberben már arról is írnia kellett a SZUN-nak, hogy a korábbi pártoskodást nem sikerült megszüntetni, így számolni kell a különféle pártok választási esélyeivel is. Országos képet mutat be a lap, de az Szegedre is érvényes. Legnagyobb tömegbázissal rendelkezőnek az egyesült keresztény pártokat tartja, az érv azonban csak ennyi: "... a közvélemény tömören áll a keresztény blokk mögött." "A destruktív elemet a szociáldemokraták és a köztársasági párt képviselik." Ugy véli a cikkíró, hogy megengedhető a választási siker érdekében az a kegyes hazugság, hogy "... Az ipari munkások legnagyobb része a keresztényszocialista vagy újonnan a becsületes munkástörekvések szolgálatában alakult Országos Magyar Munkáspárthoz csatlakozik."^{5/} Jóllehet a megújuló ostrom ellenére is szilárdan kitartottak a munkások szakszervezeteik mellett a különböző irányú "nemzeti" munkásszervezkedéssel szemben..

1919 október közepétől változott a sajtó hasábjain folyó választási küzdelem annyiban, hogy mostmár nem általános elvi kérdésekről írtak, hanem konkrétan az egyes politikai pártok és képviselőik választási nyilatkozatait közölték és bemutatták a szervező munkát is. A feldolgozott forrásokból világosan kitűnik, hogy valamennyi párt profiljának pontosabb behatárolására és főként taglétszámának növelésére használta fel az októberi-novemberi hónapokat. Szándékosan nem program meghatározást írtam a profil behatárolás helyett, mert sokféle eldöntetlen

kérdésben kellett volna állást foglalnia a pártoknak, ami nem volt tanácsos, amikor még minden jelentősebb, az ország sorsát is meghatározó tényező képlékeny állapotban volt és háromféle hatalom is igyekezett véglegesíteni ezeket a maga szándékai szerint. Ezt látszik alátámasztani de Turmadre városparancsnok október 18-i rendelete: "... a kedélyek sajnálatos módon forrongnak... természetesen mindenki igyekszik teljesen szabadon álláspontját védelmezni a választások küszöbén és azt az uralmi rendszert hatalomra juttatni, amely véleménye szerint az ország érdekei szempontjából a legelőnyösebb."^{6.}/ Kinek mi az álláspontja? - ezt mutatja be a SZUN 1919 október 19-i interjúja, melyben megkérdezte a riporter az Egyesült Kisgazda és Földműves Párt elnökét dr. Kószó Istvánt, Nágel Manó pártelnököt és Makay Zádor főtitkárt a KSZP részéről, valamint Román Nándor vasuti fékezőt a KSZP munkástitkárát, a keresztényszocialista szakszervezeti mozgalom vezetőjét.

Értelmezzük kicsit az elhangzott nyilatkozatokat!

Szeged lakosságának összetételét figyelembe véve természetesnek tűnik, hogy a kisgazda társadalom vezetőjét szólaltatja meg elsőként a riporter. Kószó István így vélekedik: "A lehető legnagyobb meglepésemre Szeged lakosságának 60 %-a mellettünk áll s bátran mondhatom, hogy Dorozsma, Algyő, Tápé lakossága már a mi zászlónk alá csatlakozott."^{7.}/ De hogy milyen politikai célok mögé csatlakoztak a gazdák, az még nem egészen lehetett világos számukra és pártelnökük sem kívánta egyértelműen kifejtteni véleményét. A szegedi kisgazdák a 48-as függetlenségi hagyományok jegyében szervezkedtek a forradalom előtt és után is. Joggal várták el pártjuktól, hogy programját ennek megfelelően alakítsa. "A világháború tüzeiben a Habsburg háztól megszabadultunk, önálló királyválasztási jogunk megnyílt. Az alkotmányozó országgyűlésnek lesz a feladata megállapítani azt, hogy Magyarország milyen alkotmányformát vállal királyságot-e vagy köztársaságot."^{8.}/ - nyilatkozta Kószó István.

Azaz míg semmi sem dőlt el, a kisgazdák aktivitásán mulik, hogy kinek lesz nagyobb beleszólása az ország dolgainak intézésébe, mert ha egy emberként a párt mögé állnak a választások idején, többségi parlamenti párttá válva beleszólhatnak az "alkotmányforma" eldöntésébe. Nyilván ezt értették ki a pártelnök nyilatkozatából a város politizáló parasztgazdái.

A gazdák politikai és gazdasági perspektívára utalva jegyzi meg Kószó: "... a kisközgazdasági és földműves polgári elemek egyesítése és a többtermelés lehetővé tétele olyan feladat, mely sarkalatos fejlődési pontját képezi országunknak."^{9/} Az idézett mondatban a feladatok sorrendje is fontos: előbb politikai egység kell a gazdaságban, utána lehet biztosítani a "többtermelést". Kószó "... a III. kerületi tanyaiak összetartalmát élvezte, mivel a tanyaiak bizonyosan azt hitték, hogy még mindég Kossuth politikájáért lelkesedik: a szabadságjogokért, az emberi egyenlőségért."^{10/} Ezért viszonylag hamar követték a pártelnök által megjelölt célokat a gazdák Szegeden, hiszem már október 19-én az Egyesült Kisközgazdasági és Földműves Párt nevében nyilatkozott Kószó István, jóllehet a Sokoropátkai-féle és a Nagyatádi-féle irányzat egyesítése országosan csak 1919 november 25-30 között történt meg. Most a választásokra való készülődéskor érett be az az előny, hogy a Kisközgazdasági párt is az ellenforradalmi irányzat jegyében szerveződött már 1918-tól.

Nágel Manó a KSZP elnöke arról igyekszik meggyőzni az olvasókat, hogy "Mindennap tömegesen lépnek be a Keresztényszocialista Pártba úgy a polgárság mint a munkásság köréből. Különösen sokan jönnek át a szociáldemokrata pártból az oda bekényszerített munkások." A riporter közbevetőleg megjegyzi: "A kerületi gyűléseken mint halljuk sok vita van a szociáldemokratákkal." "Ez tény."- válaszolja Nágel ezredes - "A szociáldemokraták visszaélnék vendégszeretetünkkel ... lapjaik utján is állandóan a rágalom öszönét szórják ránk."^{11/} Román Nándor személyében idealizált képet fest a riporter az egyszerű pártmunkás-munkásemberről. Ennek érdekében Román nyilatkozatát összefoglalóan közli nem pedig riport formájában. A keresztényszocialista szakszervezeti vezető arról beszél, hogy "... a programjuk sarkalatos pontja a főpapi vagyonok a nagybirtokok felosztása az azon a vidéken élő mezőgazdasági munkások között. Az ipari munkások igényeit más uton kívánjuk kielégíteni."^{12/} Szeged gazda és munkástársadalmának jóformán semmit nem mond e program, hisz a város határában nincs felosztható egyházi nagybirtok, az ipari munkásság pedig szakmája szerinti megélhetést kíván nem pedig földet.

A KSZP képviselői arról is említést tesznek, hogy "a pártnapok keretében folyik a tagok kiképzése a lehető legnagyobb érdeklődés mellett."^{13/} Ez a választásokra, az SZDP elleni mindennapos harcra való felkészítést jelentette.

Az előző fejezetek egyikében már említést tettünk arról, hogy 1919. október 24-én Dr. Dobay Gyula kormánybiztos főispán, aki augusztus 8-tól töltötte be ezt a tisztséget, benyújtotta lemondását. E lépést a munkásmozgalom tanulmányozói azzal indokolják, hogy nem szerezte meg a franciák bizalmát és a munkásság valamint a hivatalnoki réteg is antipátiával viseltetett iránta. Valóban igaz tények ezek, de ki kell egészíteni még egy megjegyzéssel. A SZUN közleménye Dobay távozásáról gyanúsán szűkszavú és semmiféle indoklást nem tartalmaz. A cikkíró kifejezést ad annak a reményének, hogy csak ideiglenes távozásról van szó. Nagyon valószínű, hogy a választásokra való készülődés legalább akkora sullyal esett latba a lemondáskor, mint a korábban említett tényezők. Ugyanis a választójogi rendelet szerint nem lehet passzív választójoga annak a kormánybiztosnak, aki legkésőbb a választást megelőző 21. napon belül be nem adta lemondását.^{14/} Így hát ez lehetett a mögött a megjegyzés mögött, hogy Dobay "felsőbb sugallatra adta be lemondását". Valószínűleg Bániczky Ödön belügyminiszterrel és a keresztény blokk néhány vezetőjével történt megállapodás alapján mondott le, hogy szükség esetén potenciális erőként előléphessen a keresztény nemzeti egység támogatása érdekében. Később látni fogjuk, hogy erre sor is került. Addig pedig folytatta ügyvédi tevékenységét és Katolikus körű elnöki munkáját.

Dobay helyébe Vasek Ernő budapesti újságíró, ügyvéd került 1919 november 12-én. A lapok szorgalmasan tájékoztatták olvasóikat az új kormánybiztos főispán által tartott sajtóértekezleteken elhangzottokról.

A Munka röviden, de nem sok jót ígérően állapítja meg: "... megtudtuk, hogy Friedrich hive". Programbeszédéről pedig így nyilatkozik: "Széthulló, nagyobbára közhelyekből rótt beszéd volt az megfogható pozitívumok nélkül."^{15/}

A legrészletesebben a Szegedi Napló tájékoztatja olvasóit. A sajtónak adott nyilatkozatból kiemelik, hogy a főispán 12 évig maga is ujságíró volt. A tudósító leírja, bár maga sem hiszi igazán amit Vasek mond saját küldetéséről tudniillik, hogy "Titkokat nem hozott magával, ezért nem fogják őt érinteni az ellene irányuló támadások sem" és, hogy "... nem kíván jóindulatot, mert ő mindent nyíltan és őszintén tesz." Egyébként "... örül, hogy épp abba a városba küldték, ahonnan a keresztény és nemzeti rendszer kiindult."^{16/} A főispán programját röviden úgy mutatja be a Napló mint a kormány hivatalos álláspontját, melynek középpontjában a szociális kérdés megoldása áll. "A szociális kérdés nem lehet egy társadalmi réteg privilégiuma. Ennek az országnak három nemzetfenntartó rétege van: a mezőgazdasági munkás, az iparosság és a lateinerek ... A szociális kérdés elől a jövő irányzatában nem lehet kitérni, de középutat kell keresni az álmodozók és a konzervatív irányzatok között." Külön szociális ügyosztály felállítását tervezi.^{17/} A programbeszéd a menekültekkel teli város életének neuralgikus pontját is érinti és megcsillantja a reményt, hogy több kormánysegítséget tud majd szerezni a főispán az eddig megoldhatatlannak tűnő bajok felszámolására. A Napló tárgyilagos hangvételéből arra lehet következtetni, hogy a Dobay-féle szélsőséges keresztény irányzatnak bealkonyult és a szegedi politikai életben is a különböző politikai erők erőteljesebb koncentrálására törekszik majd az új főispán. Am ez a remény hamarosan szétfoslott. Már néhány nap múlva - november 16-án azt sérelmezi szintén a Szegedi Napló, hogy november 15-én külön fogadta a főispán a KSZP küldöttségét, ahol kizárólag az Új Nemzedék munkatársainak jelenlétét óhajtotta a sajtó képviselői közül. "Ugy látszik csak ismeri az ujságírás munkáját, de teljesíteni nem engedi."^{18/} Nyílt titok volt minden elhallgatás és ellenkező állítás ellenére, hogy Vasek Ernő mint keresztényszocialista párti politikus érkezett Szegedre. Ezért mindenkit foglalkoztatott az a kérdés, hogy a városban nem túlságosan népszerű KSZP-nek mennyi előnye származik az új főispán tevékenységéből. A szegedi KSZP - úgy tűnik - elég politikusan viselkedett Vasek megérkezésének pillanatától kezdve. Ez főként abban mutatkozott

meg, hogy a SZUN cikkei és a párt tevékenysége a külső szemlélő számára semmit sem változtak a korábbi időszakhoz képest. Semmiféle ováció, előzetes beharangozás nem kísérte Vasek jöttét. Sőt! A SZUN november 13-án épp csak megemlíti egy rövid hírben, hogy megkérkezett az új főispán.

A pártot természetesen foglalkoztatta, hogy mire számíthat a keresztényszocialista politikus tevékenysége során, mert mégis csak az országos KSZP egyik vezető tagja volt Vasek. November 13-án a pártvezetőség úgy határozott, hogy két nap múlva tisztelgő látogatást tesz egy 25 fős küldöttség a főispánnál. Általánosságokat hangoztató a SZUN beszámolója az e seményről, bár egy-két fontosabb momentumra - ha burkoltan is - ez a sajtóorgánium hívja fel a figyelmet. Idézi Nágel Manó pártelnök köszöntőjéből, hogy "... a párt szívvél-lélekkal csak úgy támogathatja /a főispán tevékenységét - D.M./, ha elveihez hiven ezen fényes állásban is a keresztény és nemzeti szellem szolgálatában áll."^{19/} Ez összecseng Vasek bemutatkozó beszédével, melyben azt mondta, hogy "... politikai programja az ami a kormányé azaz a keresztény nemzeti szociális alap."^{20/} Tehát a KNEP programját igyekszik majd érvényesíteni tevékenységében. De figyelemztetésnek is beillik a KSZP-vel folytatott megbeszélésen a főispán nyilvánosságra hozott nyilatkozata: "A párt megjelenésével nem a főispánt, hanem az elvet tisztelte meg, mert ő /mármint Vasek Ernő - D.M./ nemcsak a keresztények, hanem minden városi polgár főispánja. Nem tartozik egy párthoz sem, minden párton kívül áll. "Nekünk csak az lehet a célunk, hogy az osztályharc élet tompítsuk és becsületes kompromisszum által általános jólétet teremtsünk. A szociális kérdés végleges megoldása csak nemzeti alapon történhetik."^{21/} Ismert régi nóta, de mostmár azoknak szól, akik eddig önállóan és kezdeményezően más politikai erők fülébe dudolták: az egység, a keresztény nemzeti egység megteremtése. Hiszen Szegeden nem létezett a KNEP, viszont működött - ráadásul teljesen egyeduralkodóan - a szociális irányzatot időnként szélsőségesen is képviselő KSZP. A főispán igazat is mondott meg nem is, amikor hangoztatta pártonkívüliségét. Mert az biztos, hogy mint KNEP-tag többet kívánt politikájával megvalósítani

a KSZP elképzeléseinél, hisz a munkás, hivatalnoki, közalkalmazotti, állami tisztviselői, nagybirtokosi, közép- és nagypolgári rétegek illetve ezek politikai csoportosulásainak koncentrációját kívánta megszervezni az antant által is jóváhagyható kormánypolitika érdekében. Szegeden ebben a Kószó István által vezetett Egyesült Kisgazda és Földműves Pártra, valamint a KSZP helyi csoportjának agitációs, propaganda és szervezeti erejére számíthatott. De mint főispánnak hivatali kötelessége is volt, hogy ne kösse le magát egyetlen politikai erőhöz sem, hanem "pártatlanul" valósítsa meg a helyi politikában a kormány célkitűzéseit. Nágelék viszont titkon azt remélték az új főispántól, hogy megerősíti, sőt támogatja a pártot törekvéseinek megvalósításában. A KSZP is igényelte a "becsületes kompromisszumot" a főispán részéről annak érdekében, hogy megtarthassa szervezeti és politikai önállóságát, ugyanakkor lehetősége nyíljon arra, hogy demonstrálja a keresztény blokk melletti elkötelezettségét. Ennek kivitelezése országos szinten a KNEP létrehozásával történt meg. Csakhogy Szegeden nem léteztek a KSZP-n kívül azok a politikai erők, melyek a KNEP-et alkották. De éltek a városban olyan állami és városi főtisztviselők, akik egyénileg már korábban beléptek a KNEP budapesti szervezetébe. Ilyenek voltak: Somogyi Szilveszter polgármester, Bokor Pál a helyettese, Kelemen Béla megyei kormánybiztos, Taschler Endre főjegyző, Bottka Sándor főkapitány, Dobay Gyula. /A felsorolt személyek KNEP-tagságára Sipos József utal a "Szeged társadalmi és politikai viszonyai az 1920-as és 1922-es választások tükrében" című 1970-ben írt dolgozatában, de nem hivatkozik a forrásra, ahonnan merítette./ 1919 november 22-én immár az új főispán irányításával újabb szakaszhoz érkezett a választási felkészülés. A belügyminiszter rendelete alapján Szegeden is megkezdődött a választások hivatalos előkészítése. A választó kerületeket az alábbiak szerint határolták körül: A Nagyköruton belüli városrész és Ujszeged alkotta az I.számú, a város körültöltésen belüli többi része a mai Rákóczi utcáig a II.számú, Alsóvárosnak a Rákóczi utcán túli része valamint Alsó- és Felsőtanya a III.számú választókerületet. Az I. kerületben induló jelöltek jórészt

a közép- és nagypolgárság és a vezető hivatalnokok szavazataira számíthattak, a II. kerület jelöltjei az önálló kisiparosok, a kisipari és nagyipari munkások és a városi és állami tisztviselők és a gazdák voksait várhatták, míg a III. kerület a kis- és középparasztok által támogatott képviselőé lehetett, hisz más társadalmi réteg nem igen élt itt. A választó kerületekben csaknem azonos volt a választópolgárok létszáma. A választók névsorának összeírása, a jelöltek megnevezése volt a soron következő feladat. A III. kerületben alakult ki a legkedvezőbb pozíció, ott kezdettől fogva biztosnak látszott dr. Kószó István jelöltsége, még hozzá ellenjelölt nélkül. De a másik két kerületben bonyolultabb volt a helyzet. Az I. kerületben pártot kellett alapítani ahhoz, hogy jelöltet állíthassanak, a II. kerületben pedig a többes jelölés okozott többszörös gondot.

A Belvárosban élő nagy- és középpolgárság valamint a vezető hivatalnokok nem tartoznak sem a KSZP-hez, sem a Kisgazdapárthoz. A hivatalnokok a dolog természeténél fogva a Friedrich-kormány hívei voltak, a zsidó polgárok a mellé a politikai erő mellé álltak volna, amely nem kezdi ki a zsidó vallásukat. De valamennyi polgári erő kereste azt a pártot, amely támogatja gazdasági törekvéseit. A KSZP tagság jórésze erőteljesen antiszemita volt, a liberális polgári pártok pedig nem tudtak megszerveződni, így a Belváros lakói kizárólag a mindenkori kormányban bizhattak érdekeik érvényesítését illetően. Efelé orientálta őket az is, hogy főként a hivatalnokok közül jónéhányan tagjai voltak a kormánypártnak azaz a KNEP-nek. A választó polgárok reménykedtek abban, hogy az antant elfogadja a koncentrációra törekvő kormányt, meghívja képviselőit a béketárgyalásokra, ahol esetleg érvényesíteni lehet azt, a szegediek számára is fontos gazdasági törekvést, hogy a Délvidék minél kisebb részét veszítse el az ország. 1919 novemberében már biztos volt, hogy Teleki Pál gróf fogja képviselni Magyarországot a béketárgyalásokon. Teleki a szegedi kormánynak is tagja volt mint külügyminiszter, tartózkodott is rövid ideig a városban, ismerték is a belvárosiak. Így hát olyan döntés született, hogy Teleki Pált, a KNEP tagját kérjék fel az I. kerület nemzetgyűlési képviselőjének.

Mint országosan ismert, befolyásos politikustól joggal várhatták, hogy a szó szoros értelmében képviselni fogja a város és egyben a nagypolgárság gazdasági és politikai érdekeit. Dr. Kelemen Béla kerületi kormánybiztos érintkezésbe lépett Teleki gróffal és sikerült megállapodniok a képviselő jelöltséget illetően. Mindez 1919 novemberében Teleki Neullybe való elutazása előtt megtörtént.^{22/} Ezek után már csak arra volt szükség, hogy megalakuljon a kormánypárt - a KNEP - melynek programjával indulhatt Teleki a választási küzdelemben. Mint ismeretes a KNEP országosan a Keresztény Nemzeti Pártból és a néppártiakat és a keresztényszocialista szakszervezeti irányzatot egyesítő Keresztény Szociális Gazdasági Pártból alakult meg. Szegeden sem az egyik sem a másik politikai csoportosulás nem létezett, így nagyon sajátos módon hozták létre a KNEP-et. 1919. december 13-án az I. kerület választói számára "Meghívó"-t közöltek le a lapok dr. Kelemen Béla intézőbizottsági elnök aláírásával, melyben a Tisza-szálló nagytermébe invitálták a polgárokat, másnap délelőtt 11 órára választási gyűlésre, melynek tárgysorozata:

"1. Az I. számú választási kerületben a KNEP megalakítása.

2. Képviselő jelölés."^{23/}

A KNEP alakuló gyűlésén egyik "alkotó tényezőként" jelen voltak azok a személyek, akik már tagjai voltak e szervezetnek, de számuk igen kevés volt a pártalakításhoz: 8-10 fő. Ezért megjelentek még a KSZP vezetői és tagjai szépszámmal, a Kisgazdapárt képviselőjében jónéhányan és a belvárosi polgárság egyrésze. A Tisza-szállóban lezajlott pártalakulásról részletesen számol be a SZUN: "... a keresztény nemzeti párt és a keresztényszocialista párt továbbá a sokoropátkaik és a nagyatádi kisgazdapárt egyesültek a nemzeti és a keresztény eszme közös zászlója alatt ...". Létrehozták a KNEP-et, melynek legfőbb célja "... a magyar nemzeti elemnek tulsulya a demokratikus, nemzeti és keresztény Magyarországon." Az eszköz amivel ezt a célt el akarja érni a párt "... a keresztény erkölcs, amelyet bele kell vinni a társadalomba, a politikába, az életbe, az iparba, a kereskedelemben egyaránt. A mód a békés együttműködés, melynek el kell foglalnia az osztályharc és a gyűlölet helyét."^{24/}

A gyűlésen jelen voltak és fel is szólaltak Schmidt Ferenc a KSZP részéről,

dr. Kószó István a Kisgazdapárt képviselőjében és Zadravec István.

A gyűlés folyamán megalakították a KNEP szegedi szervezetének vezetőségét: pártelnök dr. Kelemen Béla, alelnök dr. Széll Gyula, ügyvezető igazgató dr. Aigner Károly ügyvéd, póttitkár Zsirkay János a Tevél főtitkára, a SZUN újságírója. A gyűlés második tárgykörét viszonylag gyorsan és egyhanguan fogadták el: gr. Teleki Pált jelölték az I. kerület nemzetgyűlési képviselőjének.

Igy tehát december 14-én egy olyan "pártot" hoztak létre, amely tulajdonképpen a keresztény nemzeti erők blokkja volt, melyben a KSZP és a Kisgazdapárt mint önálló politikai tényezők megtartották szervezeti és politikai függetlenségüket és bábáskodásuk mellett világra jött az új párt, amely örök életére ujszülött maradt mint ahogy erről két évvel később be is számol a Szeged című lap: "Dr. Kelemen Béla kezdte meg annak idején a KNEP szervezését, azonban a szervezés stádiumán tovább nem jutott és a párt szervezetlenül áll ma is a városban."^{25/} Hogy a Kisgazdapárt nem olvadt fel a KNEP-ben az nem szorult magyarázatra. Annál inkább hangoztatta függetlenségét a KSZP saját jólfelfogott érdekében, hisz már a KNEP országos létrejötte után a Munka "Nekrológ a keresztényszocialista pártról" című cikkében azt írta, hogy "... keresztényszocialista párt beismerve tulajdonképpeni hivatását a feudalizmus zászlaja alá szegődött..." s hogy most "... még elnevezésében is lemondott a szocializmusról, amelyhez eddig sem volt sok köze."^{26/} A KSZP vezetősége egyértelműen kifejtette, hogy "a párt a KNEP egyik tényezője"^{27/} s ezt megerősítette a Szegedi Napló is: "... nem olvadt egybe a KSZP a KNEP-el csak blokkba szerveződött vele."^{28/} Az ily módon létrejött keresztény blokk a választások eredményességét tekintve most még szilárdnak tűnő kompromisszumon nyugodott, amely részben kapcsolódott az országos politikai történésekhez, részben eltért attól. A hasonlóság abban volt, hogy a Kisgazdapárt és a KNEP között Szegeden is megállapodás jött létre miszerint az I. kerületben KNEP, a III. kerületben kisgazdapárti ellenjelölt nélküli egyhangú mandátumu képviselő indulhat a választáson Teleki Pál és Kószó István személyében. A KSZP pedig a blokkhoz való csatlakozás fejében önálló jelöltet indíthatott a II. kerületben Schmidt Ferencét, akit a másik két párt is támogatott.

Hogyan alakulhatott ki mindezek ellenére a többes jelölés bonyodalma a II. kerületben? Két okból következett ez be. Egyrészt mert Pálffy Dániel a felsővárosi iparosok támogatásában bizva a KNEP programjával jelöltetni tudta magát. Másrészt mert ennek reakciójaként, félresöpörve a KSZP-vel kötött megegyezést, Dobay Gyula szintén KNEP programmal jelöltként lépett fel. Elgondolkoztató, hogy milyen mozgatói voltak ennek a folyamatnak.

Az első lépés mindenesetre az volt, hogy a KSZP mint önálló szervezet némi tanakodás után december 13-án pártgyűlésén bejelentette, hogy "A II. kerület politikai vezetőiből alakult pártközi értekezlet Schmidt Ferenc MÁV főfelügyelőt jelölte képviselőjének keresztényszocialista programmal." Ugyanakkor és ugyanott a pártvezetőség felhívta tagjait, hogy "... jelenjenek meg december 14-én gr. Teleki Pál választási nagygyűlésén, mert a Keresztényszocialista Párt mint a KNEP egyik tényezője szíves-lélekkel támogatja Telekit, mint a keresztény és a nemzeti szellem diadalának egyik kimagasló vezéralakját."^{29/} Am december 14-én az iparosok nagygyűlésén politikai bomba robbant. Körülbelül 500 hallgató előtt Marosán Milán SZDP-tág, cipész kisiparos az iparosok gazdasági szervezkedésének tárgyában szólalt fel. "Felhívta az iparosokat, hogy a választásoknál az ipari érdekeket tartsák szemelőtt." Sőt mi több "Helyesnek tartaná, ha az iparosság külön jelöltet állítana a II. kerületben. A gyűlés eképpen határozott."^{30/} A KSZP felháborodott a történeteken. Először is kifogásolta, hogy az Ipartestületben politizálnak, holott az gazdasági szervezet. Botránnyosnak nevezte Marosán Milán akkori és későbbi kijelentéseit, melyeket vallás és társadalom ellenesnek tartott. Hiszen azt javasolta Marosán, hogy "Az iparosok a választásokig ne lépjenek be semmiféle pártba és ne üljenek fel a keresztény és nemzeti jel-szavaknak." A keresztényszocialista iparosokkal kapcsolatosan pedig azt a kijelentést tette, hogy "Szaladjanak bár a Tiszába Telekihez /a Tiszaszállóba, ahol ugyanekkor Teleki tartotta választási nagygyűlését - D.M./ és hordjanak a hátukon szentképeket, a mellükre meg rakjanak feszületet azért mégis azok maradnak akik."^{31/}

Érthető, hogy az iparosok megmozdulása hidegzuhanyként érte a KSZP vezetőségét, hisz a II. kerületben a nagyszámu kisiparosságnál nem lehetett tudni biztosan, hogy feltehetően az SZDP sugalta akciónak mi lesz a következménye. Azon mulott minden találnak-e az iparosok olyan valakit, aki hajlandó felvenni a versenyt a KSZP-vel és az SZDP-vel a II. kerületben. Akadt ilyen ember Pálffy Dániel személyében. Pálffy Dánielnek és fivérének az Alsóvárosi feketeföldeken /a mai Tolbuchin sugáruti Vasöntöde helyén/ középállalat nagyságu vasgyáruk volt, amely kendergyári gépek előállítására specializálódott, körülbelül 100 munkást foglalkoztatott. Pálffy Dániel Szeged társadalmi-politikai életében is ismert személyiség volt, mivel a Szegedi Csolnakázó Egylet elnöki tisztét töltötte be a forradalmak és az ellenforradalmi szervezkedés idején. Ez az egyesület a legkedveltebb társadalmi köre volt akkoriban a városnak, különösen Horthy Miklósnak és különítményes tisztjeinek. "A nemzeti ujjaszületés a forradalom utáni időkben ebből az egyesületből indult ki, sorsdöntő tanácskozásokat itt folytattak a szegedi kormány tagjai, itt fordult meg minden politikus."^{32/} A nehéz idők multával aztán Pálffy a szegedi Ipartestület elnöki tisztét töltötte be és országosan ismerték ujitó céljait, melynek lényege az volt, hogy az Ipartestület érdekképviseleti szerv is legyen. Ilyen politikai multtal és a feltételezhető "magasabb összeköttetésekkel" bizonyos hogy nem dicsekedhetett az állami tisztviselő Schmidt Ferenc. Pedig még nem használták fel minden ütőkártyájukat az iparosok. 1920 január 18-án megjelent a Naplóban a "Pálffy-párt" felhívása: "A KNEP programjával kérünk helyet a nemzetgyűlésben, hogy jelöltünk főként a közgazdasági érdekeket szolgálja. Pálffy Dániel tekintélyes multra néz vissza: a paprikatermelők és kikészítők szövetségének elnöke, a munkás betegsegélyező pénztár volt elnöke, városi törvényhatósági tag, a kereskedelmi és iparkamara elnöke. A II. kerület iparos, kereskedő és munkás társadalma joggal igényelheti, hogy közülük való képviselőt jelöljön." Hisz az I. kerületben a szellemi élet képviselői, a III. kerületben pedig a gazdaközönség is saját jelöltjét állithatta.^{33/} Január 24-én már arról tudósít a Napló, hogy Alsóvároson a gazdák, Rókuson a vasutasok jelentették be csatlakozásukat a Pálffy-párthoz azzal a jelszóval,

hogy "Pálffy a dolgozó társadalom jelöltje!"^{34/} Pedig azt még nem is tudták az iparosok csak Vasek főispán, mert Beniczky belügyminiszter értesítette, hogy "... a minisztertanács által kapott felhatalmazás alapján Pálffy Dániel iparost az Ipartestületek Országos Szövetségének elnökét miniszteri biztossá nevezi ki. Feladata: a kisiparosok és kézművesek érdekképviselete országos szinten."^{35/} A szegedi Ipartestület országos jelentőségét ismerte el ezzel a belügyminiszter - joggal. Ez a szervezet 1885-ben létesült a városban. A 20-as években 4356 kisiparos volt Szegeden ebből 3259-en tartoztak a testülethez. Ezzel Budapest után a szegedi az ország második legnagyobb Ipartestülete volt és az országos iparos mozgalomban vezető szerepet játszott. A testület székháza a Templom téren /a mai Rerrich Béla tér közelében/ volt. Az Ipartestület városrészenként iparoskörökben folytatta munkáját.^{36/}

Néhány nappal Pálffy jelölése után a szegedi KNEP egyik tagja nyilatkozott a SZUN-ban, hogy Pálffy Dániel bár keresztény programmal indul nem igazi keresztény képviselő, hiszen nem jelölte hivatalosan a KNEP. Sőt korábban sem állt ki soha a keresztény eszmék mellett csak most, néhány hónappal ezelőtt még a Károlyi-párt lelkes híve volt.^{37/}

Pálffy jelölése elsősorban a KSZP, de a KNEP szempontjából is bumeráangként hatott, hisz épp e két párt hirdette hónapok óta, hogy egységbe kell fogni minden keresztény magyart, aki nem akarja az ország pusztulását. Pálffy erre a mindenkit befogadó egységre apellálva lépett fel a KNEP színeiben. Ugyanakkor szereplése arra is jó példa, hogy nemcsak a hivatalos jelölt indulása volt lehetséges, hanem érvényesülhetett a választók demokratikus joga is. Ebbe persze "fentről" is besegítettek kissé.

A II. kerületi kettős jelölés világosan jelezte a KSZP számára, hogy bár Schmidt Ferencet jelölte képviselőnek a keresztényszocialista iparosokat nem elégitette ki ez a megoldás. Így tehát a KSZP képviselőjelöltjének esélyei csökkentek, sikerült a Marosán-csoportnak megosztani a II. kerületi szavazók táborát. Erre azzal válaszolt a keresztény blokk, hogy bár homályos megfogalmazásban, de kinyilvánította a változtatás szükségességét. A SZUN-ban kis cikkben az alábbiakat közölték:

"Sok hirt terjesztenek a II. kerületről, korpoltálják egy nagycsomó =képviselőjelölt= névét és parázs választási kampányt jósolnak."

"... a KNEP fog kikerülni győztesen. Hogy ez megtörténjék egyesíteni fogja az egész keresztény és nemzeti érzelmi magyarság az erejét és minden bizonnyal megállapodik majd annak a jelöltnek a személyében, aki a választó többség szemében a legnagyobb, legbizatosabb garanciát képviseli. És az országos nemzetérdekekre való tekintettel könnyű szívvel fog deferálni az egyik kiváló és érdemes férfiú a másik előtt ha azt látja, hogy a másiknak nagyobb az esélye arra, hogy mandátumot szerezhessen. Méltón van Szeged II. kerülete képviselve akár dr. Dobay Gyula, akár Schmidt Ferenc kerül ki fölényes győzelemmel a választásokból."^{38/}

A fenti ujságcikk leközlése után igen furcsa helyzet állt elő a II. kerületben. Hivatalos jelölt Schmidt Ferenc volt. Mellette a KSZP szempontjából nem hivatalos, a KNEP szegedi csoportja részéről hivatalosnak nyilvánítható jelöltként lépett fel Dobay. A KSZP tartott önállóságának elvesztésétől és a szavazók számának csökkenésétől, hiszen erre már amugy is lehetett számítani az ekkor még nagy riválisnak tűnő SZDP miatt is. Dobay számára is kényelmetlen lehetett a szituáció, mert a választásokon való indítása ekkor még csak a szegedi politikai erők ötleteként futott, Budapestről még nem erősítették meg. Hogy mennyire nem látták volágosan a helyzetet a választók sem, mutatja a Szegedi Napló ama bejelentése, hogy "A Keresztényszocialista párt hivatalos jelöltje dr. Dobay Gyula, akivel szemben a párt iparos tagjai Pálffy Dániel jelöléséhez ragaszkodtak és Dobayról hallani sem akarnak."^{39/}

Az sem lehetetlen, hogy szándékosan tették még zavarosabbá az amugy sem kristálytiszta szituációt, hiszen a kis- és középpolgárság lapjának nemigen állt érdekében népszerűsíteni az antiszemita, antiliberalis beállítottságu Dobayt sem és a nem túl népszerű, hasonló mentalitású párt képviselőjét a keresztényszocialista Schmidtet sem. Egyszóval december vége felé három jelölés állította választat elé a II. kerületi választókat - legalábbis azokat, akik a keresztény nemzeti egység jegyében kívántak szavazni, hiszen Dobay is, Schmidt is és Pálffy is a kormányprogrammal indult. Arról most ne is beszéljünk, hogy az SZDP-nek is volt sikerre számító jelöltje ebben a kerületben.

Mindenesetre minden jelölt tartott választási gyűléseket. Dobay Mórávárosban járt, ahol többek között kijelentette, hogy "... ő nem pályázott a jelöltségre, csak felsőbb helyről kapott utasítás alapján vállalta a feladatokat."^{40/} a KSZP a pártnapokat és a vendéglőkben tartott összejöveteleket használta fel korteskedésre. Az 1920 január 3-i pártgyűlésen Schmidt Ferencet választották meg a KSZP elnökének. Az új elnök azt nyilatkozta, hogy hivatalosan még nem vonta vissza jelöltségét, s ezt majd csak akkor teszi, ha a választók nem lesznek mellette. Ugyanebben a cikkben arról is beszámol a SZUN, hogy megalakult Lippay György /KNEP/ vezetésével egy 10 tagú bizottság, "amely tárgyalni fog a többi II. kerületi keresztény pártokkal a végleges jelölt személyét illetően."^{41/}

És szinté ez a cikk közli végül azt is, hogy "A II. kerületi pártok a budapesti KNEP-pel egyetértésben dr.Dobay Gyulát jelölték a II. kerület hivatalos képviselő jelöltjének."^{42/} "Mostanra eldőlt"- írja a SZUN január 6-án "hogy a korábbi három képviselő jelölt helyett mindenki egységesen Dobay Gyula mellett áll: A másik két képviselő jelölt visszavonta jelöltségét."^{43/} A hír azonban hamis volt. Hisz Pálffy Dánielnek meg sem fordult a fejében, hogy visszalépjen annál is inkább, mert az SZDP-től értesült arról, hogy a központi pártvezetés fontolgatja a választástól való visszalépését. Schmidt Ferenc is csak a január 8-i pártgyűlésen volt hajlandó visszavonni jelöltségét, azzal a feltétellel, ha Dobay elfogadja a KSZP programját. Így azután két jelölt indult végül is a választásokon dr.Dobay Gyula és Pálffy Dániel mindketten KNEP programmal. Vasek Ernő főispán január 9-én jelentést küldött Krafiath Jenőnek a szegedi választási helyzetről. A II. kerületet így jellemezte: "Hivatalos jelölt dr.Dobay Gyula volt főispán, a katolikus Kör elnöke, a szegedi közélet egyik régi és kiváló, agilis tagja KNEP programmal. Támogatják: a KSZP, a Kisgazdapárt és Pálffy Dániel valószínű visszalépése esetén a kerületi iparosság tulajdonos része.... Bizom abban, ha Pálffy leverése sikerül, pártunk felülkerekedik.... Pálffy az iparosok jelöltje, bár mondta, hogy a pártegyeség megóvása érdekében esetleg visszalép, ez esetben pártja Dobayt támogatja. Igyekszem majd Pálffy t lebeszélni a sikertelen kezdeményezéséről.

Felhivom figyelmét arra, Pálffy Dániel most épp Pesten van. "44./ Ugy tűnik Vasek Ernő veszélytelennek igyekezett bemutatni Pálffy képviselői indulását, de az is elképzelhető, hogy valóban nem tartotta jelentős ellenfélnek Dobayval szemben.

Hogyan összegezhető mostmár a KSZP helyzete, szerepe a képviselőjelölés idején? Ellenforradalmi politikai multjára alapozva igyekezett megtartani szervezeti és cselekvési önállóságát. E törekvését kezdetben siker koronázta, a többi párt is méltányolta ezt oly módon, hogy a pártközi megállapodások értelmében a KSZP-nek juttatták a II. számú választókerületet. De amikor kiderült, hogy a párt nem rendelkezik szilárd pozíciókkal a választók között s ezáltal veszélybe kerülhet a keresztény nemzeti politika győzelemre vitele a II. kerületben, meg kellett hajolnia a pártnak a felsőbb politikai érdekek előtt: lemondott önállóságáról, politikai irányvonala képviselését kénytelen volt átadni a KNEP képviselőnek.

Igy értékét és értelmét veszítette az, hogy korábban nem olvadt bele a KNEP-be, hisz végül is nem volt képes a KSZP önállóan politizálni s ezért képletesen szólva mégis csak beolvadt a KNEP-be. Bár Dobay személye szolgáltatott némi vigaszt a pártvezetőségnek. Korábban már bemutatuk Dobay politikai pályafutását s tudjuk, hogy ő a Friedrich-féle intézményesített terror intrazigens képviselője volt, amely sokmindenben megközelítette a KSZP szándékait /antiszemitizmus, klerikális konzervatizmus, a szélsőséges politikai eszközök alkalmazása a munkásmozgalommal szemben stb./. Ugyanakkor eltaszította azokat a szavazókat, akikre viszont a KSZP jelölt biztososan számíthatott: népszerűtlen volt a hivatalnokok körében és az iparosok számára sem volt tulságosan szimpatikus. Abban a KSZP és Dobay is reménykedhettek, hogy a választásoknak javukra való fordítása érdekében közigazgatási eszközöket is igénybe vehetnek. Mindenesetre igyekeztek megadni a város politikai vezetői az erkölcsi elégtételt a KSZP számára visszavonulása jutalmául. Lippay György méltatásából idézünk: "A pártközi egyezmény értelmében egy kerület a keresztényszocialista pártnak volt fenntartva. Ők azonban nemcsak a pártérdeket tartják szemelőtt, hanem más érdeket is tudnak mérlegelni. A kerület többi néprétegének hangulatát is figyelembe vették s így határozta el Schmidt Ferenc a keresztényszocialisták eredeti jelöltje, hogy visszalép

s átengedi a szerepet annak, kinek több esélye van a megválasztásra."^{45./}
"Schmidt Ferenc tanujelét adta annak az önzetlenségnek és férfias jellem-
szilárdságnak, amelyet eddig csak legnagyobbjainknál tapasztaltunk."^{46./}

A kerületben folyó választási harc nyomonkísérésének következő lépése a jelöltek programjainak bemutatása, elemzése. Mint ismeretes mindhárman KNEP programmal indultak. De látni fogjuk, hogy jócskán eltértek egymástól a megnyerni szándékozó választók érdekeinek és a képviselő jelöltek egyéni kvalitásának, politikai műveltségének megfelelően. Bizonyítja majd e programelemzés azt is, hogy a KNEP gyűjtőpárt lévén lehetőséget adott a helyi képviselőknek arra, hogy a kerület sajátosságának megfelelő követelésekkel lépjenek fel a kormányprogram támogatása jegyében. Természetesen annak a képviselő jelöltnek volt nagyobb az esélye a sikerhez, aki a választók legszélesebb körére tudott hatni politikai programjával.

Az első KNEP programu választói nagygyűlés 1919 december 14-én volt a Tisza szállóban, ahol Teleki Pál gróf tartott beszédet. Mint az ország ügyeinek intézésében jártas politikus természetesen ő adott a kormány törekvéseit legobjektivebben kifejező programot. Ugyanakkor mérce is volt a többi szegedi KNEP képviselő számára politikai követeléseik megfogalmazásához. A Teleki-féle programbeszéd részletezése nem feladatunk, ezért csak a vázát szükséges ismertetni, de ezt feltétlenül meg kell tenni, mert többé vagy kevésbé mindhárom II. kerületi képviselő ezekhez a pontokhoz kapcsolódva fejtette ki saját programját. Tehát Teleki Pál programbeszédének főbb témái az alábbiak voltak:

- 1./ A zsidókérdés megítélése. Ennek lényegét abban foglalta össze, hogy ezt nem vallási hanem nemzetiségi kérdésként kell kezelni.
- 2./ A keresztény és nemzeti szellem meghonosítása: kereszténnyé kell tenni az egész közéletet és a sajtót. A gazdasági szervezetek - a szakszervezetek - ne politizáljanak, csak a gazdasági érdekeket szolgálják.
- 3./ A béketárgyalások sorsa: "A béke nem lesz jó, de bizom a jövőben".
- 4./ A gazdasági élet kulcskérdései: a birtokreform megvalósítása és a gazdasági élet decentralizálása.

5./ Szeged szerepe, jövője: vidéki /Délvidék/ gazdasági centrummá kell fejleszteni, meg kell építeni a Duna-Tisza csatornát /öntözés/, kikötőt kell építeni, révkapitányságot felállítani, a kolozsvári egyetemet Szegedre kell hozni.^{47./}

Teleki gróf programbeszédét időben követte 18-án Schmidt Ferenc KSZP képviselő választási gyűlése. Az elhangzott beszéd tartalmában, stílusában, politikai értékében jóval alatta maradt Teleki programjának. Ez két okkal magyarázható. Az egyik az, hogy Schmidt Ferenc szigorúan ragaszkodott a KSZP önálló politikai törekvéseihez, nem vett át semmit - pedig megtehetette volna, hisz a KNEP-hez tartozott - a keresztény blokk politikai programjából és semmit nem mondott a kerület jövőbeni konkrét fejlesztési céljait illetően. Nyilván nem érzett maga mögött akkora tömegerőt és olyan kiterjedt összeköttetést, melyre alapozhatta volna a konkrét ígéreteket. Így aztán Schmidt beszéde megmaradt az általánosságok és a keresztényszocialisták által "bigottan" vallott nézetek hangoztatásánál: "Csakis olyan politikát kell és szabad folytatnunk, melyet az úgynevezett kisemberek irányítanak." Ilyen kisemberek szerinte "... az államfenntartó munkások: a földművelők, az iparosok, a kereskedők, a köz- és magánhivatalnokok." "Ezeknek az államfenntartó tömegeknek kell a kezükbe venni az ország vezetését. Csakis olyan politikai párt bír létjogosultsággal, amely az ezen osztályok között felmerülő érdekelletéteket össze tudja egyeztetni illetve minden osztály érdekeit képviselni tudja. Ez a párt egyedül a keresztényszocialista párt, amely a felebaráti szeretetet akarja átvenni a közéletbe."^{48./} Tehát egyedüli konkrét biztatás a KSZP-t támogatók számára csak az, hogy a kisembereknek kell átvenni az ország vezetését. Am ennek megvalósíthatóságára vonatkozóan semmi garancia nem található a programbeszédben. A másik ok ami miatt minden tekintetben alatta marad a Teleki-féle beszédnek a KSZP képviselő programja az az erőteljesen és nyíltan hangoztatott antiszemitizmus, melyet szorosán összekötöttek az SZDP ellenességgel. Így szónokolt erről a pártelnök: "A = szocialista = kifejezés már lejáratott lett különösen a szociáldemokraták miatt. A mostani harc a keresztény és a zsidó szocializmus között folyik. E két irányzat között óriási elvi ellentétek vannak különböző tekintetben. Világnézati ellentét van a vallásosság és a materializmus között a magántulajdonról és az egyéni tehetség érvényesüléséről

vallott felfogások miatt, végül ellentét van a politikai eszközök tekintetében is, mert a zsidó szocializmus a forradalmat a keresztényszocializmus a szent organikus fejlődést hirdeti."^{49.}/

Mindössze ezekben foglalható össze Schmidt Ferenc nemzetgyűlési képviselő jelölt programja. Ez pedig igen vérszegény, újat nem hozó állásfoglalás, hisz továbbra is azokat az elvi kérdésekre vonatkozó szövegeket hangoztatja, amelyekről már eddig is többször bebizonyosodott, hogy a városi vagy országos politikai vezetés konkrét támogatása nélkül csak demagógia. Schmidt Ferenctől és az "önálló" KSZP-től pedig csak ennyi tellett. E "program" is bizonyíték arra, hogy szükséges volt Schmidt Ferencet felváltani a nagyobb politikai tekintélyt, befolyást bíró Dobay Gyulával.^{50.}/

Dr. Dobay Gyula programbeszéde 1920 január 11-én vasárnap hangzott el. Ez már nem keresztényszocialista program volt, mert talmában a Teleki-féle programhoz állt közelebb, bár voltak benne keresztényszocialista párti követelések is, de szervesen beépítve a KNEP programba. A beszéd azt is bizonyítja, hogy előadója jártas a politikai életben. Ezen felül minden választó biztosan tudta Dobayról, hogy a kerület lakói érdekében felvetett javaslatait képes lesz megvalósítani, hisz nem kezdő politikus mint Schmidt. Most pedig vegyük sorra a beszédben elhangzottakat!

Telekihez hasonlóan Dobay is beszélt a keresztény nemzeti eszme diadalra juttatásának fontosságáról. "Felfogásom: keresztény nemzeti alapon egyesíteni az országot. Keresztény nemzeti alapon két, ugyyszólván teljesen azonos célú politikai párt alakult meg az egyik a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja, a másik az Országos Kisgazda és Földműves Párt. A KNEP a Keresztényszocialista Párt és a Keresztény Nemzeti Párt sarkalatos programjainak egyesítése és mindkét párt híveinek egyesülése az ország, a nemzet érdekében való teljes összeolvadásból állott elő."^{51.}/

Ezzel tehát határozottan kifejezésre juttatta Dobay, hogy nem kizárólag a KSZP parciális érdekeit és politikai céljait kívánja képviselni a II. kerületben, hanem minden olyan választópolgár szavazatára számít, aki a-kormány programját - amely "az egész magyarság" céljait szolgálja - kívánja támogatni. Beszédének következő részét a KSZP-től átvett, SZDP ellenesség alkotja. "Ma két világnézet áll szembe egymással.

Az egyik a keresztény nemzeti irány, a másik pedig az ugynevezet destruktív irányzatú pártok világnézete, melynek tisztán elárult célja a keresztény világnézet kiirtása, minden nemzet megsemmisítése.

... Ezen idegen és csak látszólag internacionalista elem már saját hadsereggel rendelkezik, mert a szociáldemokrata párt tagjai anélkül, hogy ezt tudnák, tulajdonképpen katonái a destruktív irány képviselőinek. A legelső és legfontosabb nemzeti munkánkat fogja képezni, hogy a szociáldemokratákat testvéri szeretettel és a keresztény hit segítségével felvilágosítsuk."^{52./} Valószínű, hogy a II. kerület munkásai és iparosai azt gondolhatták a "testvéri szeretettel történő felvilágosításrukról", hogy a jóisten mentse meg őket ettől, hisz voltak korábbi tapasztalataik ez ügyben Dobay módszereit illetően. Dobay sem változott e kérdésben, kitartott korábbi intrazigens elképzelése mellett, csak most finomabban fogalmazott. Kitért az ország sorsát eldöntő béketárgyalásokra is. "A területi integritás alapján állok, bármilyen békét is utal ránk a győztes, mert mindig szemem előtt lebeg Deák Ferenc mondása: amit a rossz sors, tehát az erőszakhatalom elvesz, azt egyetértő közös munka visszaszerezheti. De amiről önként lemondunk az elveszett örökre." Lényegében ugyanazt hangoztatta mint Teleki csak a maga nyílt intrazigens stílusában. Ez valószínűleg a választók valamennyi rétegének tetszését elnyerte. A zsidókérdésben látszólag hasonlóan fogalmazta meg álláspontját mint Teleki: "A zsidóság azon értékes elemei akik csak magyaroknak vallják magukat és velünk együtt képesek munkálkodni külön elbírálás alá vallásuk miatt nem eshetnek, de ezektől kérjük, hogy a vallás azonossága ne tartsa őket vissza a destruktív elemek kiközösítésétől. A zsidóság azon része pedig, mely a faji különbséget fenntartani óhajtja alakuljon meg mint külső nemzetiség és vegye igénybe a nemzeti kisebbség részére biztosított jogokat és a nemzet életében csak a számarányának megfelelő előnyöket."^{53./} Ugy tűnik Dobay politikai-faji kérdésként kezeli a zsidókérdést nem pedig mint Teleki, aki tudományos megközelítésű nemzetiségi kérdésként foglalkozik a zsidók ügyével. Dobay beszéde további részében sorra veszi a KSZP által a nemzetfenntartónak nevezett társadalmi csoportokat jelentőségüket, a számukra kiharcolandó jogokat, célokat.

Dobay már nem nagy általánosságokban beszélt ezekről a csoportokról, mint ahogy azt Schmidt Ferenc tette. A gazdatársadalommal kapcsolatosan fejti ki, hogy "... tagjainak számánál, kifogástalan hazafiasságánál fogva a legnagyobb figyelmet a földműves és kisgazda osztály érdemli. Ez az osztály képezi a nemzet gerincét, tehát ennek erősítésével magát a nemzeti államot erősítik meg." Épp ezért követeli, hogy "ez az osztály saját földhöz juthasson", /a szegedi gazdák jórésze bérelte a várostól a földjét - D.M./ "terményeit szabadon értékesíthesse, elérhesse a legmagasabb szakképzettséget."^{54.}/ Ezzel a körületben élő, főként alsó- és móravárosi gazdák szimpátiáját kívánta elérni Dobay. "A munkások és iparosok a nemzet mostohagyerekei voltak, akik az iparlovagok, gyárosok és közvetítők által kiuzsorázott osztály, azok karjába menekültek, akik őket az utópisztikus jövő boldogság csaló képeivel megmetelyezték." Igéri a képviselő jelölt, hogy az általa képviselt rendszer biztosítja minden munkásnak nemcsak a munkához való jogát, "hanem alkalmat is annyit keresni, hogy abból tisztességesen eltarthassa családját.... A munkásság minden szervezkedése intézményesen biztosítandó, de csak gazdasági és ne politikai szervezet legyen, mert ha hazájának hű fia akar lenni^a munkásság ugyanazon politikai pártokban fog elhelyezkedni mint nemzetének más tagjai."^{55.}/ Ez már nemcsak az SZDP-ben tömörülő munkásoknak szólt, hanem az iparosok számára is jelezte, hogy a jövőben csak a keresztény nemzeti egységet támogatók haladhatnak előre. Ennek a politikai irányvonalnak pedig nem Pálffy - az ujsütetű KIEP politikus - hanem Dobay az igazi képviselője. A kereskedők tevékenységéről az a véleménye, hogy "széleskörű reformokra van szükség a kereskedelem területén", mert a mostani körülmények között a kereskedelem "kiszipolyozza a nemzetgazdaságot". A tisztviselőket "éhező, anyagi terhek közt roskadóknak mutatja be, "akikre az állam pillérjei nem bízhatók igy." Ezért "az elsőrendű életszükségletek természetben való kiutalása ajánlatos számukra".^{56.}/ E követelésekben egyértelműen tükröződik a KSZP szociális törekvése: a tisztviselő réteg segítése. Tehát Dobay felvállalta e nehéz és hálátlan feladat képviselőjét. Igen imponálóak azok az elképzelések, amelyek Szeged felvilágoztatására vonatkoznak.

Nagyjából hasonló követeléseket hangoztat mint Teleki, csak konkrétan. "Korábban minden kormány keveset törődött Szegeddel." Ezt az irányvonalat felül kell vizsgálni és a francia megszállás megszűnése utánra a következő várospolitikai tervet javasolja Dobay Gyula:

- 1./ "Olyan mezőgazdasági iparokat kell felállítani, melyek téli félüzem mellett is gazdaságosak s melyek a környéken piacot szerezhetnek /posztó, textil, sör, szesz, élesztő, gazdasági gépgyár/.
- 2./ Reorganizálni a város közigazgatását, mely kisszámu, de ütőképes legyen.
- 3./ Földművelési, ipari, kereskedelmi intézményeket kell felállítani.
- 4./ Gazdasági egyetemet és tudományegyetemet kell létesíteni a városban.
- 5./ Ki kell építeni a tiszai víziutat, a vadvizeket lecsapolni.
- 6./ Tanyai vasutat létesíteni."^{57./}

Összességében megállapítható, hogy jobboldali beállítottságu, sok konkrétumot tartalmazó, szegedi választókerületi törekvéseket kifejező, kiforrott nézeteket tükröző programot ismertetett dr. Dobay Gyula, amely a II. választókerületben élő valamennyi társadalmi réteghez - gazdákhöz, iparosokhoz, tisztviselőkhöz, munkásokhoz - igyekezett szólni. Ezáltal megfogalmazta és a választás ideje alatt képviselte a KNEP politikai-gazdasági célkitűzéseit a keresztény nemzeti egység jegyében.

Pálffy Dániel a harmadik jelölt két alkalommal is - december 28-án és 30-án - tartott jelölő gyűlést, ahol ismertette programját. Mint tudjuk ez is KNEP program volt, de immáron annak a harmadik változata.

Pálffy elsősorban a kisiparban dolgozó munkásokra számított politikai harcában. Így programpontjai főként az ő érdekeiket fejezte ki. Melyek voltak ezek a legfontosabb gazdasági követelések? Először is követelte a Kézműveskamara felállítását, amely független maradna a Kereskedelmi és Iparkamarától. Ugyanis a Kereskedelmi és Iparkamara a gazdagabb kereskedők és a nagyobb ipari vállalkozók érdekeit szolgálta, a kisiparosoknak nem sok előny jutott működéséből. Ismeretes, hogy Szegeden és környékén fontos volt a fűszerpaprika termelése és kereskedelme. Am a nehéz gazdasági viszonyokra való tekintettel nem engedélyezték a paprika szabadkereskedelmi értékesítését, hanem az állam alacsony áron felvásárolta és állami hatóság értékesítette. Ezért Pálffy követelte, hogy "új paprikarendeleetet adjanak ki", amely figyelembe veszi a termelők érdekeit is.

A kereskedők és a lakosság érdekében következetesen hangoztatta a lánc-kereskedelem felszámolását. A parasztság megnyerése érdekében csakugy mint Dobay, Pálffy is követelte a földbirtok reformot. Amiben leginkább különbözött a másik két programtól Pálffyé az az volt, hogy nem érintette a zsidókérdést illetve ha szó esett róla világos volt mindenki számára, hogy Pálffy József szemében "ez a kérdés nem kérdés". Ezzel szírtén sok választót nyert meg magának: egyrészt a zsidó vallásukat, másrészt azokat a szociáldemokratákat, akiket vallási hovatartozásuktól függetlenül, pusztán SZDP tagságuk miatt zsidónak titulált Dobay.^{58./} Összehasonlítva Dobay Gyula és Pálffy Dániel programját megállapítható, hogy Dobay ellenfeléhez képest nagyobb formátumu politikusnak mutatkozott, akinek jelentős támogatói, határozott, az országos politikába jól illeszkedő "komplex" politikai programja volt, a politikai szereplésben is gyakorolta már magát. Pálffy Dániel Dobayhoz képest konjunkturalovagnak tűnhetett, hisz főként egyetlen réteg az iparosság gazdasági érdekvédelmében mutatkozó hiányosságokat felismerve és megragadva az ebben rejlő lehetőségeket lépett a politikai szereplés porondjára. Mint az Ipartestületek Országos Szövetségének elnöke szintén rendelkezett politikai gyakorlattal, de Szegeden őt kevésbé és kevesen ismerték politikusként. Így azután mindaddig, amíg az SZDP is állított képviselő jelöltet a II. kerületben Olejnyik József személyében igazán nem lehetett biztosra venni, hogy melyik képviselő kerül ki győztesen a választásokból. Tudjuk, hogy január 15-én az SZDP visszalépett a választásoktól. Ezután Pálffy és Dobay maradtak egymás számára ellenfélnek. Azon mulott minczen, melyik csoport milyen szervezőgárdával rendelkezik, mennyi energiát fordít a választók "megdolgozására" és speciálisan Szegeden az is számított, hogy az SZDP milyen taktikai utmutatást ad II. kerületi tagjainak.

Pálffy csoportja igen gyakran tartott jelölő gyűléseket a kerület kocsmáiban, vendéglőiben. Az SZDP visszalépése után igykezett a kisipari munkások irányába is kiterjeszteni agitációs tevékenységét. Egyszóval a Pálffy-párt a politika "kisipari módszereivel" igykezett megnyerni választóit.

Nem így Dobayék. Dobay mint a KNEP hivatalos jelöltje kisebb erőbedobással harcolt. Három-négy jelölő gyűlésen kívül többet nem tartott. Arra számított, hogy a KSZP jól kiépített agitációs és propaganda gépezete majd elvégzi a ráeső feladatokat. Ezen felül élt a főispán által burkoltan támogatott közigazgatási terror eszközeivel is. "Vasek Ernőnek pártokon felül kellene állnia és funkciója a kormány érdekeinek képviseletében van megállapítva.... Érthetetlen előttünk a főispán eljárása, aki egy másik politikai párt érdekében agitál és mint pártmunkatárs olyan kijelentéseket tesz, amelyeknek konzekvenciáit nem viselhetné a koncentráció becsületes értelmezése mellett."^{59.} - írja A Munka.

"A keresztényszocialisták csoportja küld már hetek óta házról-házra megfizetett embereket a választók összeírására és terrorizálják a választókat a becsületszó vételével, hogy rájuk szavazzanak."^{60.} "Visszaélések történnek a bejelentő lapokkal különösen a II. kerületben. Mind az SZDP, mind a keresztény pártok megteszik. Csak párthiveik lapjait adják le, meghamisítják az előéletre vonatkozó rovatot, nem töltik ki a bejelentő lapokat."^{61.}

A Munka "Nyilttér" rovatában Pálffy Dániel írta: "A Szegedi Új Nemzedékben Dobay érdekében rágalmozó kortescikk jelent meg, melynek értelmében én azért léptem föl jelöltként, mert ezért cserébe a földművelésügyi minisztertől nagy szállításra kaptam megbízást. Visszautasítom a vádat azzal, hogy kizárólag a paprikás gazdák érdekében kívántam a Földművelésügyi Minisztériumban szerzett tapasztalataimat hasznosítani."^{62.} Ilyen csatározások közepedte érkezett el a választás sorsdöntő napja: 1920 január 25-26. Az I. és a III. kerületben nem volt szavazás, mivel ellenjelölt sem volt. Annál nagyobb küzdelem folyt a II. kerületben. Ugy nézett ki, hogy mindkét félnek azonos esélyei vannak a megválasztásra. Bár ezt az esélyt Pálffy javára látszott billenteni a kisiparosok szervező bizottsága január 24-én kiadott felhívása Marosán Milán aláírásával, mely arra kérte a munkásokat, hogy Pálffy Dánielre szavazzanak.^{63.} "A választás első napján a szociáldemokraták fehér lappal szavaztak. Kiderült, hogy azon a napon Dobay már többszáz szavazattal vezetett. Ezt megtudták a munkások és másnap már a kurzus exponensével szemben Pálffyra adták szavazatukat."^{64.}

Végülis a következő eredménye lett a választásoknak a II. kerületben:^{65./}

szavazásra jogosult:	15 200 fő
nem szavazott:	1 763 fő
érvénytelen szavazat:	4 428 fő
érvényes szavazat:	9 009 fő
dr. Dobay Gyulára szavazott:	4 455 fő
Pálffy Dánielre szavazott:	4.554 fő

Tehát minimális szavazat különbséggel - 99 szavazattal - győzött Pálffy Dániel. Győzelmének okait így foglalta össze a SZUN: "Szervezettebb volt a Pálffy-párt valamint sikerült megszereznie a szociáldemokraták szavazatai közül sokat."^{66./}

" A II. kerületben a jelölés a munkásságot arra indította, hogy a két rossz közül a jobbikat válassza. A szociáldemokraták szavazata a kerületben úgy alakult, hogy 4 428-an áthúzták a szavazólapjukat. ... Pálffy jól tudja, hogy a munkássággal való kacérkodás és főként ellenfelének jogosan ellenszenves személye biztosította számára a sok szavazatot. Rá kell mutatnunk, hogy a II. kerületben nemcsak Dobay bukott el, hanem a keresztény program is. Mert bár Pálffy is a KNEP programjával lépett föl, de éppen Dobayék hirdették, hogy Pálffy nem hivatott a keresztény program képviselőjére. A kis szegedi pörpatvar pedig országos tanulság."^{67./}

Összegezve az 1920-as nemzetgyűlési választás eredményeit a KSZP szempontjából megállapíthatjuk, hogy a pártnak önállósága feladása ellenére, a KNEP program támogatásával sikerült közvetett győzelmet aratnia a II. kerületben. Győzelemnek minősíthető szereplése Dobay bukása ellenére is. A közvetett győzelem bizonyítékai az alábbiakban foglalhatók össze. A Dobay Gyula által képviselt szélsőségesen jobboldali politikai irányvonalat jelentős számú választópolgár /4455 fő/ támogatta a II. kerületben, így csak 99 szavazattal tudott többet összegyűjteni Pálffy olyanok szavazatával, akik csak azért voksoltak rá, hogy ne Dobay győzzön, nem pedig azért, mert a Pálffy által képviselt politikai irányvonal meggyőződéses hívei lettek volna. A választási harc során az is bebizonyosodott ismét, hogy igen használható, lelkes és szervezett a KSZP agitációs és propaganda gépezete, hisz a választások előkészítésekor és a választás napjain is nagy ambícióval dolgoztak a KSZP különféle szakosztályai és a Katolikus Körbe szervezett nők. A nők szavazatainak különösen kiemelkedő szerepe volt

mindhárom kerület választási küzdelmében. S mivel Pálffy a szociáldemokrata kisiparosok és a kisipari munkások szavazataival nyert, arról is meggyőződhetett a KSZP, hogy az állami és közhivatalnoki réteg, a kisipari munkásság és a gazdák egyrésze a Dobay által képviselt politikai irányvonal hívének bizonyult. Am Pálffy győzelme arra ösztönözte a pártot, hogy a jövőben még erélyesebben lépjen fel az SZDP-vel szemben és intrazigens keresztény nemzeti céljait határozottabban hirdetve a most Pálffyra szavazó kisiparosokat is megnyerje. Ugyanakkor Pálffy Dániel levonhatta azt a tanuságot a választásokból, hogy bár a munkásság segítette győzelemre, a későbbiekben a kormánypolitika támogatójaként nemcsak a kisiparosok érdekvédelmét kell ellátnia, hanem el kell fogadnia és ki kell szolgálnia a keresztény kurzust mert csak így tarthatja meg a választással szerzett pozícióját.

VII. A szegedi keresztényszocialisták tevékenységének főbb jellemzői 1921 tavaszáig Bethlen István kormányalaktásáig

Mint ismeretes az 1920-as választás a keresztényblokk /KNEP és Kisgazdapárt/ győzelmével ért véget. A pótválasztásokig /február 23./ a KNEP képviselők számaránya magasabb volt a nemzetgyűlésben: 68, a kisgazdapártiak 57 mandátummal rendelkeztek, de a pótválasztások az ő esélyüket javították mert 79-re növekedett képviselőik száma. Még a pótválasztások lebonyolítása előtt készített számvetést a Szegedi Napló cikkírója a nemzetgyűlés összetételéről, amelyet érdemes idézni, hisz február 23-a utánra is érvényes: "Igy fest a magyar nemzetgyűlés. Kevés benne a gróf és az ügyvéd, sok a kisgazda és egyéb demokratikus elem: tanító, ujságíró, agitátor. De kevés szakember is jutott be...Azt hisszük nem jóslunk merészet, ha azt mondjuk, hogy nagy átcsoportosulások fognak benne végbemenni."^{1/}

Az átcsoportosulások valóban többszörösen végbementek az év folyamán, hisz sok olyan megoldásra váró kérdésben kellett állást foglalnia a képviselőknek, amely végülis a KNEP egységének megbomlásához, a Kisgazdapárt megerősödéséhez vezetett.

Az első vitára okot adó kérdés az ország államformájának meghatározása volt. 1920 február 13-án minisztertanácson is foglalkoztak vele, ahol már világosan kitűnt Friedrich István és Rubinek Gyula összecsapásából is, hogy a keresztény tábort erősen megosztó kérdésben kell döntésre jutni. Eltekintve az államforma meghatározása körül kibontakozó vita és a különböző érdekcsoportok álláspontjának részletes ismertetésétől röviden csak az alábbiakat szükséges témánk szempontjából rögzíteni. A köztársasági államformát szinte egyöntetűen elvetették több okból is, ezek közül a legjelentősebb az volt, hogy a köztársaság eszméje a korábbi forradalmakkal azonosult. Viszont igen sok meggyőző érvelés szólt a királyság mellett többek között: Magyarországon a köztársaság eszméjének évszázados hagyományai vannak, a királyság a nemzeti egység forrása képes lenni, az államfő személyének állandósága stabilizálólólag hat az ország belpolitikai életére, az antant hatalmak nem ellenézték magát az államformát, pusztán a

Habsburg restaurációt tiltották, az állam ideológiai megerősítését várták a királyság jegyében fogant Szent-Korona-tanban, amely magába foglalta a keresztény nemzeti gondolatot, a revíziót és a jogfolytonosságot. A fentiekben azonos nézeteket vallott a KNEP és a Kisgazdapárt is, de nézetkülönbség is kialakult a király személyét illetően. A király választás azonban a megalakult és eldöntetlen hatalmi harc miatt nem volt lezárható ekkor még, ezért a nemzetgyűlés 1920. I. tc.-ben kimondta, hogy ideiglenesen kormányzóra bizza az államfői feladatok ellátását.^{2./}

A vidéki politikai köröket is foglalkoztatta ez a kérdés. Szegeden "A nádor-ispán" címmel Dobay Gyula írt vezércikket a SZUN-ban e kérdés-körben. Jogilag elemzi a magyar állam szerkezeti felépítését és arra a következtetésre jut, "a király után a legfőbb poszt a nádor-ispáné, akinek személye szent és sérthetetlen és a nemzeti hadsereg fővezére is." Ezek után levonja a végső következtetését: "Miután már a magyar nemzeti hadseregnek fővezére van, aki de facto a nádor-ispáni jogok leg-hatalmasabbját már gyakorolja és a nemzet bizalmát e minőségében nemcsak élvezzi, hanem méltó is rá, kétségtelen, hogy az országgyűlés akkor jár el helyesen, ha a fővezért nádor-ispánnak válassza meg."^{3./} Így lesz a Friedrich-hívő Dobayból az idők szavát megértő Horthy-követő.

A minisztertanácsi vita nyomán a kisgazdák is megmozdultak a városban. Az alsóvárosi gazdák dr. Tóth Imre pártelnök vezetésével küldöttségbe mentek Somogyi polgármesterhez azt kérve, hogy Horthy kormányzósága mellett foglaljon állást a város közönsége s ennek érdekében hívjon össze közgyűlést vagy tartasson népgyűlést. A polgármester válasza ez volt: "Az államfő jelölésének kérdésében magasabb helyről jött utasítás folytán nem tehet lépéseket, jobban szeretné, ha a polgárság a hatóságtól függetlenül nyilatkozik meg."^{4./} Február 18-án a városháza nagytermében meg is rendezték a nagygyűlést a kisgazdapárti Tóth Imre és a KNEP tagjai Wéggmann Ferenc és dr. Széll Gyula közreműködésével. A nagygyűlésen határozati javaslatot fogadtak el Horthy kormányzóvá választása érdekében. Azzal indokolták a döntést, hogy "mindenféle szempontból az alkotmányos királyság mint államforma az egyedül elfogadható.

Ideiglenes államfővé Horthy Miklós választassék amíg a nemzet királyt választana a szabad királyválasztás jogán."^{5.}/ Tehát a szegedi politikai vezetés Horthy ideiglenes államfői megválasztásában egy véleményen volt 1920 februárjában. Így Horthy Miklós március elsejei kormányzóvá választása osztatlan lelkesedést váltott ki Szegeden.

A kormány 1920 március 18-i rendeletét is meglelégedéssel fogadták, amely leszögezi, hogy Magyarország államformája királyság. A fővezér-kormányzó "igen nagy kegyben" részesítette Szegedet, amikor új pozíciójában első vidéki látogatásra Szegedre jött. Abba a városba tért vissza, ahonnan elindult s ez óriási lelkesedéssel töltötte el a város vezetőit és a rendszer híveit.

Az államhatalom legfontosabb elemeinek létrehozása az antant hatalmak és szövetségeseik magyarországi megszállásának megszűnését vonta maga után. Szeged életében a francia csapatok március elsejei kivonulása minden tekintetben jelentős változást hozott. Megszűnt létezni az a katonai-politikai "fék", amely korábban arra ösztönözte a város vezetését és a jobboldali politikai csoportokat, hogy visszafogják tevékenységüket. A KSZP szempontjából a franciák távozása egyrészt azt jelentette, hogy minden gát nélkül felvehették a nyílt és erőszakos küzdelmet a szociáldemokraták ellen. A keresztényszocialistáknak sok törlesztendő volt az SZDP-vel szemben, hiszen az általuk is támogatott Dobayt szabályszerűen megbuktatták a választásokon. A KSZP minden nagyobb üzemben megpróbált szakszervezeteket kiépíteni - változó sikerrel. E szervező munka eredményeként több közvetlen információt szerezhettek az üzemek munkásairól s ezeket használták fel az SZDP szakszervezetek és tagok elleni fellépéshez. Néhány esetet megörökített a sajtó- illetve a levéltári anyag.

Januárban ismeretessé váltak az országban a békefeltételek. Általános volt a felháborodás ellene. Mégis Vasek Ernő tudomására jutott, hogy Szegeden a Dohánygyárban három munkásnő állítólag azt mondta: "Hál istennek! Bárcsak felosztanák az egész országot!" A kormánybiztos főispán utasította Zámbo igazgatót, hogy intézkedjen a munkásnők ügyében: elbocsátották őket. Vajon honnan szerezte értesüléseit Vasek Ernő - nyilván a KSZP vezetőitől.

1920 februárjában a katonai parancsnokság felszólította az SZDP-t, hogy munkásotthonát adja át katonai célokra. Az a Munkásotthon a korábbi időkben laktanya volt. De "1918 őszén a magyar kormány úgy rendelkezett, hogy a Nagyköruton levő fióklaktanyát /a Moszkvai köruton levő, ma a rendőrség céljait szolgáló épület - D.M./ az SZDP céljaira átengedi, s utasította a város tanácsát, hogy alakítsa át, a költségeket a honvédelmi tárca fogja viselni."^{6.}/ A katonaság most mint jogos tulajdonát visszakövetelte az épületet. Az SZDP vezetői természetesen tiltakoztak több helyen az eljárás ellen. A város tanácsa elé került az ügy, ahol sajnálattal állapították meg, hogy irodai szereket, egészségügyi és gazdasági ingóságokat használatba nem tud átadni a város, mert neki sincs felesleges. Helyiségeket sem adhat, mert üres vagy nélkülözhető nincs."^{7.}/ Tehát a város nagyon sajnálta, de nem akadályozhatta meg, hogy a munkásotthon az utcára kerüljön. Olejnyik József vezetésével munkásküldöttség járt Vasek Ernőnél, hogy járjon közben illetékes helyen az Otthon ügyében, de a főispán elutasította a segítséget.^{8.}/ Ezzel egyidőben az SZDP az Ipartestülethez fordult, hátha tudna helyet szerezni a Munkásotthonnak. Az Ipartestület pártfogolta a munkásság követeléseit, de hathatósan nem tudott segíteni. A SZUN ismét nem szalasztotta el kihasználni a kínálkozó helyzetet s emlékeztetett arra, hogy ahhoz a képviselőhöz fordulnak most a munkások "aki állítólag a KNEP-hez tartozik, akinek a megválasztását éppen az Ipartestület és a felfogadott szociáldemokraták tették lehetővé. Talán csak nem akar ez rekompenzáció lenni a voksokért?"^{9.}/

"A Munkásotthon épületének átadásával kapcsolatban a SZUN pártoskodva felhasználja ezt az alkalmat is, hogy az Otthon működéséről tévesen tájékoztasson erősítve ezzel is azt, hogy nincs szükség rá. Nem igaz a =fekete misék= meséje sem. Megjegyzi az Uj Nemzedék, hogy középület politikai párt rendelkezésére nem hasznosítható, de megfélekedzik arról a tényről, hogy a Szegedi Uj Nemzedék szerkesztősége, amely több politikai párt és szervezet céljait szolgálja középületben volt és van állami fűtés és világítás mellett."^{10.}/ - írta A Munka. Hiába volt minden érvelés és közbenjárás, április végén költöznie kellett a Munkásotthonnak.

A Vár u. 7. szám alá költözött a párttitkárság, ahol A Munka szerkesztősége is volt. Egyenlőre mást nem tudtak tenni. A KSZP összeköttetései révén különösen élenjárt abban, hogy a városi hatóságok segítségére legyen a Munkásotthon elvételével a munkások szakszervezeteinek, kulturális csoportjainak szétszórásában s hogy így dezorganizálják az eddig egy helyen levő fórumok működését.

A szállítómunkások nemzetközi bojkottjának idején a KSZP tiltakozó gyűlést tartott, amelyben határozottan kifogásolták a bojkottot, követelték zárják le a határt Ausztria felé s hogy a koncentrációs kabinet megalakítása során csak akkor tárgyaljanak a szociáldemokratákkal, ha maradéktalanul keresztény nemzeti alapra helyezkednek." Mindezt felirat formájában a kormányzónak is elküldték.^{11./}

"Adatok a szegedi munkásság helyzetéről" című cikkében A Munka arról számol be, hogy a Dohánygyárban akadályozzák a munkásság szabad szervezkedését a keresztényszocialisták befolyása alatti álló hivatalnokok valamint az élelmiszerek kiosztásakor nem a szociális, hanem a politikai szempontokat érvényesítik. Ezért a dohánygyári állapotokra külön felhívják a főispán figyelmét.^{12./}

1920 október közepe táján Szegedre látogatott az I. kerület képviselője Teleki Pál. Beszédét nagy várakozással fogadták a munkások is. De amint azt A Munka megállapítja "óvatos, jobbra is, balra is tekintő beszéd volt." Egyik részletét különösen kifogásolta a lap. "A miniszterelnök hogy egyeztetheti össze a konszolidáció megállapításával, hogy az egyik fajta - elenyészően csekély létszámú - munkásszervezetek /a keresztényszocialisták - D.M./ politikai tevékenységükkel ráhassanak az ország mindenfajta ütőerére, míg a munkásság hasonlíthatatlanul nagyobb része, amely a szociáldemokrata szakszervezetekben tömörül, politikai meggyőződését szabadon ne követhesse." Ugyan hogy lehet megvalósítani a miniszterelnök kérését: "Ne gyűlölködjünk!", amíg "monopolizálják a munkásság jelentéktelen kisebbségét csak azért, mert a kormánykörök programjához állnak közelebb?"^{13./} A kérdés megválaszolatlan maradt, a benne foglalt tények viszont a KSZP politikai előretérése révén csak megerősítést nyertek.

Az a napilap, amely a választások előtt főként a keresztényszocialista mozgalom és a keresztény nemzeti ideológia terjesztését tartotta feladatának azaz a Szegedi Uj Nemzedék 1920 január-februártól a keresztény nemzeti blokkba tartozó valamennyi politikai erő szócsövivé vált.

Dr. Dobay Gyula a választásokon nem szerzett mandátumot ám új állást kapott politikai szereplése jutalmául. Az időközben megalakult Szegedi Uj Nemzedék Lapvállalat Rt. elnöke és a lap főszerkesztője lett. Ez időtől kezdve elsősorban publicisztikai tevékenységével szolgálta a szegedi politikai életet. Zsirkay János ujságíró felelős szerkesztővé lépett elő. A részvénytársaság megalakításához jelentősebb politikai és anyagi tőkével maga Vasek Ernő is hozzájárult, de ugyanezt tette a Katolikus Kör, a KSZP, a Tevél, a MOVE és az ÉME is. Természetesen az egyes keresztényszocialista párttagok is közreműködtek a részvénytársaság létrehozásában még hozzá kétféle módon: kisebb vagy nagyobb mennyiségű részvényeket vásároltak és voltak akik még e mellett agitációs tevékenységet is fejtettek ki. Házról-házra jártak részvényeseket gyűjtöttek elsősorban a katolikus polgárság és a keresztényszocialista párttagok között. Szintén február hónapban megváltozott a lap szerkesztőségének és kiadóhivatalának helye: a régi Itélőtábla /ma a JATE központi épülete - D.M./ épületéből a Klvária utca /ma Tolbuchin sugárut - D.M./ 10. szám alá, rövid idő múltán a Törvényszék épületébe költözött. Ezentul a napilap minden számában megjelent az első oldalon egy mottó neves politikusok, írók, tudósok, hazafiak tollából, amelyek jól illettek a keresztény nemzeti egység szélsőségesen jobboldali gondolkörébe. Mi csak egyet idézünk a sok közül, bár nem volt módunk utána járni valóban mondta-e az alábbiakat a nagy zeneszerző:

"Eljön az az idő, amikor valamennyi keresztény nemzet amely zsidókkal együtt él tudatára ébred, hogy a zsidók meghagyásának vagy kiutasításának kérdése reá nézve az életnek vagy halálnak kérdése."

Liszt Ferenc^{14./}

Dobay és Zsirkay nem hazudtolták meg intrazigens nézeteiket és nem hagytak ki egyetlen lehetőséget sem, hogy "meg ne védelmezzék a keresztény nemzeti irányvonalat." Az idézőjel használata azért indokolt, mert

bizonyos személyiségek egyéni érdekei védelmében is felhasználták a lapot ha úgy tapasztalták, hogy azt valaki valamilyen módon megsértette. Erre példa a Vasek-Dobay párharc, amely a SZUN valamint a Szegedi Napló és A Munka hasábjain folyt.

1920 február 18-án a budapesti Nemzeti Ujság munkatársával folytatott beszélgetést Vasek Ernő főispán. Nem dicsérte fel különösképpen Szeged politikai helyzetét. Többek között azt mondta: "Mikor Szegedre kerültem a városban atyafiságos politikát folytattak és anarchikus állapotok uralkodtak. Ami a jelenlegi politikai helyzetet illeti ma az egyetlen komoly politikai tényező Szegeden a Keresztényszocialista Párt, még ezzel szemben a szociáldemokraták jelentősen meggyengültek."^{15.} Ami az "atyafiságos politikát" illeti alighanem igaza lehetett Vasek kormánybiztosnak, de túlzott kissé, amikor úgy felbecsülte a KSZP politikai jelentőségét. Nem csoda, hogy Dobay, akinek kormánybiztosi tevékenységét érte Vasek bírálata igen felháborodott hangú, hosszú cikkben válaszolt. A cikk lényege, hogy viszont támadja Vasek egész kormánybiztosi tevékenységét. Számunkra a következő része figyelemre méltó a válaszcikknek: "Hogyha ma az egyetlen politikai tényező Szegeden a Keresztényszocialista Párt az is nagymérvű túlzás, mert az I. kerületben e pártnak aránylag kevés számú hive van, a III. kerületben talán még magja sincs, a II. kerületben pedig - ahol a legerősebb - a mai napig is kétséges, hogy eléri-e a Keresztény Nemzeti Egyesüléshez és a Kisgazdapárthoz tartozók számarányát."^{16.} Felmerül a kérdés miért kerekített a SZUN ekkora ügyet Vasek nyilatkozatából? A Munka megadja a választ: "Bizonyára vannak, akik személyes motivumot látnak a dolgok mögött, sőt vannak olyanok is, akik a kielégítetlen ambíciók számlájára írják az esetet. Tény az, hogy a nagyhangon kürtölt egység bomladozóban van."^{17.} Valóban úgy nézett ki február-márciusban, hogy a KNEP jegyében létrejött választási egység Dobay és a KSZP között felbomlóban van, amelyért jórészt Dobay Gyula a felelős. Mint most ezt a formát választva adná ki mérgét a választáson elszenvedett veresége miatt. Hirtelen haragu, sértődékeny ember lévén nehezen viselhette el kormánybiztosi tevékenységének közvetett bírálatát.

A Szegedi Napló kommentálja a KSZP és az ÉME szimpátia gyűléseit, amelyeken biztosították Vaseket támogatásukról. Az ÉME küldöttsége előtt mondott Vasek beszédéből idézünk: "Kellemetlenül lepett meg a támadás éppen annak a lapnak a részéről, amelynek fönállását kizárólag én tettem az utóbbi évben lehetővé. Fáj, hogy keresztény pártot támad egy keresztény lap. Én közpályán vagyok minden tettem és szavam kritika tárgya, de azt hiszem nincs szégyenkezésre okom, mert nem miniszterek barátsága, hanem 15 éves munkám emelt ebbe a pozícióba."^{18.}/ Március elsején a KSZP gyűlést tartott, amelyre meghívták Vasek Ernőt is, hogy kifejezzék együttérzésüket és támogatásukat a kormánybiztosnak. Ezen a gyűlésen pedig ezt nyilatkozta Vasek: "A kérdéses napilap, melyet én galvanizáltam életre egyenesen a párt ellen is támadást indít. Pedig ez a párt akkori állásfoglalása és annak a lelkes hölgytábornak a képviselő választásokon kifejtett munkája, amely összejárta a házakat, csufolódásnak sőt ütlegeknek is kitette magát éppen Dobay megválasztása érdekében, akik a nevezett napilap részvényeit összekoldulták támogatta Dobayt 800 szavazatot sem kapott volna a választásokon, ha a párt az egység fönntartása érdekében saját elnökének jelölésétől el nem áll és nem exponálja magát Dobay érdekében. A nevezett lap már akkor is éles egyéni harcot vitt bele a választási küzdelembe és a keresztény társadalom körében már akkor is elítélték ezt az áldatlan személyi harcot."^{19.}/ Minden igaz Vasek nyilatkozatában kivéve az utolsó mondatot. Bár a tartalmát tekintve valós tényeket rögzít, csak hogy a tények néhány héttel ezelőtti megítélése nem ez volt. Természetesnek tartotta akkor maga Vasek is és a KSZP is azt az éles személyi küzdelmet, amely Dobay és Pálffy között folyt. Legfőljebb a KSZP visszavonulásáért való utólagos sértődöttség érződhet ki Vasek szavaiból. Akárhogy is, de a sajtóvita nem használt sem a KSZP, sem a keresztény nemzeti egység tekintélyének. Am ez nem fogható fel különleges eseményként, hisz országos szinten hasonló stílusban és a szegedinél nagyobb méreteken folyt a hatalmi harc. Vasek Ernő kormánybiztos fősipánnak nem lehetett könnyű elviselni az ellene indított harcot. Valószínű, hogy az igaznak tekintett atyafiságos politika jegyében Dobay mögött állt a városi politikai vezetés nagyrésze. Vasek idegen volt Szegeden, kevésbé

tudott /akart/ alkalmazkodni a kisvárosi politika stílusához. Neki két fontos "megiztatást" kellett teljesítenie: megerősíteni a KSZP-t funkciójából adódó támogatásával valamint a választások idején biztosítani a KSZP illetve a KNEP győzelmét. Vasek Ernő igyekezett teljesíteni a rábizott feladatokat, ugyanakkor nem kívánta kitenni magát annak, hogy kikezdjék politikai tevékenységét. Az sem állt szándékában, hogy hosszabb ideig vagy végleg Szegeden telepedjen le, így hát szívesen elfogadta a felszabadult területek utólagosan megtartott nemzetgyűlési választására készülve a törökkanizsai képviselőiséget április végén. "Ragaszkodik lemondása gyors elintézéséhez... A választó kerületében KNEP programmal kíván indulni és több ellenjelöltje is van."^{20.} / Később kiderült, hogy mivel Törökkanizsa még május elejére "nem szabadult fel, Orosházán lép fel képviselő jelöltként, ahol szintén több ellenjelölttel kell megküzdenie a Kisgazdapárt illetve az SZDP részéről."^{21.} / Csakhogy teljes legyen a kép jegyezzük meg, hogy a júniusban megtartott választáson Orosházán Vasek Ernő vereséget szenvedett.^{22.} / Miután Vasek benyújtotta lemondását, a belügyminiszter ezt elfogadta és "f. évi május hó 22-én állásomból fel is mentett. Utódommá dr. Aigner Károly ügyvédur nevezetett ki."^{23.} / Térjünk vissza ismét a választások utáni időszakra!

A KSZP tevékenységének fontos területe volt a békekonferenciával párhuzamosan folyó revíziós propaganda és agitáció, melyet közösen folytatott a Tevéllel. Zsirkay János, aki a Tevél főtitkára volt a SZUN-ban mint felelős szerkesztő gyakran adott helyet a Tevél által irányított tiltakozó megmozdulásokra való felhívásoknak, a rendezvények ismertetésének és a várhatóan előnytelen békeszerződés elleni tiltakozásnak. Említettük már korábban, hogy Szeged nagypolgársága és egész gazdasági élete számára létkérdés volt a Délvidék hovatartozása. Az előzetes béketárgyalások nem hagytak kétséget afelől, hogy Szeged az országgal együtt elveszti ezt a területet. 1920 február 29-én megalakult a Délvidéki Liga, melynek az volt a szerepe, hogy mindenféle propagandaanyag segítségével /plakátok, jelvények, brosurák/, a Délvidékről Szegedre menekültek számára folytatott gyűjtéssel kifejezzék, hogy ez a terület Magyarország szerves része, s ezt méltányolják a béketárgyaláson is. A KSZP helyiséget adott e szervezetnek, segítette

tevékenységét. - A legnagyobb megmozdulás a békekonferencia igazságtalan döntései elleni, a Tevéél országos központja által szervezett tüntetés volt. Szeged városa is csatlakozott a mozgalomhoz. Somogyi Szilveszter polgármester a Tevéél főtitkárságával együtt "Szeged város népéhez!" címmel felhívást adott ki, melyben egy órás munkabeszüntetésre és nagygyűlés tartására szólította fel a hazafias egyesületeket, a társasköröket, iskolákat, intézményeket. Május 10-én délelőtt mintegy 40 ezrek vonultak a Széchenyi térre, hogy meghallgassák a szónokokat Somogyi Szilvesztert, Dobay Gyulát a Katolikus Kör elnökét, Körmendy Mátyást az ipartestület elnökét, Vajas József gazdálkodót és Zsirkay Jánost a Tevéél főtitkárát. Mindegyikőjük az igazságtalan, negatív következményekkel járó béke ellen tiltakozott. Dobay Gyula előterjesztésében határozati javaslatot szavazott meg a nagygyűlés, melynek a készülő békét illető tartalma e jelszóban volt összefoglalható: "Nem, nem, soha!"^{24./} Dr. Lippay György tankerületi felügyelő irását is leköszölte a SZUN, amelyet bár március 25-én nyomtattak ki, de már ekkor tökéletesen kifejezte a Horthy-rendszer 25 éves irredenta politikájának lényegét: "A magyar tanár lelkében mindig élni fog a területi integritás gondolata.... Magyarország térképét mi továbbra is integránsnak fogjuk látni és olyan gyanánt is fogjuk ifjainkéül odaállítani.... Mert minden emberi munkának legszebb rugója a honszeretet."^{25./} Mint ismeretes az antant hatalmak nem sokat törődtek ezekkel a tiltakozó mozgalmakkal. 1920 június 4-én véglegessé vált a békeszerződés. Az ország néma gyászba borult, fekete lobogókat tűztek ki a házakra, gyászkeretben jelentek meg az ujságok, egy órás munkabeszüntetést rendeltek el. A Tevéél szervezésében tovább folytatódott a mostmár irredentának nevezett mozgalom. Eredményessége érdekében július végén tisztújítást hajtottak végre az egyesületben. A főtitkár továbbra is Zsirkay János maradt, titkár Kemény Simon ujságíró lett, igazgató pedig Zentbauer János. Az elnökség tagjai személyükben jelképezték az irredentizmusban megnyilvánuló pártállásra való tekintet nélküli egységet. Elnökségi tag volt Kelemen Béla nyugdíjas polgármester, dr. Aigner Károly kormánybiztos főispán, dr. Dobay Gyula, dr. Kószó István, Pálffy Dániel és Reök István

képviselők és Somogyi Szilveszter polgármester. A választmányi tagok között ott szerepelt Lippay György KNEP-tag, Karácsonyi Guido és Nemezc Ferenc az ÉME vezetői és Schmidt Ferenc a KSZP elnöke. A SZUN-ban pedig ez időtől kezdve az alábbi jelmondatok váltogatták egymást:

"Rablással szemben nem kötelez az erkölcs.

Aki gyűlöletet vet az harcot arat.

Ez a béke harc mindhalálíg.

A párizsi béke mulandó, kontár munka. A Természet és a Történelem igazsága örök.

A békeszerződés szerinti Magyarországot nevezzük Csonka-Magyarországnak. "26./

Említettük még az első fejezetben, hogy a KSZP életében kezdettől fogva jelen volt - de a gátló tényezők miatt folytonosan háttérbe szorult a szélsőséges keresztényszocialista irányvonal is, melyet Karácsonyi Guido, Nágel Manó, Zsirkay János és mások képviseltek. Arról is szó esett, hogy már 1919 nyarától működtek a városban a különféle ellenforradalmi egyesületek a Tevél, az ÉME, a MOVE. Am mozgási terük igen szűkre szabott volt. Most a franciák távozásával elhárult tevékenységükből az akadály. A keresztény kurzus, a hevesen dúló hatalmi harc pedig lehetővé tette sőt felerősítette célirányos működésüket. Ez természetesen hatással volt a KSZP-re is. Új szövetségeseket talált, akik tömeget adtak és szélsőséges harci eszközöket honosítottak meg a KSZP-ben. E két tényező együttes hatásaként felélénkült a keresztényszocialista mozgalom, átlépte a párt- és a szakszervezeti munka zárt kereteit, új tevékenységi területeket vont hatáskörébe, a korábbi időkhöz képest markánsabb lett egész arculata. Összegezve: igaz hogy még mindig eszközül szolgált a KSZP a keresztény nemzeti irányu várospolitika megvalósításához, de már egyre gyakrabban élt az ettől független önálló akciók kezdeményezésével nem kis gondot okozva ezzel a város vezetésének. 1920-21 legjelentősebb tartalmi vonásai a KSZP tevékenységében: szoros kapcsolat az ÉME-vel, erőteljes antiszemitizmus, agresszív szociálpolitikai törekvések. Kövessük nyomon ezeket a jellemzőket!

A választásokon a keresztény kurzus győzött. Az ezt a győzelmet elősegítő, zömében tisztviselő és katonatiszti tömeg február elejétől egyre erélyesebben követelte jogos kérelme teljesítését. "A keresztény kurzus hét hónapos uralma alatt számtalanszor kaptunk ígéretet, hogy nyomorunkon segítve lesz, csak tartsunk ki, juttassuk győzelemre a választásoknál a jelölteket....A keresztényszocialista munkásság most már a győzelemre jutott keresztény kurzustól várja az enyhítést. Nem kérünk sokat: munkát és kenyeret!"^{27./} De később sem változott a tisztviselők sorsa sem az országban, sem Szegeden. Ezért az elégedetlenség egyre fokozódott és nemegyszer előfordult, hogy az utcára vonultak tüntetni a tisztviselők, petíciók özönével árasztották el az illetékeseket. E szervek azonban nem voltak olyan helyzetben, hogy tényleges segítséget nyújthassanak a tengődő sokaságnak. És megtörtént az ami amúgy is várható volt, hogy olyan politikai erők álltak élére a tisztviselők mozgalmának, akik szintén tudták, hogy a panaszosok számára csak igen szerény orvoslást nyújthatnak, ugyanakkor bizhattak abban, hogy saját politikai érdekeik eléréséhez tömeget találnak vagy személyes pályafutásukban használhatják fel az ügy érdekében közszereplésüket.

1920 február 5-én a szegedi tisztviselők tüntetést rendeztek, küldöttségük pedig, melynek vezetője Dobay Gyula volt, a polgármester elé vonult és "oly rendszabályok életbe léptetését követelte, amelyek a polgármester megítélése szerint a bolsevikok erőszakosságára emlékeztettek. A tanácsülés azonnali összehívását követelték a célból, hogy az a tisztviselők ellátásáról döntsön, számolja fel az illegális kereskedelmet, vezesse be a katonai rekvirálást." A puszta tények leírása után találóan jegyzi meg A Munka cikkírója: "Dobay ur, akinek politikája most hatalmon van mint kormánybiztos főispán a drágaság letörésére törvényes uton mit sem tette, a tisztviselőket ellenben kérlelhetetlenül üldözte....Dobay ur! Ön maradjon meg saját politikai hitvallása és politikai módszerei mellett. Ön csak tenyészse tovább a frázisokat. A tisztviselők és a munkások gazdasági jogának kiküzdését bizza az arra hivatottakra."^{28./}

Valóban szinte érthetetlen lenne Dobay szereplése ha nem tudnánk, hogy Szeged a menekült tisztviselők egyik gyűjtőhelye volt ebben az időben, akiket nem a volt kormánybiztos főispán bocsátott el állásukból. Szegeden viszont szava és politikai hírneve volt Dobaynak és remélhették pártfogoltjai, hogy segít nehéz helyzetük megoldásában. Annyit valóban sikerült elérni, hogy február 17-én a város vezető testületének tagságából megalakult a tisztviselők jóléti bizottsága, melynek feladata volt, hogy gondoskodjon a tisztviselők, főként a város alkalmazásában állók, olcsóbb élelmiszerekkel és közszükségleti cikkekkel való ellátásáról. A bizottság tagjai Balogh Károly tanácsnok, dr. Tóth Imre ügyvéd és Scultéthy Sándor főszámvevő voltak. A tisztviselők helyzetének javítását szolgálta volna az az országosan is propagált javaslat, hogy kapjanak bérföldeket a rászorulóknak. Szegeden ezt a gondolatot a KSZP karolta fel és a városi tanácstól kért 60 hold földet kiskertek céljára. A tanács azonban elutasította a kérelmet azzal az indokkal, hogy nincs bérlendő föld. Foglalkozott a tanácsülés "azzal az elvi kérdéssel is, hogy a politikai pártokat helyes-e olyan anyagi segítséggel támogatni, amely tulajdonképpen a gazdasági szövetségeket illetné meg. Somogyi polgármester azon az állásponton volt, hogy kapja meg a KSZP a 60 hold földet és osszák szét a rászorulóknak között. Taschler Endre már szigorubb volt véleménye kialakításában: "Ha valaki az uralkodó párt tagja ne akarjon azért jutalmat kapni." Tehát nem támogatta a kérelmet. Balogh Károly tanácsnok személyes véleménye az volt, hogy "egyéneknek hajlandó földet aani, de pártnak nem". Végülis a tanács úgy döntött, hogy visszautasította a KSZP kérését azzal a megjegyzéssel, hogy "a párt ha mint gazdasági egyesület kéri a földet, akkor kérését teljesíteni fogják." A cikkíró még hozzá tette: "Ha a városnak van bérbeadható földje, a tanács maga kezdeményezhetné ezt az akciót teljes pártatlansággal és a közérdek követelményei szerint. Kortescélokból ezt a kérdést kezelni nem szabad."^{29.}/

A tisztviselők ügye ezzel távolról sem záródott le csak egyenlőre elcsitult. Időközben jelentkezett a KSZP-nél a szélsőségesen jobboldali ÉME. Február 16-án a SZUN pártértékezetén megjelent Székessy Ferenc gyógyszerész és Karácsonyi Guido tanár, akik az ÉME üzenetét tolmácsolták

és arra hívták fel a párt tagjait, hogy csatlakozzanak az Ébredőkhöz.^{30./} Február 28-án egy felhívás jelent meg a SZUN-ban, melyben az ÉME "felkéri a városban levő keresztény magyar polgárokat, fiatal tisztviselőket, a katolikus és protestáns legényegyleteket, hogy bizalmas megbeszélésre jelenjenek meg a KSZP gyűléstermében."^{31./} Az ÉME fenti lépései azt a célt szolgálták, hogy megpróbáljanak a KSZP már adott bázisainak segítségével szervezetileg teljesen kiépülni, hogy megerősíthessék tevékenységüket. Ehhez programot is adott a budapesti országos elnöki konferencia március elsején:

- 1./ keresztény nemzeti jellegű építőmunka, a zsidó faj üzelmeinek kérlelhetetlen megakadályozása;
- 2./ keresztény kenyér-, szén-, kereskedelmi és iparpolitika folytatása;
- 3./ a közszükségleti cikkek és az élelmiszerek árainak hatóságilag történő megállapítása, az árdrágítók szigorú megbüntetése;
- 4./ a numerus clausus bevezetése a középiskolákban is;
- 5./ a konjunkturális zsidó vagyonok törvényhatóságilag való igénybevétele;
- 6./ a Népszava, Az Est, a Nyugat stb. lapok végleges betiltása.

Ezen az értekezleten a szegediek is képviseltették magukat Karácsonyi és Székessy személyében. Alighogy hazatértek megtartották március 5-én az ÉME nagygyűlését. Két szempontból volt jelentős a gyűlés. Egyrészt ismertették az ÉME programját, másrészt ez volt "a megszervezett egyesületnek az első nyilvános megnyilatkozása, mert eddig a terror hatása alatt nem lehetett érvényesülnie."^{33./} Így találkozott tehát a francia megszállás megszűnésével a KSZP és az ÉME tevékenysége. Elősegítette ezt főként a személyes kapcsolat, nevezetesen hogy Karácsonyi Guido a KSZP-ben kezdte politikai pályafutását és mint ÉME vezetőségi tag a KSZP szervezeti-propaganda hálózatát és helyiségét tudta igénybe venni az induláskor. Az együttműködés a későbbiek során sem szakadt meg, sőt felerősödött és gyarapodott a Tevél és a MOVE kapcsolatok révén.

Valamennyi előbb felsorolt szervezet osztatlan felháborodását váltotta ki a Lőw-ügy 1920 április végén. Sőt arra is jó volt az a botrány, hogy összekovácsolja az egységes cselekvés során a szélsőséges szervezeteket és egyesületeket. A Lőw-ügy lényege az volt, hogy nyilvánosságra került Lőw Imánuel nagytekintélyű szegedi zsidó főrabbi nyilatkozata, melyet holland és osztrák újságíróknak adott, s ebben azt állította, hogy igenis van fehérterror Magyarországon. Számos példát is említett, melyek szegedi vonatkozásuk is voltak. Mind a KSZP-nek, mind az ÉME-nek több szempontból jól jött a Lőw-ügy. Bizonyíthatták rendithetetlen hűségüket a keresztény nemzeti eszméhez, megerősítést nyert ezzel az a korábbi véleményük, hogy a zsidók nemzetidegen elemek, mert felforgató kijelentéseket tesznek. Az ügy kapcsán többféle akciót, demonstrációt, petíciót foganatosítottak, amellyel jó alkalmat szolgáltatottak újdonsült tagjaiknak a párt és az egyesület együttes tevékenysége melletti kiállásukhoz. A szegediek azt szerették volna elérni, hogy országos botrány legyen ebből az ügyből s hogy messzemenő következtetésekre és intézkedésekre szánják el magukat az illetékesek. Ezért rendezték meg április 28-án az ÉME második nagygyűlését, melyen a KSZP tagjai is jelen voltak. Székessy Ferenc elnök "tényleges munkára és bátor kiállásra" szólította fel Szeged lakosságát. Karácsonyi Guido miután úgy vélte, hogy védekezni kell a zsidók ellen, határozati javaslatot terjesztett elő:

- 1./ Felirat menjen a kormányzóhoz, melyben követelték, hogy nyilvánítsák hazaárulásnak a főrabbi tevékenységét és kérték a zsidókérdés hathatós megoldását a zsidóknak a közéleti hivatalokból való azonnali kizárását.
- 2./ Küldjének feliratot a nemzetgyűlés elnökségéhez, amelyben kérjük a botbüntetés visszaállítását a visszaélések megfékezése érdekében, beleértve a zsidó sajtó visszaéléseit is.
- 3./ Terjesszenek egy feliratot a városi tanácshoz, amelyben kérik, hogy^a Lőw Lipót utca elnevezést szüntessék meg,

új neve Levente utca legyen. /Egyébként az ÉME-tagok már le-
szedték az utcanév táblát./^{34./}

Történt még egy eset, melyen hallatlanul felháborodott az ÉME és meg-
felelő intézkedéseket követelt Szegeden és minisztériumi szinten is.
A szegedi leánygimnáziumban a Zrinyiász tanítása közben arról volt
szó, hogy van-e magyar kultúra. Mikor Szekszárdy tanár ur azt bizonyi-
totta hogy van, az osztály zsidó lányai kinevették. Ebből nagy botrány
keletkezett, mert más osztály zsidó lányai is mellőzték a tanítás to-
vábbi látogatását szolidaritást vállalva a kitiltottakkal. Az ÉME sze-
gedi szervezete nem várta meg az ügy helyi kivizsgálását, hanem távira-
tilag értesítette a történetekről Haller István kultuszminisztert, aki
helyi vizsgálatot rendelt el. Dr. Lippay György tankerületi felügyelő
döntését enyhének találták az ÉME vezetői, interpelláltak újra Haller-
hez, mire a végső döntés az lett, hogy a "főkolomposokat" az ország
összes középiskolájából kizárták. Nem hagyták ki az ÉME vezetők azt a
lehetőséget sem, hogy kellőképpen befeketítsék a leánygimnáziumot, mert
ott állítólag a hallgatók 70 %-a zsidó, akik terjesztik a liberális és
destruktív szellemet. "Hol a numerus clausus?"- kérte számon az ÉME
felháborodottan.^{35./} Visszatérve a Löw-ügyre őszre viszonylag simán le-
záródott. A szegedi királyi törvényszék 1921 szeptember 19-re tüzte
ki a tárgyalást, de az igazságügyminiszter intézkedése alapján ezt el-
halasztották. Néhány nappal később Horthy Miklós személyes intézkedésére
elejtették a rabbi elleni kormányzósértési vádat. Ugy hírlett, hogy a
kormányzó az egyetem megnyitása alkalmából Szegeden jártában hozott dön-
tést a vád elejtéséről.

Felmerül a kérdés hogyan viszonyult a város vezetése a KSZP-ÉME anti-
szemita akciókhoz? Nem egyértelműen - ez bizonyítható. Hiszen az
"ügyek" egyelőre jól jöttek, mert a város menekültjei, munkanélküli-
jei és hivatalnokai, akik nehéz anyagi és szociális körülmények között
éltek, figyelmét elterelte az igazi problémákról. Arról, hogy a város
vezetése nem tudja megjavítani helyzetüket. De arra éppenséggel ráirá-
nyította a lakosság figyelmét, amiben a nehézségek okait meghatározták,
nevezetesen a zsidók "nemzetellenes tevékenységére". Így bár maga a
polgármester, a főispán és a városi tanács csak mérsékelten háborgott

a történeteken, nem gátolta különösebben az ÉME és a KSZP tevékenységét. Tény, hogy 1920-ban nem volt kellemes állapot kis- és középpolgári társadalmi körű zsidó lakosnak lenni Szegeden. A SZUN csak szitotta a pogromhangulatot azzal, hogy rendszeresen megjelentette azt a hirdetést amelyben felszólítja a keresztény kereskedőket és iparosokat, hogy tegyék ki üzletük kirakatába ezt a táblát: "Keresztény üzlet." A táblák beszerezhetőek voltak Karácsonyi Guidónál a Belvárosi Plébánia Hivatalban a Gizella tér /ma Aradi vértanúk tere - D.M./ 3. szám alatt.

A fentebb említett konkrét "ügyekkel" gyakorlatilag kimerült a szegedi antiszemita propaganda forrása, de ahhoz elegendőek voltak, hogy hosszú időn keresztül ébren tartsák a fajgyűlöletet, támogassák a numerus clausus bevezetésére törekvő kormányköröket. No és arra is jók voltak, hogy az ÉME néhány hónapos nyílt tevékenység után egyre jobban önállósodjon. Ez abban mutatkozott meg, hogy május 10-e körül megtörtént a tisztújítás az egyesületben. Az elnök Zsirkay János a Tevél szegedi főtitkára lett. Személyében és tevékenységében egyesült az antiszemitizmus és az irredentizmus. Alelnök Zentbauer János menekült tisztviselő lett, igazgató Nemezc Ferenc szintén menekült tisztviselő. Azt nem sikerült kideríteni miért maradt ki a vezetőségből Karácsonyi Guido. Mindenesetre aktív tagként dolgozott az egyesületben. Talán ez volt a jobbik megoldás számára mert mint egyházi személy így nem került a szélsőséges mozgalom előterébe. Székessy Ferenc pedig a tiszántuli választásokon kívánt indulni ezért nem vállalt vezető posztot az egyesületben. Junius elsejétől megnyitották az ÉME irodát a Kálvária utca 10. szám alatt azaz a SZUN és a Katolikus Kör épületében. Minden szombaton délután 6 órától tartották a pártnapjukat. Helyi lapjuknak a SZUN-t ismerték el. Sőt a nyár folyamán némi KSZP behatás eredményeként megalakították az ÉME vasutas szakosztályát, melynek elnöke Lábás Endre lett. Szeptember 14-én pedig a postások szakosztálya is létrejött. 1920 nyarán a béke aláírása idején és utána is különösen felélénkült az ÉME tevékenysége Szegeden is és itt is sor került az egyesület helyiségének ideiglenes bezárására. Ugyanakkor az ÉME tagságot nem függesztették fel, így továbbra is rendszeresen gyűléseztek az Ébredők.^{36./}

A Keresztényszocialista Párt is fontos esemény elé nézett - készülődött a zászlószentelési háziünnepségre. Bár ez inkább csak protokoláris jellegű ünnepi alkalom volt mégis essék szó róla. 1920 július 25-én került rá sor. A zászlót a KSZP és a Katolikus Kör hölgytagjai varrták és himezték, Karácsonyi Guido szentelte fel a Rókusi templomban és az ünnepségen részt vett Haller István kultuszminiszter is, aki igen nagy érdeklődéssel várt, de az országos politikáról jóformán semmit nem mondó beszédet tartott. Az egész ünnepség inkább csak a szegedi keresztény nemzeti irányu tevékenységet folytató egyesületek és egyéb városi szervezetek baráti találkozója volt Hallerral. Mintha demonstrálni akarták volna a szegediek, hogy milyen kiterjedt és eredményes, de könnyen meg nem oldható gondokkal is küszködő mozgalom a szegedi. Ez leginkább a részletes programból derül ki. A dohánygyári munkások meghallgatták Oláh Dániel szakszervezeti vezető és Haller István beszédét. A Hágiban rendezett 300 személyes vacsorán képviselve volt a városi vezetés Aigner Károly, Somogyi Szilveszter, az ÉME Nemez Ferenc, a Katolikus Kör Dobay Gyula, a KSZP Schmidt Ferenc, a Tevél Zsirkay János személyében. Haller István különböző látogatásokat tett a városban. Elment a KSZP tanárok és tanítók szakosztályának ülésére, ahol meghallgatta Peidl Imre szakosztályvezető beszámolóját e társadalmi csoport származásáról. Meglátogatta a Növédő Egyesületet is, ahol háziiparral próbáltak keresetnek juttatni néhány szegénysorsú nőt.

Szeptember 19-én még folytatása következett a zászlószentelési ünnepségnek a zászlószegbeverési ünnepség formájában, melynek lényegét az adta, hogy minden szegbeverő az ilyenkor szokásos jelmondaton túl valamennyi pénzösszeget is átadott a pártnak. Így körülbelül 2000 K gyűlt össze.^{37./}

Aigner Károly az új kormánybiztos 1920 május 29-én foglalta el hivatalát. Még ezt megelőzően az MTI-től átvett hír alapján a Szegedi Napló így mutatta be őt: "Dr. Aigner Károly szegedi ügyvéd, 36 éves, fegyelmezett gondolkodású, még nem töltött be közhivatalt. A város egyik régi patricius családjából való. Különösen népszerű a gazdaközönség előtt, mivel szatymazi birtokos s így képviselni tudja a kisgazda társadalom érdekeit."^{38./} Tegyük még mindehhez hozzá azt is, hogy 1919 nyarától

a KSZP tagjaként ismerték a városban. Az új kormánybiztos első megnyilatkozásaiban biztató jelek voltak fellelhetők arra vonatkozóan, hogy hozzáértő, agilis, erőskezű irányítója lesz a város ügyeinek. Meglepő, hogy ilyen fiatalon került ebbe a pozícióba, sőt még EX-tag sem volt, hanem a Wolff-féle Egyesült Keresztény Liga nevű titkos társaság tagja volt, ennek ellenére Zadravec Aigner kinevezése érdekében közben járt az illetékeseknél.^{39./}

Az új kormánybiztos több mint 10 évig töltötte be ezt illetve a főispáni posztot a kormány és a helyi vezetők megaláztatására.

1920 június 2-án mondta el programbeszédét, melyet így kezdett:

"Nem akartam programot adni, mert beszéd helyett dolgozni akarok mindenkiért, aki ebben a városban él."^{40./} A munka kereteit is meghatározta: a közgyűlésnek ismét össze kell ülnie és betöltenie feladatát. Am megjegyezte Aigner: "A közgyűlésnek a régi formában való összehívása nem az én antiszociális felfogásomnak a megnyilatkozása, mert a város közösségének érdeke, hogy jobb híján a régi közgyűlés működjék."^{41./} "Azt akarom, hogy a közgyűlés dolgozzék és ne politizáljon, mert ha ezt teszik, feloszlatom."^{42./} Konkrét terveiről is szólt:

- 1./ A munkanélküliség enyhítésére keresztül akarja vinni a szükséglakások felépítését, amellyel sok vagonlakó helyzetén segíthetnek.
- 2./ Támogatja a Duna-Tisza csatorna Csongrád-Félegyháza-Szeged közti szakaszának megépítését, mert ez is új munkaalkalmat ad, sőt az ott kiásott föld a Fehértó szikének javítására is szolgálhat.
- 3./ Igéri a társadalmi béke megtartását, "bár nem tudja megakadályozni, hogy sajátos incidensek előforduljanak."^{43./}

Június 25-én közgyűlési határozat mondta ki, hogy "... amíg a közigazgatás ujjszervezése alkalmas uton megtörténik azok az összkormányzati szervek gyakorolják az egyes hatósági jogköröket, amelyek és akik 1918 október 30-án azt gyakorolták."^{44./} Ez a határozat végre lezárta azt a március eleje óta Somogyi polgármester által kezdeményezett, Aigner főispán által támogatott és felsőbb helyen is jóváhagyott törekvést, mely szerint "a helyi viszonyok komoly megértésű mérlegelése

folytán ugyanis azon az állásponton vagyok" - írta Aigner a belügyminiszternek - "hogy az alkotmányosság és a törvényes uralom helyreállításával Szeged városának a törvényhatósági bizottság működésére szüksége van."^{45.}/ Így bár a virilizmus és a régebbi szükkörű választójog alapján létrejött, azóta már több okból csonka közgyűlés működésének a visszaállítását határozták el, mégis az első lépéseket tették meg a közigazgatás konszolidációja s ezen keresztül a város politikai életének stabilizálása felé. A közgyűlés tehát megkezdte működését. Ülésein a leggyakrabban a városi tisztviselők, a menekültek, a vagonlakók sorsával azaz szociálpolitikai kérdésekkel foglalkoztak. Ezek megoldásához azonban a legtöbb esetben kevésnek bizonyult a város költségvetése ezért gyakran kértek felsőbb szervektől anyagi támogatást. Néhány konkrét közgyűlési határozat felsorolásával bizonyítható, hogy a városi hatóságokat és a tanácsot komolyan foglalkoztatták a fenti kérdések, de az is kiderül, hogy igen lassan haladt előre a bajok orvoslása.

A szükséglakások létesítéséről először június 23-án volt szó a közgyűlésen, ahol 120 ilyen lakás felépítését határozták el s a tervek elkészítésére utasították a városi tanácsot, de kérték az országos szervek 1/3-os hozzájárulását a költségekhez vagy a felvett kölcsönök kifizetéséhez.^{46.}/ A november 24-i közgyűlésen tértek vissza újra a kérdésre és úgy döntöttek, hogy "a huszárlaktanya /Marx-tér/ mögötti három barakképület átalakítását javasolja a közgyűlés. Erre Erdélyi András 2 millió 800 ezer K értékű ajánlatát fogadja el. Az akció fedezete a Kézműves Banktól felvett 10 millió K kölcsön és a lakbérek még le nem kötött része."^{47.}/

Arról is határozott a közgyűlés, hogy azoknak a városi alkalmazottaknak, a kik annakidején "önként léptek be a nemzeti hadseregbe tényleges katonai szolgálatuk idejére szabadságot adnak, mely idő alatt fizetést is kapnak."^{48.}/ Az ország gazdasági helyzete azonban lassan stabilizálódott, a város gazdagabb polgárai pedig elsősorban saját hasznukat nézték és nem voltak hajlandók nagyobb összegekkel hozzájárulni a menekültügy és a tisztviselő kérdés megoldásához. Így a városi közgyűlés határozatai csak keveseken segítettek tehát az elégedetlenség nem csillapodott.

Az ÉME és a KSZP tevékenysége szociálpolitikai kérdésekben július végén újra felerősödött. Ennek az volt a feltétele, hogy az ÉME demonstrálja hogy nem a felforgatás és az elégedetlenség szítás a célja. Július 22-én harmadik nagygyűlésüket hívták egybe az ébredők ahol kijelentették, hogy nem szabad összekapcsolni az egyesület nevét az antiszemitizmussal, a pogromokkal. "Feltétlen rend és fegyelem minden vonalon!" - hirdették új jelszavukat. S hogy kifejezzék együttműködési készségüket a város vezetésével, új akciót hirdettek meg: az ÉME és a KSZP közös tevékenysége alapján felméri a városban levő bármilyen állapotú, de lakható lakásokat és szobákat azzal a céllal, hogy oda vagonlakókat költöztethessenek még a tél beállta előtt. Felhívták Szeged keresztény polgárait, hogy "értesítsék e szervezeteket, ha tudnak ilyen szabad lakások létezéséről."^{49.} / A nyári hónapok idején kissé "elaludt" ez a mozgalom. A kormányban is személyi változásokra került sor. Teleki Pál lett a miniszterelnök, aki a konszolidáció irányába tett határozott lépéseket. Ezek között szerepelt a szélsőséges elemek - így: az ÉME - leszerelése is. Teleki igyekezett megmagyarázni az ÉME vezetőinek hogyan viszonyul a kormány ehhez az egyesülethez és mit is vár tőle. "Az ÉME annak az időknél az alkotása, amely a kommunizmus után a nemzet vitális érdekeit teljes mértékben akarta megvédeni... kétségtelen, hogy egy egyesületben, amely másfél millió tagot számlál mindig akadnak olyan elemek, amelyek visszaélnek az egyesület nemes céljaival. ezekkel a törekvésekkel szemben miután ártók a közrendre és a nemzet nagy érdekeire legerélyesebben maga az egyesület lépjen fel." Hangoztatta, hogy a kormány is ugyanazok a célokra a megoldásáért dolgozik mint az ÉME. Ezért "teljes harmóniába kell összeolvadniuk mindazoknak, akik hivatalosak a nemzet vezetésére." "Az ÉME igen nagy történelmi felelősséget vállal magára, amit csak úgy lehet viselni, ha az általa képviselt erőt beállítja az együttes nemzeti akarat funkciójába."^{50.} /

A Teleki által megütött konszolidációs hangot hallhatjuk ki azokból a beszédekből, melyek Szegeden Aigner Károlynak főispáni hivatalába való beiktatásakor hangzottak el. Ezen felül nálunk erélyesebbek és szókimonóbbak voltak a város vezetői, hisz megerősítve érezték magukat a Teleki-kormány által képviselt politikai erőktől Ugyanis 1920 július 19-től

a burzsoá-nagybirtokos csoportok politikai irányvonala kapott zöldutatót. Ez Szegeden azt jelentette, hogy a forradalmak előtti régi politikai vezetés és a hozzájuk kapcsolódó új politikusok kimondták, hogy miután az ő kezükbe került vissza a hatalom, azt szigorúan megtartják és nem tűrnek semmiféle szélsőséges idegen erőktől származó rendbontást, de ezért cserébe ígérik, hogy megoldják a város nehéz gazdasági-társadalmi problémáit - de fokozatosan.

Ebből a szempontból tanulságos idézni az Aigner-főispáni beiktatásakor elhangzott beszédekből. Már Vasek Ernő is utalt arra, hogy Szegeden nem a legtisztább a politikai légkör, erős az intrikálás és az atyafiságos politika. A szeptember 25-i közgyűlésen Somogyi Szilveszter Aignert köszöntő beszédében sokak megdöbbenésére de általános tetszés mellett a következőket mondta: A városban "Hazafiság tekintetében mintha csappant volna a nemzeti érzés. Mintha önös érdekeink ismét előtérbe tolultak volna... Más vidékek palástolják hibájukat, mi nagyitva adjuk azt az ország színe elé." /Utalás ez az ÉME által felfújta Lőw-ügyre.- D.M./ Különösen nem tűri népünk, hogy valaki közülünk kiváló képességei miatt kiválják....rosszakarat, besugás rögtön utját állja." /Ez pedig utalás arra az intrikálásra, mely a különböző politikai erők között folyt a szegedi lapok hasábjain azzal összefüggésben, hogy a kormánybiztosi intézmény június 12-i megszüntetése után milyen esélyei vannak Aignernek arra, hogy főispánná nevezzék ki és hogy még ki mindenki lenne alkalmas erre a posztra. - D.M./^{51.}

Aigner Károly dr. még ennél is határozottabban és nyíltabban mondta el véleményét a közgyűlés előtt: "Mindenekelőtt kötelességemnek tartom a társadalmi összhang biztosítását. Négy hónapos kormánybiztosi működésem alatt is ez volt egyik fő törekvésem. Igaz, hogy ezáltal szerezték a társadalom türelmetlen és politikailag éretlen elemei közül egypár ellenséget...." /A türelmetlen és éretlen elemek alatt elsősorban a KSZP és az ÉME szélsőségeseit értette. - D.M./ "Találtam itt házi szemetet, de olyan szemetet is, amelyet ki tudja melyik szemétdombról hordott ide a forgószelel és ez a veszedelmesebb, mert belevágódik a jóhiszemű emberek szemébe és megszedíti őket. Lesz rá gondom, hogy mielőbb megtörténjen a nagytakarítás." Ezeket az elemeket "... kiostorozom innen, mert nem

tűröm, hogy a becsületes szegedi népet bárki is félrevezesse, megszarolja." ^{51.}/ /A nem házi szemét alatt a menekültek közül kikerülő konjunktura lovagokat értette a főispán: Zsirkay, Nemeecz, a feketézők, a lánckereskedők de az SZDP is ide sorolható. - D.M./

A városban megjelenő valamennyi napilap szenzációként és szószerint egyformán közölte le a két beszédet és természetesen kommentárral is ellátták: "Ilyen ünnepi alkalommal fontos ok nélkül nem hoznak szőnyegre hasonló témákat... alig lehet kétségünk, hogy a sokban megbolygatott, bűnös önzéssel gyakorta átszőtt szegedi közélet megtisztító folyamatának beköszöntő szavait hallottuk." ^{52.}/

Mind a KSZP mind az ÉME levonta a maga számára azt a következtetést, hogy Aignerék komolyan beszélnek és hajthatatlanok lesznek a szélsőségesekkel való leszámolás terén. Ezért méginkább közeledett a két szervezet tevékenysége a városi szociális problémák megoldásának segítése felé. A KSZP vezetősége a különböző szakosztályokban beszerzési csoportokat hozott létre, melyeknek az volt a feladata, hogy hozzájuttassa tagjait a legfontosabb élelmiszerekhez, tüzifához, egyéb közszükségleti cikkekhez méltányos áron. Szinte minden héten legalább egyszer olvasható volt a SZUN-ban olyan hirdetés, amely közhirrre tette, hogy egy-egy beszerzési csoport krumplit, szalonnát, szövetet, fát ad tagjainak jutányos áron a pártigazolvány felmutatása ellenében. A munkanélküliség enyhítése érdekében pedig a KSZP női szakosztálya különböző háziipari szakköröket indított, ahol munkát találtak az érdekeltek és ennek fejében szerény jövedelemhez is jutottak. Megszaporodtak a különböző adományozási, gyűjtési akciók melyekben a KSZP vigalmi bizottsága - különböző rendezvények bevételének gyűjtésével - és a jótékonyági bizottság szociális támogatásaival járt elől. Nem lennének igazságosak, ha lebecsülnénk a KSZP ezen tevékenységének jelentőségét. Valóban sokakat mentett meg az éhenhalástól vagy az öngyilkosságtól és biztosították többszáz menekült számára a minimális élelmiszerekkel való ellátást. Ugyanakkor mindez kevés volt a nyomor végleges és gyökeres felszámolásához.

Hasonló jellegű tevékenység kezdődött el az ÉME-ben is: 1920 szeptember 20-án körül megalakult Gazdasági Szövetség tüzifa, kenyér, hus beszerzését és szétosztását tartotta feladatának. Néhány nap múlva hivatkozva Aigner főispán azon kijelentésére, hogy a városi vezetés is könnyíteni akar a menekültek helyzetén, kérelemmel fordultak a közgyűléshez és az alábbiak teljesítését kérték:

- 1./ 150-200 ezer K tőketámogatást kérnek a közlelmezési alapból;
- 2./ 300 000 K kamatmentes kölcsönt igényelnek;
- 3./ két vagon lisztet, raktárhelyiséget, butorokat igényelnek; ...
- 4./ mint állami intézményt támogassa őket a tanács és egyenrangúnak ismertje el a város többi üzemével.^{53./}

Természetesen a közgyűlés elutasította az indítványt, "mert ilyen módon valamennyi egyesület joggal kérhetne hatósági segítséget. Egyesületek különben sem foglalkozhatnak közellátási ügyekkel, mert azt a hatóság végzi."^{54./}

Felmerül a kérdés mi bátorította fel az ÉME vezetőit, hogy ilyen merész kérelemmel forduljanak a város vezetéséhez? Ennek több oka volt. Előként azt kell feleleveníteniünk, hogy amikor a KSZP 1920 áprilisában beadványban kért a tanácstól bérföldet akkor azt a választ kapta, hogy a párt mint gazdasági egyesület nyujtsa be igényét. Az ÉME vezetés úgy gondolta ők is élhetnek ezzel a lehetőséggel. A másik oka a "bátor kezdeményezésnek" az volt, hogy az ÉME vezetői közé tartozott Balogh Lajos, aki a törvényhatósági bizottság tagja, testvérbátyja pedig a városi tanács tagja volt. Így kellő tájékozottsággal rendelkezett Balogh Lajos a városvezetés rendelkezésére álló anyagi eszközöket illetően s némi összeköttetésre is számíthatott az ügyek intézésében. A harmadik ok pedig az lehetett, hogy a közgyűlés ülésének időpontjában látogatott Szegedre országjáró körutja során Vass József közlelmezési miniszter, aki fogadta a Zsirkay által vezetett ÉME küldöttséget is és átvette azt a memorendumot, amely a városi tanács elé terjesztett kérelemeket tartalmazta. "A miniszter megígérte, hogy az egyesület minden méltányos kérését teljesíteni fogja."^{55./}

1920-ban már novemberben beköszöntött a tél, esett a hó, ezért óriási problémát jelentett a vagonlakók sorsa. Megdöbbentő életképeket mutatnak be a korabeli lapok a menekültek sorsáról. A szükséglakások pedig még csak papíron léteztek. Különböző áthidaló megoldásokat találtak az illetékes és a kevésbé illetékes szervek. A városi tanács Lakásügyi Bizottsága fel kívánta mérni a szabadon levő szobákat. Elhatározták e mellett, hogy gyorsított ütemben hozzáfognak a barakklakások építéséhez - bár csak a jobbmódu vagonlakók juthatnak hozzá majd, mert 1000 K-t kell érte fizetni egy évben. Arra is gondoltak, hogy a fahiány miatt úgy is össze kell vonni az iskolákat és az így felszabaduló, bár hideg épületekbe is, beköltözhetnek jónéhányan. Az ÉME mindezek mellett azt a konkrét javaslatot tette, hogy hat menekültből és néhány rendőrből alakítsanak lakásfelkutató egységeket, akik "helyet csinálnak" a menekülteknek. Hegedüs Antal tanácsnok a lakáshivatal elnöke és Somogyi Szilveszter polgármester szintén támogatták ezt a tervet.^{56.} Am a lakásrekviráló bizottság "működése elé érthető aggodalommal nézett a város közönsége, mivel nem tisztázták a kutató bizottsággal hatáskörét, de ezen felül veszedelmes változásokat idézhet elő az is a lakáshelyzetben, ha a bizottság hatáskört kap."^{57.} Aigner főispán is ezen a véleményen volt.

A fent leírtak mutatják, hogy a városi vezetés és Aigner Károly között nem volt meg a teljes egyetértés. Mindketten szükségesnek látták a menekültek helyzetének javítását, ha kell radikálisabb eszközökkel is, hisz sok olyan szoba volt a városban, melyekbe betelepíthettek volna menekülteket, de önszántából senki sem ajánlotta ezeket fel, így elkelt volna némi hatósági közbenjárás is. De ez már a háztulajdonosok személyes érdekeit sértette volna és az ÉME égisze alatt folyó lakás-kutatásnak volt bizonyos antiszemita irányultsága is. Végülis a városi tanács lakáshivatalára maradt a probléma megoldása. Burkoltan utalt azért néhány hír arra, hogy alkalmanként az elkeseredett menekültek az ÉME némi segédletével elfoglaltak egy-két üresen álló szobát, romos lakást, pincét.

A továbbiakban tekintsük át a keresztényszocialista mozgalom azon tevékenységét, melyet a keresztény nemzeti kultúra terjesztése, népszerűsítése érdekében folytatott.

1920 május közepén jelent meg a Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium rendelete a Törvényhatósági Szabadoktatási Bizottság megteremtéséről. E bizottság célja az volt, hogy rendszeresítse, szervezze, támogassa az iskolán kívüli közoktatást - a népművelést - tudományos és népies ismeretterjesztő előadássorozatok rendezésével a városban és a tanyákon. Szegeden ez a munka a rendelet megjelenéséhez képest elég későn csak november elején indult meg. Ekkorra viszont sikerült teljesen kidolgozni az egész akció programját, intézményrendszerét. A kerületi tanfelügyelőség Lippay György vezetésével kapcsolatba lépett a kormánybiztossal és a törvényhatóság vezetőjével és megalakították a Szabadoktatási Bizottságot. Az új szervezetet anyagilag a törvényhatóság támogatta, a szervezésben és a propagandisták kijelölésében valamint az előadások megtartásában a törvényhatósági közigazgatási tisztviselők, a szabadoktató társadalmi szervek /KSZP, Tevél, MOVE, Katolikus Kör stb./ vettek részt. Az első előadásokat november 5-én tartották. A nyitó előadás a városháza nagytermében hangzott el, melyet dr. Dobay Gyula tartott "A társadalomról." Schmidt Ferenc a Dohánygyárban, Kopasz Lajos MÁV felügyelő /KSZP/ "A kommunizmus lehetetlenségeiről" címmel szintén a Dohánygyárban, Borbás Antal református lelkész "Az Árpád-házi királyok" címmel az alsóvárosi népkörben, Koltay Gyula tanár "Uralkodó társadalmi ellentétek" címmel a VI. kerületi népkörben tartottak előadást.^{58./} November 24-én a közgyűlés úgy döntött, hogy a bizottság hatékonyabb működését biztosítandó az addig megszavazott 800 K-s segélyt felemelte 3000 K-ra.^{59./}

Az SZDP természetesen felháborodott azon, hogy az üzemekben főnöki parancsszóra tartják az ismeretterjesztő előadásokat, melyekről az volt a véleménye A Munkának, hogy "az akció néhány szegedi alkalmi tudós tudományterjesztő akciója". "Tessék semleges helyen tartani az előadásokat, s akkor meghallgatja az, aki akarja. Próbáljanak meg keresztényszocialista uraimék csendes nyomás nélkül a meggyőzés erejével sikert elérni." A Szabadoktatási Bizottság több mint egy évig működött.

A politikai - társadalmi tárgy előadásaitól eltekintve valóban ismeretterjesztő jellegű és az előadók kiválogatásával /tanárok, orvosok, egyetemi professzorok/ tudományos értékű is volt köztük jó néhány. Mind e mellett ellenreakciót is kiváltott az SZDP-nél az előadássorozat. A felháborodáson túl gyakran tartottak válasz- és konkurrens előadásokat főként akkor, ha a KSZP-től jött az előadó.

Részvénytársasági alapon hozta létre a MOVE, Tevél, KSZP, ÉME, a Katolikus Kör, a Keresztény Mozgóképzőintézet, melyek előadásait a Katolikus Kör nagytermében tartották. Céljának elsősorban a tanulóifjúság, a katonaság és a munkásság tudományos színvonalu nevelését, szórakoztatását tekintette. A Keresztény Mozgóképzőintézet RT.1920 őszén kezdte meg működését.

1920 végén a konszolidáció útján elinduló országot egyre inkább két táborra osztotta a királykérdés előtérbe kerülése. Mint ismeretes a KNEP-tagok többsége legitimista volt és IV.Károly trónigényét támogatta azzal az érveléssel, hogy a forradalmak előtti állapotok visszaállítását jelenti, hisz IV.Károly magyar király volt, akit a forradalmak mint külső tényezők kényszerítettek arra, hogy lemondjon 1918 november 13-án. S különben is ezt a lemondást semmiféle alkotmányos formában nem erősíti meg. A Kisgazdapárt többsége viszont mint szabad királyválasztó csoport a nemzeti királyság megteremtése mellett tört lándzsát, mert szerintük IV. Károly lemondásával ehhez megnyílt az út, s a Pragmatica Sanctio szerinti együttbirtoklás is elvesztette létjogosultságát. A királykérdésben az osztályviszonyok is nagyon összekuszálódtak, mert legitimista volt a felső klérus tagja éppúgy, mint a monarchista érzelmi kispolgárság és szabadkirályválasztónak vallotta magát a nagybirtokos uralkodó osztály reális külpolitikát követő csoportja de a liberális parasztság is.^{60./}

1920 július 25-én a keresztény blokk-politika jegyében dr. Kelemen Béla szervezésében megalakult Szegeden is a Magyar Királyság Pártja /Royalista Párt/. A szervezetnek tagja lehetett minden olyan párt, egyesület amely a királyság intézményének híve. A párt célja:

"társadalmi szervezkedés útján megvédeni hazánk közéletét az októberi forradalomhoz hasonló szélső irányzatok esetleges felülkerekedésétől, egységbe tömöríteni a magyar közvéleményt a királyság eszméje mellett, másrészt a külföldet kell felvilágosítani ellenségeink rosszakaratu rágalmaival szemben. Király-jelöltünk nincs, minthogy a trón betöltése az országgyűlést illeti. Kizárólag a magyar királyság eszméjéért dolgozunk."^{61.}/ A Royalista Pártnak tagja lett a KSZP minden különösebb fenntartás nélkül. E szervezet megalakításában ismét kifejeződött a KNEP, a KSZP, a Kisgazdapárt, a városi vezetés és az egyéb jobboldali egyesületek /Tevél, ÉME/ álláspontja, melynek lényege a magyar királyság megteremtése.

Az 1921 március 26-i királylátogatás nem váltott ki különösebb izgalmat Szegeden, a "keresztény blokk" tagjai pedig továbbra is kitartottak a Royalista Párt megalakításakor lefektetett elvek mellett. Egy érdekes és teljesen érthető momentuma azonban van IV. Károly látogatása következményeit illetően a puccsról való vélekedésnek.

Idézzük a SZUN-t! "Maga az a körülmény, hogy a király megjelenése Magyarországon semmiképpen előkészítve nem volt, hogy erről a magyar kormánynak előzetes tudomása nem volt azt bizonyítja, hogy ez a látogatás nem tekinthető politikai ténynek, s ennek amint politikai célja nem lehetett úgy politikai következményei sem lehetnek... Nem lehet tehát jogosan felelőssé tenni a mai magyar kormányt vagy annak bármely tagját. A mai kormány nem IV. Károly kormánya, s nem is felelős a király tevékenységéért."^{62.}/ Világosan kitűnik, hogy Teleki felelősségét ilyekeznek csökkenteni, illetve azt bizonyítani, hogy Szeged I.sz. választókerületének képviselője a konszolidáció felé haladó ország és Horthy hí miniszterelnöke, ezért a király látogatásáért felelősség nem terheli.

E fejezet lezárásaként végezetül vegyük szemügyre milyen szervezeti állapotban voltak a keresztény egyesületek Szegeden a Bethlen-kormány megalakulása előtt néhány héttel. Segítségre van az összegzés elkészítésében a SZUN 1921 március 27-i száma, melyben terjedelmes

beszámoló jelent meg "Egyesületi élet Szegeden" címmel, amely sorra veszi a Tevél, a MOVE, a KSZP, az ÉME és a Katolikus Növédő Egyesület 1920-ban végzett éves munkáját.

A Tevél munkájáról Zsirkay János főtitkár nyilatkozott. Megemlítette, hogy továbbra is központi feladatuknak tartják, hogy erős propagandát fejtsenek ki a békeszerződés revíziója mellett. Ugyanakkor támogatják az "elrabolt területekről" Szegedre menekült és itt tanuló fiatalokat. Ennek érdekében központi pénzadakozásból és helyi gyűjtésből no meg a városi tanács segítségével sikerült létrehozni egy internátust, ahol 108 tanuló kapott szállást, élelmezést évi 400-600-800 K-ért.

A MOVE tevékenységét nagymértékben befolyásolta sőt meg is változtatta az, hogy a tisztek kiléptek a szervezetből. Nem bizonyult igaznak az a jóslat, hogy a szervezet meg fog szünni. Tagjainak száma 2000 fő, mely a polgári társadalomból verbuválódott. Tevékenységének átformálását mutatja, hogy olyan sportcsoport létrehozásán munkálkodtak, amelyet bármikor a honvédelem szolgálatába állíthatnak. Megalakult a MOVE női csoportja is, amely háziipari tanfolyamokat szervezett tagjai foglalkoztatása és jövedelemszerzés céljából. Továbbra is jelentősek maradtak a kulturális jellegű előadások, matinék. Sikerült megszerezni a városban a keresztény sajtótermékek korpoltálásának monopóliumát is.

Az ÉME szegedi csoportja "elitél minden egyéni akciót, a közszellem kifejlesztésével igyekszik biztosítani a keresztény társadalom felszabadulását a zsidó iga alól."^{63.} / Mindezek leszögezése után összegezték az egyesület tevékenységét:

- 1./ a numerus clausus megszavazásában Haller Istvánt erélyesen támogatták;
- 2./ felhívta a kormány figyelmét a hazafiatlan szellemű zsidó tanulókra;
- 3./ a különböző panaszok orvoslása ügyében hatóságoknál és magánszemélyeknél járt el eredményesen;
- 4./ erélyes keresztény és nemzeti propagandát folytatott nagygyűlések formájában;

5./ "megalakult az ÉME Gazdasági Szövetsége, amely nem kimondottan ÉME alakulat, de az ÉME szellemét viszi be a gazdasági élet minden ágába."^{64./}

A Katolikus Körről nem a legjobb híreket közölte az újságíró. Ugyanis ... "kifelé alig működik. A Kör legfőbb célja, hogy újra a közszereplés színterére lépjen s bekapcsolódjék a társadalmi és nemzeti ügy céljait szolgáló mozgalmakba."^{65./} A Szegedi Napló már egyik korábbi számában beszámolt arról, hogy dr. Dobay Gyula lemondott a Katolikus Kör elnöki tisztéről, mert a tagság elégedetlen volt munkájával.

A Körnek bár 3500 tagja van sem kulturális, sem társadalmi vonatkozásban nem fejt ki működést. A Kört a hajléktalanság veszélye is fenyegeti, mert idén május 1-én a jezsuiták költöznek be a Kálvária utca 1.sz. alá. A ház ugyanis Peidl Imre és Várhelyi József tulajdona, s ez utóbbi már megállapodást kötött a jezsuitákkal. Szemrehányást tettek jogosan a vezetőségnek a tagok, hogy nem tudták megtartani a házat."^{66./} Március 30-án meg is történt a tisztújítás a Körben. A Kör egyházi elnöke Várhelyi József maradt, világi elnöke pedig Tóth Imre lett. Választmányi tagok lettek: dr. Aigner Károly, dr. Lippay György, dr. Dobay Gyula, Karácsonyi Guidó, Kószó István, Schmidt Ferenc.^{67./}

A Katolikus Nővédő Egyesület taglétszáma több mint 1000 fő. Játékkészítő tanfolyamain sok középosztálybeli nő jutott keresethez. Napköziotthont is létesítettek, ahol 40-60 gyerek kap állandó ellátást. Szép eredményeket értek el a Fogadalmi Templom harangjára való gyűjtésben is.^{68./}

"A Szegedi keresztény társadalom legjelentősebb alakulata a Keresztényszocialista Párt, melynek taglétszáma 4000 fő."^{69./} Több országos és helyi jelentőségű kérdésben foglalt állást: tiltakozott Nyugat-Magyarország elszakítása ellen, lépéseket tett a szegedi színművészek érdekében /Palágyi Lajos színiigazgató Szegeden maradásáért/, és tevékeny akciót fejtett ki a kolozsvári egyetem Szegedre költöztetése érdekében. Megalakította háziipari egyesületét 4-500 taggal, 40 000 K-t fordított tagjai szociális támogatására, beszerzési csoportjai eredményesen működnek. Jelentős szerepet játszik továbbra is a párt

életében a vigalmi bizottság és a keresztény szinpad. 1921 január 7-én vezetőségválasztást is tartottak, melynek eredményeként Schmidt Ferenc helyett dr. Lippai György lett a KSZP elnöke, főtitkár Vidacs Aladár, irodaigazgató Makay Zádor, választmányi tagok többek között: Skultéthy János, Schmidt Ferenc, Karácsonyi Guidó.

Összegzésként megállapítható, hogy a KSZP és a keresztény alakulatok életének legeredményesebb éve volt az 1920-as év. A választások sikerei után megvalósították a francia megszállás megszűnésével lehetőségként adódó nyiltabb, "intragizens", az összes keresztény alakulat munkáját koordináló tevékenységet. Ez azt eredményezte, hogy 1920 elején-közepén a KSZP önálló párttörekvései, szélsőséges irányvonala jobban kibontakozott az ÉME-vel kiépített szoros kapcsolat révén. Ugyanakkor szervezeti és propaganda apparátusával továbbra is hűséges kiszolgálója maradt a város politikai vezetésének.

VIII. A keresztényszocialista mozgalom hanyatlása
a bethleni konszolidáció kezdetén 1921
április, 1922. nyara

1921. április 14-én megalakult a Bethlen-kormány. Ezzel kezdetét vette az ellenforradalmi rendszer politikai, majd gazdasági konszolidációja. Az új kormány céljai közt szerepelt a nagybirtokos-nagytőkés osztály hatalmát biztosító kormányzati rendszer kialakítása, az ellenforradalom jogi szabályozása, egységes kormánypárt létrehozása. A fenti célokat a középrétegekre mint tömegbázisra támaszkodva kívánták elérni, de úgy, hogy miközben azok szélsőséges csoportjaira /MOVE, ÉME/ támaszkodtak, fokozatosan kiszorították őket a kiépülő új politikai hatalomból. A politikai konszolidáció időszakának ismert jelszava volt: " ... a forradalomnak vége. Legyen hát vége a forradalmi szellemnek!" Mint említettük az új kormány célja volt az ellenforradalmi rendszer jogi szabályozása azaz a " törvényes rend" létrehozása. Bár érvényben maradtak a rögtönítélő biráskodásra, az internálásra, az egyesülési és gyülekezési jogra, valamint a sajtóra vonatkozó rendszabályok mégis épp a rendszer törvényesítésének égisze alatt a Keresztény Sajtóvállalat /KSV/ vezetésével mozgalom indult a tulságosan liberálisnak tartott sajtó rendszabályok módosításáért. Erre megvolt a lehetőség, mert a nemzetgyűlés külön napirendi pontként tárgyalni készült a sajtónovellát. 1921 elejére P. Bangha vezetésével életerős üzleti vállalkozásnak bizonyult a keresztény sajtótermékeket kiadó, terjesztő KSV. A sajtótörvény szigorításának követelése mögött pénzügyi érdekek is meghuzódtak. Minél szigorubb rend szabályozza a sajtót annál nehezebben tudnak tevékenykedni a liberális és a baloldali ellenzéki lapok. S ha még az is elérhető, hogy betiltsák hosszabb-rövidebb időre ezeket vagy megvonják tőlük az utcai terjesztés jogát vagy sajjópert indítanak ellenük egy-egy cikk miatt, anyagilag tönkremennek a "destruktív szellemű" lapok. Ezek a célok vezették a KSV-t az országos mozgalom elindítására.

Szeged keresztény alakulatai is bekapcsolódtak a mozgalomba. A szervezkedés a KSZP-től indult el. Elhatározták, hogy április 24-én népgyűlést tartanak, melyen tiltakoznak a destruktív sajtó és a szabadkőműves szellem feléledése ellen. ^{1./} Am el kellett halasztani a rendezvényt, mert a szegedi főkapitány Bottka Sándor a maga hatáskörében ekkor nem adhatott

engedélyt népgyűlés tartására. Ezért fellebbeztek - mostmár valamenyny-i keresztény alakulat - a belügyminiszterhez az ügy sikere érdekében. Időközben a városban tett látogatást Haller István és Vaser Ernő, jelen voltak a KSZP pártnapján, s a vezetőktől értesültek arról, hogy a sajtógyűlés érdekében támogatásukra van szükség a belügyminiszternél. Néhány nap elteltével az engedély megérkezett. Egymás után két alkalommal - május 8-án és 14-én - rendeztek sajtógyűlést. A rendezvények szervezői az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga mint budapesti szervező és a szegedi keresztény alakulatok voltak. A május 8-i gyűlést a Klauzál-téren tartották, ahol 3-400 ember vett részt főként vasutasok, tisztviselők, tanítóképzős növendékek, keresztényszocialista munkások, kisgazdák és a keresztény alakulatok vezetőségei. A Munka tudni vélte, hogy a vasutasokat már napokkal korábban aláírási iverekkel toborozták a gyűlésre. Az ünnepi szónok Wolff Károly az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga elnöke volt. Kószó István határozatot terjesztett a hallgatóság elé, melyben követelték a destruktív lapok /Szegeden a Szegedi Napló és A Munka voltak ilyenek/ betiltását s azt, hogy a kormány sürgősen vegye revízió alá a sajtótörvényt. Mindaddig amíg ez be nem következik - mondta ki a gyűlés - bojkott alá veszik a kifogásolt lapokat: nem vásárolják őket, illetve megnehezítik a terjesztésüket. ^{2./} A Szegedi Napló általános kritikával és enyhe iróniával írt a sajtógyűlésről. "Ettől a várostól idegen az az egyébként sem jelentős sajtógyűlés, melyet a központi sajtóvállalat üzleti érdekeinek propagálására hívtak össze ... a gyűlésnek csak az volt az érdekessége, hogy azon az elnöklést Dr. Kószó István vállalta." Szereplését kisstilúnek és a szegedi társadalmi béke megzavarásának minősítették. ^{3./} A március 14-i gyűlésnek exkluzív vendége is volt - Bangha Béla a KSV elnöke. Ünnepi szónoklata frázisoktól puffogott. "Próféciám: Amint nyelvében él a nemzet, úgy a sajtóval él és dől a keresztény Magyarország." Nem ismerte el a liberális és a munkássajtót ellenzékinek, mert azon a véleményen volt, hogy ők ellenségek, "akik nem egyek a hatalommal a végső célban, hanem csak a maguk fajtája érdekeit nézik mindenek felett." ^{4./} Ez a sajtógyűlés a KSV közvetlen anyagi és propaganda céljait is szolgálta, mert a megrendezett művészestély belépőjegyűl a MOVE Sajtóvállalatnál vagy a Szent-Imre Társulatnál lehetett váltani 40 K-ért előfizetési szelvényt a KSV valamelyik lapjára.

Néhány hónappal később kiderült az is, hogy miért volt Szeged ilyen aktív a sajtótörvénnyel kapcsolatban. A sajtónovellát a nemzetgyűlés közjogi és igazságügyi bizottságának együttes ülésén tárgyalták július elején, ahol a közjogi bizottság elnöke Dr. Kószó István terjesztette elő a módosítási javaslatot alátámasztva a legnagyobb katolikus város tömegmozgalmával.^{5./} Mint ismeretes a nemzetgyűlés nem hagyta jóvá a sajtóra vonatkozó fennálló jogszabályok módosítását, így a keresztény alakulatok akciója nem járt sikerrel.

A Katolikus Kör új vezetősége hatékonyan dolgozott. Viszonylag rövid idő alatt - június 25-re végleges otthont szereztek a Kör számára. Tíz évre megvásárolták a Fekete-házat /a mai Kelemen utca sarkán, ahol a Munkásotthon is működött egy ideig/ A Kör 1921. júniusában tulajdonképp visszatért arra a helyre, ahol megalakulása után 1908-ban elkezdte tevékenységét. Az is foglalkoztatta a vezetőséget, hogy sajtót is kellene teremteni a Kör számára. Az épület vásárlás egyenlőre kimerítette anyagi lehetőségeik jórészét, pedig a lapalapításhoz is pénzre volt szükség. Ugyanakkor hatékony összefogásra kívánta ösztönözni a Kör a katolikus szülőket oly módon, hogy a Kör és a többi keresztény egyesületek vezetésével az iskola és a szülők egységes, a destruktív szellem ellen irányuló küzdelmének megszervezésére hozzák létre a Katolikus Szülők Szövetségét. Az agitáció eredménnyel járt, 1921. október 18-án megalakult a Szövetség. Csak néhány hónapnak kellett eltelnie ahhoz, hogy e szervezet működésének és a tagok anyagi támogatásának eredményeként kiadhassák a Katolikus Kör havi folyóiratát a "Katolikus Ébredés"-t. Erre 1922. elején került sor. Természetesen a lap nemcsak oktatási-nevelési kérdésekkel foglalkozott, hanem a katolikus keresztény egyesületek - főként a Katolikus Kör - propaganda és szervező munkáját segítette.^{6./} 1921. június 27-én teljesült a szegedi várcsvezetés és a lakosság egy részének vágya - a kolozsvári egyetemet "ideiglenesen" Szegeden helyezték el. Az ideiglenesség kétféle értelemben használtatott. Egyrészt azt jelentette, hogy a revíziós politika jegyében nem mondott le a kormány az elcsatolt területek visszaszerzéséről, másrészt az egyetem színvonalas működését kívánta biztosítani azzal a nemzetgyűlés, hogy elvárta Szegedtől, hogy a Budapestről ideköltöző egyetem minden tekintetben megfelelő keretek között működjön.

Amennyiben a város eleget tesz az elvárásoknak marad az egyetem. Ilyen körülmények között újabb társadalmi összefogásra ösztönző akció indítására nyílt lehetősége a Katolikus Körnek /feltételezhető, hogy a városi vezetés nyomására is/. Nevezetesen minden rendelkezésre álló erő és eszközt meg kellett mozgatni annak érdekében, hogy ne legyen hiábavaló az egyetem meghonosításáért folyó küzdelem. Így próbálták meggyőzni a keresztény polgárokat: "Az egyetemet nemcsak a = torony aljának = kell szeretnie, /=torony alja= alatt a városi vezetést értették - D.M./ hanem minden városi polgárnak ... segíteni kell a lakás, az étkezés, a ruhagondokkal küszködő egyetemi hallgatóknak. Szeged polgárai! Becsületünk forog kockán az egész ország előtt s azt minden áldozat árán védnünk, tartanunk kell!" A Katolikus Kör többféle akciót indított az egyetemi hallgatók Szent-Imre Körét, melyben a Katolikus Kör agitációja és propagandája érvényesült és szervezeti keretet adott a szociális jellegű akciókhoz. A Katolikus Kör megosztotta helyiségét az egyetemisták körével. A Szent-Imre Kör egyházi elnöke Dr.Erdélyi László egyetemi tanár, világi elnöke Dr.Tóth Imre ügyvéd a Katolikus Kör elnöke volt. A Katolikus Kör álláskövetítést is vállalt az egyetemi hallgatók segélyezése céljából és megszervezte számukra az ingyenes ebédeltetési akciót. Összeköttetései révén közbenjárt az egyetem karainak megfelelő épületekben való elhelyezése érdekében folyó küzdelemben.^{7./} Végző soron a Katolikus Körnek az egyetem Szegeden maradása érdekében kifejtett tevékenysége több hónapon át tartó folyamatos, hasznos és eredményes volt. Mint láttuk a társadalmi élet területén sikerült aktivizálnia a Katolikus Körnek de ezen felül igyekeztek azt is elérni, hogy az egyes tagok hitéleti tevékenysége - vagy ahogy akkoriban nevezték a "gyakorlati kereszténység" - aktívabbá váljon. Maga a SZUN is megírta, hogy "A szegedi közönség kissé közömbös." Prohászka Ottokár püspököt idézték: "Nagy szükség van arra, hogy az intelligencia a gyakorlati kereszténység irányában is megközelítene a nép lelkét és bele nevelné nemcsak a tradicionális, mechanikus valóságot, hanem a mélyebb érzéseket is az a szerint való gyakorlathoz."^{8./} Ennek a követelménynek igyekezett eleget tenni a Katolikus Kör buzdítva tagjait az elmélyültebb vallásgyakorlatra.

De a többi keresztény alakulat is segítségére volt ebben az akcióban annál is inkább, mert a karácsonyi ünnepekhez közeledvén sok lehetőség kínálkozott erre az egyházi életben. Az ÉME szózatban fordult a város katolikusaihoz, hogy járuljanak hozzá mindannyian a vallásgyakorlás megélénküléséhez és elmélyítéséhez. Legelőször a Szen-Imre Kör tagjai reagáltak az ébredők felszólítására. Elhatározták, hogy testületileg mélyednek el a vallás hitéletében azaz minden vasárnap szentmisét és utána vallásbölcseleti előadásokat hallgatnak. November végétől meg is kezdődtek a *szertbeszéd*ek a belvárosi templomban. De nemcsak az "intelligenciát" igyekeztek bevonni a megélénkülő vallásgyakorlatba, hanem más középprétegeket is. A SZUN-ban az "alábbi felhívást tették közzé: "Felkérjük az iparosságot, a munkásságot, közalkalmazottakat, segédeket, a vasutasok és postások testületeit is, minden katolikus család férfitagját, hogy Szent-József az iparosság, a munkásság és a katolikus családok védőszentjének tiszteletére rendezendő beszéd sorozaton legyenek részt." ^{9.} A Katolikus Kör fentebb vázolt törekvéseivel szemben egyre-másra készültek a különböző egyesületek táncmulatságokra. Különösen felűhítette a Kör és az egyház vezetőit az ujságírók december 3-ra meghirdetett mulatsága. Várhelyi József prelátnak levelet intézett az Ujságírók Egyesületéhez, hogy függesszék fel a táncestélyt. A Katolikus Kör válaszmánya pedig arról határozott, hogy nyomatékosan felkéri a városi főkapitányt, ne engedélyezze a mulatság megtartását. ^{10.} Tették mind ezt azért, mert advent ideje volt, amikor is a karácsony előtti négy hét alatt tilos a zajos mulatság és a szentmisével egybekötött házasságkötés. Az advent a lelki elmélyülést célozta. 1921 telén hosszú apróbetűs hirdetések jelentek meg a lapokban arról, hogy a város egyes templomaiban éjszaka, hajnalban és nappal milyen témájú szertbeszédok hallgathatók meg. A fentiekből látható, hogy a Katolikus Kör tevékenysége 1921-ben megélénkült és szervesen kapcsolódott a város társadalmi-politikai életéhez. Különösen nyár elejétől figyelhető meg ez az irányvonal. Erre a várospolitikai események ösztönözték elsősorban a Kört, de az sem véletlen, hogy épp e területen keresték tevékenységük megújításának utjait. A Katolikus Kör az egyház irányítása alatt álló világi társadalmi mozgalom volt s ezért érvényesülnie kellett munkájában a felső klérus politikai elképzelése. Ennek lényege pedig a Bethlen-kormány megalakulása után egyre inkább a konszolidációhoz való illeszkedés volt.

Az egyházi vezetés azt az álláspontot képviselte, hogy mivel a kapitalizmus nem a kereszténydemokrácia vagy a keresztényszocializmus formájában szilárdul meg Magyarországon, hanem a konzervatív Egységes Párttal s a szélsőjobboldali törekvések visszafogásával, ezért nem a keresztény politikai párt létrehozására kell törekedni, hanem a katolikus közélet feladata a szociális akciók szervezése, támogatása.^{11./}

Az egyház fenti döntése a KSZP szempontjából azt jelentette, hogy önálló párttörekvései megvalósításában immár nem számíthat a Katolikus Kör korábbi intenzitású támogatására s inkább a KSZP-nek kell bekapcsolódnia a Katolikus Kör és az egyház által kezdeményezett szociális akciókba.

Az előző fejezetben már szó esett arról, hogy Aigner főispán 1920. május 29-i beiktatása és az azt követő tevékenysége már a Teleki-kormány idején a helyi politikai viszonyok konszolidációjának igényével lépett fel. Mivel a Bethlen-kormány is a nagybirtokos-nagytőkés osztályok hatalmát kívánta megszilárdítani a szélsőséges elemek visszaszorítása mellett, így megalakulása után Aigner személyében és politikai törekvéseiben Szegeden is olyan hivatalnok töltötte be a kormánybiztos főispáni hivatalt, aki képesnek mutatkozott arra, hogy eleget tegyen a konszolidációs politikai követelményeinek.

A második királypuccs - 1921. októbere - után megalakult a második Bethlen-kormány s az alábbiakat hirdette meg programjaként:

- 1./ egységes kormánypárt alakítása a "szélsőséges" kereszténypárti elemek és a Kisgazdapárt felszámolásával;*
- 2./ kibékülés az SZDP-vel;*
- 3./ új választójogi rendelet alapján engedelmes parlamenti többség létrehozása.*

A kormányalakítás után bejelentette a miniszterelnök, hogy a Kisgazdapártra kíván támaszkodni az Egységes Párt létrehozásával és elhatalmolja magát mind a legitimistáktól, mind a keresztényszocialistáktól.

A konszolidáció első évében különösebb kifogás nem merült fel Aigner Károly tevékenysége ellen, bár bizonyos szegedi EX-körök nem értettek egyet már kinevezésével sem.

Adáz harc kezdődött viszont 1921. május közepén. Az új belügyminiszter gr. Ráday Gedeon várakozó álláspontra helyezkedett a főispáni rendszer kérdésében. Ezért az épp Budapesten "tisztelgő látogatáson tartózkodó főispánok úgy hagyták el az új belügyminiszter szobáját, hogy nem tudhatták hivatalban maradnak vagy sem. Ekkor gőzerővel indult meg a harc bizonyos érdekek érvényesüléséért." ^{12./} Konkrétan Szegeden azok a politikai erők indítottak támadást Aigner ellen, akik azt kifogásolták, hogy nem szegődött a főispán pártérdekek szolgálatába, másfelől akik hibáztatták mérsékletes magatartása miatt. Egy budapesti lap szerint Rádaynak már ellenjelöltje is volt - Dr. Kelemen Béla. Az ügy pikantiériáját az adja, hogy Aigner is eme pesti lapot olvasva értesült az esetleges menesztéséről. Am hamarosan kiderült, hogy kik azok a szegedi személyiségek, akik szivesebben látnának mást Aigner helyében. Nem volt véletlen, hogy ennek a véleménynek egy "házi szemét" adott hangot, aki a szélsőjobboldali Tevéél és ÉME vezetőségébe tartozott s egyben a SZUN főszerkesztője is volt - Zsirkay János. Egy egész vezércikket szentelt ennek a kérdésnek. "Milyen a főispán?" - tette fel a kérdést Zsirkay. És válaszolt is rá nem éppen tekintélytisztelő módon: "Megnyerő külsejű, szépenmosólygó =csecsefiu=, aki úgy került a politika porondjára, hogy még 1919.-ben. "Zichy gróf felajánlotta neki egy dunántúli mandátumot a Keresztényszocialista Párt nevében s ekkor lépett be a Pártba." A főispán legfőbb hibájának azt tartja Zsirkay, hogy "hagyja hogy kuruttyolja a destruktív békák a szegedi mocsarakban. "E mellett kétszínű játékosnak tartja a főispánt, aki igyekszik mindenfelé jó lenni. Véleménye szerint "az Aignerek ideje akkor jön el, ha már a harc eldőlt: ... Am akkor jöjjön a vasalt zsakett, a kolonizált frizura, a családi ezüst, a tanyai kirándulás, a bizalmi szavazatok özöne." ^{13./} Lényegében az "intrazigens politikus" fejezte ki elégedetlenségét a kompromisszumos politikával szemben. Épp csak egy hónap telt el a cikk megjelenése után, amikor június 22-én összeült a városi tanács soron következő közgyűlése. Itt válaszolt a főispán az öt ért vádakra, de valószínűleg időközben tájékozódott a minisztériumban helyzetének stabilitása felől. A főispán az ellene irányuló támadás lényegét abban látja, hogy nem engedi a konjunkturalovagoknak az érvényesülését s hogy nem ezek közül való ő maga sem.

Leleplezte a támadások módját is "háttámadásnak" és "tőrrel-tollal való intrikálásnak" nevezte azt. Megjegyezte, hogy egyesek nem röstel-
lik s állandóan Budapestre utaznak jelentést tenni a főispán "destruktív"
megnyilvánulásai ellen.

Nem késett Zsirkay válasza. Ismét vezércikkben fejtette ki véleményét.
"Magamra veszem = az idegenből beszivárgó békétlenkedő = jelzöt, hiszen
nem tartozom a =kör.-be.-szül.= -ök /körtöltésen belül születettek - D.M./
közé." Emlékezteti a főispánt arra, hogy beiktatásakor igyekezett megnyer-
ni a kis újságíró jóindulatát ezért "magához kéretett és kérte támogató-
som" Ezt Zsirkay meg is ígérte, amennyiben elfogadják tőle, hogy "szemé-
lyi kultuszt nem ismer és nem alkuvó keresztény nemzeti politikát támo-
gat." Allitólag ezt is hozzátette Zsirkay a főispánnak válaszolva: "Mi-
helyt azt látom, hogy a keresztény irányzatot ellaposítani akarja, ab-
ban a pillanatban szemben talál magával." Ugy tünteti fel a maga szere-
pét Aignerrel szemben mintha kizárólag csak ő lenne az igazi keresztény
nemzeti politika élő lelkiismerete a főispán megalkuvó politikájával
szemben. ^{14./} Néhány nap múlva a Szegedi Napló munkatársa interjút készi-
tett Aigner főispánnal, aki elmondta, hogy már "országos ügyé dagadt a
dolog, A Világ, Az Est is Zsirkay pártján áll." Igy a "Szegedi Új Nemze-
dek többé már nem a szeredi keresztény társadalom sajtóorgánuma, hanem
Zsirkay egyéni üzleti vállalkozásává válik." A főispán megjegyezte sa-
ját közgyűlési beszédével kapcsolatosan: "Beszédem nem egy szegedi vagy
országos maffiáról rántja le a leplet, hanem csak egy-két szegedi ur al-
kalmi egyesüléséről, akik semmiféle eszköztől sem riadnak vissza, hogy
maguknak aktív hatalmat szerezzenek." ^{15./} Az Aigner-Zsirkay vitát figye-
lemmel kísérve felmerült a kérdés: Honnan vette a bátorságot Zsirkay Já-
nos ahhoz, hogy ilyen nyíltan és országos visszhangot adva az ügynek
szálljon vitába a főispánnal? A magyarázat egyik oka az lehet, hogy
nyilván nem állt egyedül véleményével. A másik ok az volt, hogy igen
befolyásos titkos társaság - az EX - állt az Aigner ellen folyó támadás
hátterében. Páter Zadravec naplójában így ír erről: "Ha akár Budapesten,
akár valahol vidéken valamelyik hivatalnok utjában volt valamelyik EX-
testvérnek, utálatos volt nézni azt a hajsztát, amelyet támasztottak el-
lene. Mindig megtalálta utját, hogy az illetékes fórumok figyelmét fel-
hivhassa az illető =destruktív=, =veszélyes= elem ellen s nem nyugodott,
míg el nem fűrészelte ... Az ilyen nagy intrikának és fűrészelgetésnek
kiáltó példája volt az a hajsza, melyet Shvoy vk. ezredes és az ő sürge-
tésére a szegedi nemzetség indított és folytatott a szegedi főispán Dr.
Aigner Károly ellen ...

Lévén szegedi ügy ez a harc, nekem osztotta be a VT./Vezérek Tanácsa - D.M./ Fel is kerestem a kormányzót és Telekit, majd Bethlen miniszterelnököket és informáltam őket. Bethlen ezeket mondotta: =Aigner egyike a legjobb főispánjainnak!=" De Shvoy nem nyugodott. Követelte Zadravecztól, hogy a város főispáni székét "testvér" kapja meg. Hivatkozott arra, hogy "Első alkalommal éppenhogy testvérünknek téves információjából eredő hozzájárulása volt egyik oka annak, hogy a jelenlegi főispán akkor /1921 június - D.M./ újból megerősített állásában. Hasonlóan fiaskót vallott tanácsunknak akarata az elmúlt év őszén /1921 őszéről van szó - D.M./ amidőn a főispáni kicserélések történtek, amidőn dacára a személy megjelölése mellett felhívásra tett javaslatunknak ismét a bennünket minden téren akadályozni igyekvő és működésünket nyilvánosan pretraktáló jelenlegi főispán maradt meg."^{16.}/ Zadravec válaszlevelében ezt a magyarázatot adta arra, hogy miért nem tud segíteni a szegedi testvéreknek: Aignert "... a szegedi klérus tagjai erősen támogatják. ... Az illető úr megingathatatlanságának egyetlen oka: A Wolffék beszippantották, míg ti hadakoztatok vele. Ők tartják hát. Tudvalevő dolog pedig, hogy a min.elnök is oda van beszerelve - hát igenis ezen az alapon a min.elnök tartja."^{17.}/ Mindezek után nem volt kétséges - Zsirkay szavaival élve - "Ki marad a porondon?" 1921 július elején Zsirkay lemondott a Tevél főtitkárságáról, "Hogy újságírói ténykedésében semmiféle tekintetek ne korlátozzanak, s hogy az a harc, melyet politikai meggyőződésből folytatok a Tevél érdekeit Szegeden ne veszélyeztesse..." Julius 10-én pedig a Szegedi Uj Nemzedék Lapvállalat Rt. igazgatósági ülése úgy döntött, hogy Zsirkay Jánossal mint felelős szerkesztővel fennállott szerződését azonnali hatállyal felbontja. A lap irányítását ideiglenesen Dr.Dobay Gyula vette át, felelős szerkesztőnek pedig vitéz Kemény Simont nevezték ki.^{18.}/Ezzel a küzdelemnek vége szakadt, Zsirkay Jánost kivonták a szegedi politikai életből. Ez azért sikerülhetett, mert a kormányzat, a városi vezetés valamint a közgyűlés egyemberként kiállt Aigner főispán mellett. A két személy s a mögötte álló politikai erők párharcának története jól mutatja a konszolidációs és a szélsőségesen jobboldali erők összeütközésének stílusát és várható kimenetelét.^{19.}/ Zsirkay veresége óvatosságra és a rendszerhez való illeszkedésre intette a jobboldali erőket. 1922 tavaszára befejeződtek a főispán cserék - Aigner Károly továbbra is hivatalában maradt.

Az ellenforradalmi rendszer politikai konszolidációja szempontjából jelentős eseménysorozat volt a nemzetgyűlés 1922 február 16-i feloszlatása, az Egyesült Párt létrehozása, a nemzetgyűlési választásoknak a Friedrich-féle választójog megszigorításával történő kiírása és a választások lebonyolítása. Az 1922-es választások idejére már felbomlott a KNEP, ezt a folyamatot a választójog felett rendezett vita erősítette fel s eredményeként külön vált a Huszár-Ernst-csoport /a volt népipártiak és agráriusok/ és a Haller-csoport /keresztényszocialisták/. Hallerék erőteljesen küzdöttek a választójog szigorítása ellen különösen a titkosság és a nők szavazati joga mellett szálltak sikra. És miután Bethlen kijelentette 1922 tavaszán az Egységes Párt létrehozása után, hogy a koalíciós kormányzásnak vége, csak Egységes párti tagok lehetnek a kormányban, a Haller-csoport elhatározta, hogy további politikai tevékenységével a keresztényszocialista programot fogja megvalósítani, ám ezzel a döntésével a kormány ellenzéke, a keresztény párti csoportosulások között pedig kisebbségi keresztény frakció lett. A választás előtt a csoport létrehozta 1922 április 25-én a reorganizált KSZP-t. Új programja nem különbözött a régitől, de a többi keresztény frakciónál nagyobb teret szentelt a dolgozók szociális követeléseinek. A KSZP-n belüli ellentétek, átcsoportosulások a választási harcok idején egyre inkább elmélyültek. Az 1922-es választáson országosan a KSZP mint ellenzéki párttöredék vett részt.^{20./} Szegeden már a második királypuccs idején ezt a kijelentést tette Aigner Károly főispán: "... ezen a közgyűlésen fel akarom hívni a törvényhatóság figyelmét arra, hogy már most tömörüljön a miniszterelnök ur által Péccsett kibontott zászló alá s az ország jólfelfogott érdekében foglalkozzék az egységes párt gondolatával, mert elérkezett a tizenkettedik óra."^{21./} 1920 október 11-e óta létezett Szegeden a Keresztény Városi Párt /a továbbiakban KVP/, mely a közigazgatás reformja kidolgozása jegyében jött létre. Célja az volt, hogy csak közügyekkel foglalkozzon. E pártnak tagja lehetett minden választásra jogosult keresztény és keresztény szegedi polgár. A KVP ellenéke dr. Kószó István, ügyvezető elnöke Dr. Tóth Imre volt.^{22./} A pártalakulás után egy nappal járt a városban Teleki Pál az akkori miniszterelnök aki elé a szegedi keresztény pártok és egyesületek együttesen járultak.

A későbbiek során sem szűnt meg a KVP, "örökölte" Aigner főispán is és fel is használta, főként az 1922-es választások idején, amikor a belügyminiszter irányítása alatt igen nagy szerepet kapott a közigazgatás a választások lebonyolításában.

A választási előkészületek 1922 február 21-én megkezdődtek, bár igen szerény mértékben. A Szegedi Napló szerint "Álló sőt állott víz van az országos politika helyi medrében."^{23.}/ Egyetlen esemény történt csak. Kelemen Béla lakásán értekezletet tartottak a Katolikus Kör és a KSZP exponensei s elhatározták, hogy az I. választókerület mandátumát ismét Teleki grófnak adjánlják fel. A lap arra is magyarázatot ad, hogy miért van állóvíz a politikai életben: "Néhány igazán országos névtől eltekintve a vidék ezuttal aligha fogja akceptálni a Budapestről ki-rendelt hivatalos jelölteket."^{24.}/ Az I. kerület fűrgé politikusai azonban kellemetlen helyzetbe kerültek, mert Teleki a végsőkig szabadkozott a képviselőjelöltség ellen. Azzal indokolta tartózkodását, hogy vissza akar vonulni a politikától, a tudományos munkának kíván csak élni. De valamit nem mondott ki, ami egyébként mindannyiójukat aggasztotta. Az I. kerület gazdag polgársága csalódott Telekiben az 1920-as választás után, mivel a Délvidéket mégis csak elcsatolták s így gazdasági törekvéseit nem elégíthették ki. Ezért nem volt egészen biztos, hogy most 1922-ben ismét ellenjelölt nélküli egyhangú szavazással győzhet a gróf Szegeden. Ezt a kétséget még csak megerősítette az, hogy az 1920-as választással ellentétben mostmár liberális ellenzék szervezett volt, sőt megszületett a liberális burzsoá pártok és az SZDP összefogásával a Polgárok és Munkások Szövetsége. Tehát gr. Teleki Pál csak az egyik de nem az egyetlen alternatíva volt a választó polgárok - különösen a közép és nagypolgárság - számára.

A KSZP látva Teleki huzódózását, hisz már másodszorra utasította vissza a nála járt szegedi küldöttséget, javasolta a Katolikus Körnek, hogy Teleki helyett Zichy Aladár grófot kérjék fel képviselő jelöltnek, akinek a "nemzeti hadsereg" toborzása körül elvitathatatlan érdemei vannak.^{25.}/ "A két Zichy gróf - János és Aladár - március végére politikai társaskört alakítottak a mérsékelt konzervatív és legitimista politikai elemek tömörítésére. A grófok párton kívüli programmal kívánják fellépni a választásokon."^{26.}/

A Katolikus Kör támogatta a KSZP javaslatát. Erre Kelemen Béla és csoportja még egy kísérletet tett Teleki megnyerése érdekében. Így győzködték a grófot: "Ha nem lépsz fel Zichyvel szemben, a liberális tábor elkeseredett harcot vesz fel s a pártoskodás oly éles lesz, hogy Szegeden a társadalmi élet hosszú időre megzavarva marad." A reformátusok pedig "Zichy jelölésével szemben szabad kezet tartanak fent maguknak és így az összes keresztény párt egysége csak addig van biztosítva, amíg Teleki gróf a jelölt." Ilyen érvek hatására Teleki Pál végül is elfogadta a képviselő jelöltséget, mert "Szeged város felekezeti és társadalmi békéje előtte mindennél fontosabb szempont." ^{27.}/ Am az egység mindenképpen megbomlott, mivel hamarosan jelentkezett a liberális képviselő jelölt is - Bárczy István. Így az I. kerületben Teleki Pál semmiképp nem jutott hozzá ellenszavazat nélkül és egyhanguan a mandátumhoz, hanem meg kellett küzdenie érte. Nem feladatunk az 1922-ben az I. kerületben lezajlott választási harcot elemezni, de annyit feltétlenül meg kell említeni, hogy sokkal többször járt Szegeden Teleki 1922. tavaszán - nyarán választói megnyerése érdekében mint két évvel korábban. Wolf Károly, Bethlen István és Gömbös Gyula, a helyiek közül pedig Kószó István és Dobay Gyula is kortekedett Teleki mellett.

A KSZP-nek 1922-ben is a II. kerülettel kapcsolatban akadt gondja. Az 1922-es választás nagyobb erőpróbát jelentett a párt számára mint az 1920-as. A helyzet elég bonyolult volt. Országosan a KNEP felbomlott, a KSZP újjászerveződött. Szegeden ez a folyamat nem játszódott le, mert mint korábban részletesen kifejtettük, itt a KNEP sajátos módon a keresztény nemzeti erők /KSZP, Kisgazdapárt, Katolikus Kör/ blokkjaként jött létre. Ez a blokk a választások után laza koalícióvá vált, amelyet csak időlegesen és egy-egy fontosabb politikai kérdés kapcsán hívtak életre. A KNEP országos sorsával ellentétben Szegeden csak az lehett politikai döntés tárgya, hogy sikerül -e megtartani a KSZP, a Kisgazdapárt és az egyéb keresztény alakulatok egységét vagy átrendeződik majd az események hatására ez a blokk. A szegedi "KNEP" a maga sajátosságával elvileg keretet biztosíthatott volna az Egységes Párt létrehozásához. De e párt szükségessége vonatkozásában nem volt meg az egység Szegeden.

A volt "KNEP"-tagok személy szerint foglaltak állást az egyes képviselőjelöltek mellett vagy ellene, a KSZP pedig felelevenítve az 1920-as "ellenzékiességét" most valódi ellenzéki pártként kívánt indulni a II. kerületben. Hogyan jutott erre az elhatározásra a párt?

"Keresztényszocialista szakszervezetek a vasutas szakszervezet kezdeményezésére 1922. február 26-án nagygyűlést tartottak. Budapesti vendégük Haller István és Székely János államtitkár, szakszervezeti vezető volt." Haller kijelentette a gyűlésen, hogy "... a választójog kérdésében szembe helyezkedik a kormány tervezetével, nem egyezik bele annak szűkítésébe." "Szükség van olyan intézményekre, melyek a keresztény politikát biztosítják, melyek megakadályozzák, hogy a magyar intelligenciának a feje más legyen mint a dolgozó keze." A fej és a kéz hasonlattal azt akarta kifejezni Haller, hogy a megszigorított választási rendelet és a bethleni politikai koncepció az ellenzék hathatós fellépése nélkül oda vezet, hogy a középrétegek, akik közül szép számmal kerültek be képviselők a nemzetgyűlésbe, most nem fognak bejutni oda, helyüket a nagytőkés-nagybirtokos képviselők foglalják el. "Az Egyesült Pártban sok a liberális elem, a választójog szűkítésével pedig azt akarják elérni, hogy minél kevesebb ember mondjon ítéletet a liberalizmus felett." ^{29./} Haller állásfoglalása tetszés aratott a szakszervezetek körében ugyanakkor kissé megbontotta a szakszervezeti és a pártvezetés közti egységet. Ezt bizonyítja a Szeged egyik cikke, mely szerint "A keresztényszocialista munkások egyik vezetője azt nyilatkozta, hogy a keresztényszocialista munkásság egyenlőre egyetlen jelölt mellett sem kötelezi el magát, hanem bevárja a politikai helyzet teljes kialakulását s az országos pártvezetéssel karöltve döntenek. He lesz is Szegeden keresztényszocialista jelölt, annak személyét illetően nem a szakszervezetek határoznak, amelyek gazdasági alakulatok, hanem a párt." Majd "... a Keresztényszocialista Párt elnöki tanácsa ülésezni fog s ha sikerült megállapodásra jutni, akkor Hallert jelölik." ^{30./} A párt elnöki tanácsa a KSZP és a szakszervezeti vezetők néhány tagjából állt. - D.M./ Néhány nappal később - nyilván némi vita után - a KSZP vezetősége kettős határozatot hozott:

- 1./ A II. kerületben önálló jelöltet fog állítani;
- 2./ Nagyobb létszámú választási bizottságot hozott létre, mely rövidesen megállapodik a jelölt személyében. ^{31./}

Kószó István interjút adott a SZUN-nak és a II. kerület hivatalos képviselő jelöltjeként Pálffy Dánielt nevezte meg, akiről elismerte, hogy az iparos és kereskedő társadalomnak országosan is, helyileg is igen nagy szolgálatokat tett. Az iparosság szerencsésjének tartotta, ha a nemzetgyűlésben Pálffy képviselheti őket.^{32./}

A KSZP helyzetét nehezítette, de végleges elhatározásának kialakulását megkönnyítette, hogy "... a Keresztény Városi Párt, mely program szerint kizárólag városi politikával foglalkozik ezuttal bele-szól az országos politikába is. A Keresztény Városi Párt úgy döntött, hogy ugyanazokat jelöli, mint 1920-ban."^{33./} A KSZP e határozattal nem értett egyet, mert tudta, hogy az Egységes Párt egyhangú győzelmét jelentené az, ha a KVP elképzelései szerint zajlanának az események. De a KVP nem keresztényszocialista tagjai sem mind értettek egyet a képviselő jelölésben, ezért igen heves vita indult el a párt igazgató tanácsának ülésén. Voltak akik azt javasolták, hogy a többi kerületben is kapcsolódjon be a párt intenzíven a választási harcokba ne csak az I. kerületben Teleki érdekében. Mások azt hangoztatták, hogy a KVP továbbra se foglalkozzon politikával. Sokan követelték, hogy a II. kerületben Pálffy Dánielt támogassa a párt, de a keresztényszocialisták erre azzal a fenyegetéssel válaszoltak, hogy ha nem engedik az önálló KSZP-jelölt indulását a II. kerületben, akkor a párt Bárczyra fog szavazni az I. kerületben.^{34./} Veszedelemes volt a KSZP bejelentése, mert nem sok biztatást kellett volna adni tagjainak ahhoz, hogy Teleki helyett egy újabb "reménységre" szavazzanak, s ezzel veszélyeztessék az Egységes Párt győzelmét az I. kerületben. Nagyon elszántaknak tűntek a KSZP egyes vezetői: "Most hogy pártunk ellenzéki lett, szándékunktól semmiféle fenyegetés nem tántoríthat el, mert nekünk nem a személy a fontos. hanem elveink diadala." - nyilatkozta az egyik pártvezető.^{35./} Időközben megérkezett a hír, hogy Haller István pártja nyomatékos kérésére Szegeden is vállalta a jelöltséget. /A ceglédi kerületben és Vasváron indult még Haller képviselő jelöltként - mindkét mandátumot megszerezte./ Szegeden a köztisztviselőkre de különösen a vasutasokra kívánt támaszkodni a választások során.^{36./}

De hogy mennyire nem lehetett biztos Haller a vasutasok szavazataiban azt jól mutatja Pálffy Dániel látogatása a MÁV Alkalmazottak Körében, ahol Kószó Istvánnal együtt a hivatalnok-ügy városi támogatását ígérték a jelen levő segéd- és altiszteknek. Zentbauer János MÁV főfelügyelő eddig még ismeretlen részleteket közölt Pálffy Dániel szegedi és budapesti tevékenységéről, melyet a vasutasság és a közalkalmazottak érdekében tett." De semmi konkrétumot nem említ a lap ebben az ügyben. ^{37./} 1920-ban az ÉME és a KSZP igen szoroson együttműködött. De az 1922-es választások idején nem volt meg az egyetértés a KSZP ellenzéki sége kérdésében. Miközben minden lehető eszközt megragadtak az ébredők az SZDP elleni harchoz, arra is volt gondjuk, hogy taggyűlésükön külön Pálffy mellett agitáljanak és hangoztassák "a keresztény magyarság egységes frontjának szükségességét." ^{38./} Március 26-27-én Bethlen és Gömbös országos körutja során Szegedre érkezett. Többek között megállapították: "A szegedi légkör politikailag nem egységes. Ebben a városban a széthuzás nagyobb mint másutt. Azért jöttünk, hogy figyelmeztessünk mindekit, hogy járják azt az utat, melyen mi is járunk." ^{39./} A liberális ellenzéki pártok s az SZDP mellett a KSZP-nek is szólt Gömbös figyelmeztetése. Hiszen a II. kerületben már hároms jelölés volt ebben az időben: a KSZP Hallert akarta, az SZDP Peidl Gyulát, az Egyesült Párt pedig Pálffy Dánielt támogatta. Ilyen viszonyok között a nagy szervezettséggel rendelkező, erősen aktivizálódott SZDP győzelmi esélyei növekedtek meg a kerületben. Ezért a Pálffy-párt úgy határozott, hogy elvi garanciák mellett megpróbálja visszalépésre bírni Hallert. ^{40./} A tárgyalások heteken keresztül folytak. 1922. május 14-én megjelent a SZUN tudósítása a Pálffy-párt gyűléséről: "Makay Zádor hivatalosan is bejelentette, hogy a KSZP lemondott Haller jelöléséről és Pálffy-támogatja a II. kerületben." ^{41./}

Megismétlődött az ami 1920-ban történt: a KSZP az utolsó pillanatban feladta ellenzéki ségét, külön pártérdekeinek követését és meghajlott az Egységes Párt akarata előtt. Erre a lépésre talán az is készíthette a pártot, hogy felsőbb szervek megígérték, hamarosan végrehajtják a tisztviselők segélyezéséről szóló kormányrendeletet /valószínűleg a KSZP ellenzéki álláspontja feladása ellenében/.

"Hogy a rendelet létrejött Kószó István államtitkárnak és Teleki grófnak nagy része van benne." Szegeden körülbelül 1000 fő részesült segélyben, fejenként átlag 2000 K-t kaptak. Elsősorban a városi, községi, társulati és egyesületi tisztviselők részesülnek a segélyben.^{42./}

Az 1922-es választásokra május 28-29-én került sor, melynek eredményei a következőképpen alakultak Szegeden:^{43./}

I. kerület:

Gr. Teleki Pál	5.385 szavazat /930 szavazatos szótöbbség/
Bárczy István	4.455 szavazat

II. kerület:

Peidl Gyula	5.365 szavazat /1.202 szavazatos szótöbbség/
Pálffy Dániel	4.163 szavazat

III. kerület:

Dr. Kószó István	egyhangu jelöléssel győzött.
------------------	------------------------------

A fentiekből kitűnik, hogy a KSZP kétszeresen is vereséget szenvedett a választásokon: egyszer úgy, hogy visszavonta önálló elképzeléseit és jelöltjét, másodsorra pedig azzal, hogy az általa is támogatott Pálffy Dánielnek nem sikerült győzelmet aratnia a szervezeten támadó SZDP-vel szemben. A KSZP alul maradása törvényszerű volt az adott politikai viszonyokat tekintve. A keresztényszocialista mozgalom háttérbe szorulása már 192 végétől világosan megmutatkozott. Az 1922-es választások idején utoljára még megpróbálkozott a szegedi KSZP azzal, hogy érvényre juttassa önálló törekvéseit azonban ez nem sikerült. Alkalmazkodnia kellett a konszolidálódó ellenforradalmi rendszerhez. A városi vezetés olyan erősen ragaszkodott a konszolidációs politika végrehajtásához, hogy ezzel szükségszerűen ellentétbe került a másféle uttal próbálkozó KSZP. A keresztényszocialista mozgalom vezetői nem ismerték fel, hogy már nemkívánatos és alkalmatlan eszköz lettek az uralkodó osztályok számára a munkásmozgalom megfékezésében. Bethlen más utat választotterre: közeledett az SZDP-hez, melynek eredményeként az a kormány baloldali parlamenti ellenzékévé tudott válni, s ezáltal alkalmas eszköz lett a munkásság érdekeinek kifejezésére és képviselésére

Ezzel zemben fokozatosan bebizonyosodott, hogy a keresztényszocialista mozgalom már akkor sem tudott átütő sikereket elérni a munkásság körében amikor arra módot adtak a különböző politikai tényezők /egyház, részben a kormányok, az SZDP deffenzív magatartása/. Ezért az ellenforradalmi rendszer politikai konszolidációját jelző 1922-es választások után meddőnek bizonyult a keresztényszocialista mozgalom minden önmagát újraélesztő kísérlete az ehhez teljesen kedvezőtlen politikai viszonyok miatt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Megjegyzés: az alábbiakban a "Jegyzetek" címszó alatt felsoroltakon túl felhasznált irodalmat említjük.

- 1./ Nemes Dezső: Az ellenforradalom története Magyarországon 1919-1921 Akadémia 1962.
- 2./ Magyarország története 8. kötet Akadémia 1976.
- 3./ Dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéről. 1919-44.
- 4./ A magyar forradalmi munkásmozgalom története Kossuth 1974.
- 5./ Fehér András: A magyarországi szociáldemokrata párt és az ellenforradalmi rendszer 1919 augusztus - 1921. Akadémia 1969. Értékezések a történeti tudományok köréből 50.
- 6./ Péter László: Szeged utcanevei. Szeged 1974.
- 7./ Péter László: Szegedi örökség. Szépirodalmi Kiadó 1983.

J E G Y Z E T E K

I. fejezet

- 1./ Gergely Jenő: A keresztényszocializmus Magyarországon 1903-1923.
Akadémia. 1977. 12.o.
- 2./ Uo. 37.o.

II. fejezet

- 1./ A vitáról lásd Gergely Jenő i.m. 128-129.o.
- 2./ Dr.Csaba Jenő: A forradalom története Szegeden. VII. fejezet.
Cikksorozat a Szegedi Új Nemzedék c. lapban /a továbbiakban
SZUN/ 1922 augusztus 20.
- 3./ SZUN 1922 augusztus 20.
- 4./ SZUN 1920 augusztus 27.
- 5./ Szegedi Napló 1919 július 15., július 16.
- 6./ SZUN 1919 július 16. és október 22.
Ez utóbbi számban megírják: Bartos, aki időközben kerületi kormánybiztos lett, eredményes pert bonyolított le Wimmer ellen rágalmazásnak minősítve annak júliusi kijelentéseit Bartos felekezeti izgatásáról. A bíróság kötelezte Wimmer: Fülöpöt 2 000 K fő- és 500 K mellékbírság megfizetésére és hogy saját költségén jelentesse meg a SZUN-ban az ítéletet.
- 7./ SZUN 1919 július 3.
Gergely J. i.m. 131.o.
- 8./ Kelemen Béla: Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi ellenforradalmi kormány történetéhez 1919. Szeged. 1923. 401.o.
- 9./ Részletes elemzését lásd Gergely J. i.m. 132.o.
- 10./ Szegedi Napló 1919 július 15.

III. fejezet

- 1./ Csongrád megyei Levéltár /a továbbiakban CsmL/ Főispáni iratok
87-179. iratok 35. doboz 1919 szeptember-október
- 2./ CsmL Szegedi ferences rendi iratok 1918 december 16.-i bejegyzés
- 3./ Új Magyarország 1919 augusztus 10.

- 4./ *Magyar városok monográfiája. Szeged. Magyar városok monográfia kiadóhivatal. 1927. Szerkesztették: Kiss Ferenc-dr.Tonelli Sándor-Sz.Szigethy Vilmos. /a továbbiakban Szeged monográfia. 1927./ 67.o.*
- 5./ *Uo. 67.o.*
- 6./ *Gergely J. i.m. 135-136.o.*
- 7./ *SZUN 1919 július 23.*
- 8./ *Dr.Magyarka Ferenc: Katolikus élet és katolikus mozgalmak Szegeden 1919-44. Kézirat. 29-30.o.*
- 9./ *SZUN 1921 március 27.*
- 10./ *SZUN 1919 szeptember 27.*
- 11./ *SZUN 1919 október 15.*
- 12./ *Dósa Rudolfné: A MOVE 1918-1944. Akadémia. 1972. 14.c.*
- 13./ *SZUN 1919 november 11.*
- 14./ *A Munka 1919 szeptember 25.*
- 15./ *A Munka 1919 szeptember 30.*
- 16./ *SZUN 1919 szeptember 11.*
- 17./ *SZUN 1919 szeptember 10.*
- 18./ *SZUN 1919 október 22.*
A Munka 1919 november 1.
- 19./ *Bárány Ferenc: A munkások és szegényparasztok küzdelmei 1919 augusztus-1924. Csongrád megye munkásmozgalmának története. Szeged. 1972. 29.o.*
- 20./ *Szegedi Napló 1919 július 22.*

IV.fejezet

- 1./ *Gergely J. i.m.*
Pölskei Ferenc: Horthy és hatalmi rendszere 1919-1922. Kossuth. 1977.
- 2./ *SZUN 1919 július 21. Beszámoló a KSZP értekezletéről.*
- 3./ *SZUN 1919 július 29. Bartos János: A szociális kérdés*
- 4./ *Gergely J. i.m. 144.o.*
- 5./ *SZUN 1919 július 1. Ne legyenek pártok!*
SZUN 1919 augusztus 5. A kiváltságosok.
SZUN 1919 július 5. A munkásság hazafisága.

- 6./ SZUN 1919 szeptember 27.
- 7./ SZUN 1919 szeptember 30.
- 8./ SZUN 1919 szeptember 30.

V. fejezet

- 1./ A Munka 1919 szeptember 23.
- 2./ SZUN 1919 július 29.
- 3./ SZUN 1919 szeptember 27.
- 4./ A Munka 1919 október 9.
- 5./ SZUN 1919 november 16.
- 6./ A Munka 1919 szeptember 23.
- 7./ A Munka 1919 szeptember 25.
- 8./ A Munka 1919 szeptember 25.
- 9./ A Munka 1919 szeptember 26.
- 10./ CsmL Főispáni iratok 1919/október 14.
A Munka 1919 október 21.
- 11./ Szegedi Napló 1919 október 20.
- 12./ A Munka 1919 október 10.
- 13./ SZUN 1919 augusztus 22.
- 14./ Uo.
- 15./ SZUN 1919 október 19.
- 16./ A Munka 1919 október 2.
- 17./ SZUN 1919 szeptember 7.
- 18./ A Munka 1919 szeptember 21.
- 19./ SZUN 1919 október 15.
- 20./ SZUN 1919 november 28.
- 21./ Uo.
- 22./ A Munka 1919 október 19.
- 23./ A Munka november 1.
- 24./ A Munka 1919 október 22.
- 25./ A Munka 1919 október 19.
- 26./ A Munka 1919 december 22.

- 27./ SZUN 1919 október 4.
- 28./ Szegedi Napló 1919 október 5.
A Munka 1919 október 4.
- 29./ SZUN 1919 december 18.
- 30./ SZUN 1919 október 15.
- 31./ SZUN 1919 október 24.
- 32./ SZUN 1919 november 14.
- 33./ SZUN 1919 november 5.

VI. fejezet

- 1./ CsmL Főispáni iratok. Választási jelentés. 1919/910.
- 2./ SZUN 1919 szeptember 3. "Ma és Holnap" - vezércikk
- 3./ SZUN 1919 augusztus 26. "A nemzetgyűlési választások." - vezércikk
- 4./ SZUN 1919 szeptember 17. "A nemzetgyűlés döntse el a harcot!" - vezércikk.
- 5./ SZUN 1919 október 9. "Választások előtt" - vezércikk.
Az Országos Magyar Munkáspárt /helyesen Magyar Munkások Országos pártja/ 1919 augusztus 10.-én Bartha Jenő vezetésével alakult. A párt célja: "nemzeti munkásmozgalom" teremtése, mely független a keresztény szocialista szervezetektől is.
- 6./ CsmL Főispáni iratok 1919/II.545. október 18.
- 7./ SZUN 1919 október 19.
- 8./ Uo.
- 9./ Uo.
- 10./ Szegedi Napló 1922 február 19.
- 11./ SZUN 1919 október 19.
- 12./ Uo.
- 13./ Uo.
- 14./ Jogtörténeti tanulmányok I. Közgazdasági-Jogi Kiadó 1966.
Ruszoly József: Az első nemzetgyűlési választások előzményeihez.
103 c.
- 15./ A Munka 1919 november 14
- 16./ Szegedi Napló 1919 november 12.

17. / Uo.
18. / *Szegedi Napló* 1919 november 16.
19. / SZUN 1919 november 16.
20. / *Szegedi Napló* 1919 november 12.
21. / SZUN 1919 november 16.
22. / *Szegedi Napló* 1919 november 12.
23. / SZUN 1919 december 13.
24. / Uo.
25. / *Szeged* 1922 január 1.
26. / *A Munka* 1919 október 29.
27. / SZUN 1919 december 13.
28. / *Szegedi Napló* 1919 december 16.
29. / SZUN 1919 december 13.
30. / *Szegedi Napló* 1919 december 16.
31. / SZUN 1919 december 16.
32. / *Szeged* monográfia 1927. 367.o.
33. / *Szegedi Napló* 1920 január 18.
34. / *Szegedi Napló* 1919 január 24.
35. / CsmL Főispáni iratok 74/1920 január 3.
36. / *Szeged* monográfia 1927. 361.o.
37. / SZUN 1920 január 20.
38. / SZUN 1919 december 21.
39. / *Szegedi Napló* 1919 december 30.
40. / SZUN 1919 december 29.
41. / Uo.
42. / Uo.
43. / SZUN 1920 január 6.
44. / CsmL Főispáni iratok 1919/910. január 9.
45. / SZUN 1920 január 13.
46. / SZUN 1920 január 10.
47. / *Szegedi Napló* 1919 december 16.
SZUN 1919 december 16.

48./ SZUN 1919 december 20.

49./ Uo.

50./ *Az is valószínűnek látszik, hogy Schmidt pártnapi programbeszéde még nem volt kiforrott program s ha nem kellett volna az iparosok közbelépése miatt Dobayt jelölni, akkor talán a választási harc előrehaladtával jobban konkretizálódott volna a KSZP programja.*

51./ SZUN 1920 január 13.

52./ Uo.

53./ Uo.

54./ Uo.

55./ Uo.

56./ Uo.

57./ Uo.

58./ Délmagyarország 1920 január 1.

59./ A Munka 1920 január 11.

60./ Uo.

61./ Délmagyarország 1920 január 10. és január 14.

62./ A Munka 1920 január 14.

63./ A Munka 1920 január 24.

64./ Szegedi Napló 1922 február 19.

65./ SZUN 1920 január 28.

66./ Uo.

67./ A Munka 1920 január 28.

A cikkiró összegzése azonban nem helytálló, mert sem helyileg, sem országosan nem bukott meg a keresztény program, bár a KNEP képviselők száma kisebb volt a nemzetgyűlésben mint a kisgazdáké de az eredeti blokk-program képviselétével született ez az eredmény.

VII. fejezet

- 1./ Szegedi Napló 1920 február 6.
- 2./ Pölöskei Ferenc i.m. 92.-93.o.
- 3./ SZUN 1920 február 8.
- 4./ A Munka 1920 február 17.
- 5./ SZUN 1920 február 19.
- 6./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 210/1920 október 1.
- 7./ CsmL Főispáni iratok 89/1920 február 11.
- 8./ Szegedi Napló 1920 február 11.
- 9./ SZUN 1920 február 11.
- 10./ A Munka 1920 február 4.
- 11./ SZUN 1920 június 23.
- 12./ A Munka 1920 október 3.
- 13./ A Munka 1920 október 12.
- 14./ SZUN 1920 február 10.
- 15./ Szegedi Napló 1920 február 10.
- 16./ SZUN 1920 február 24.
- 17./ A Munka 1920 március 3.
- 18./ Szegedi Napló 1920 február 29.
- 19./ Szegedi Napló 1920 március 3.
- 20./ Szegedi Napló 1920 április 29.
- 21./ Szegedi Napló 1920 május 6.
- 22./ SZUN 1920 június 17.
- 23./ CsmL Főispáni iratok 505/1920 május 26.
- 24./ SZUN 1920 május 9. és 11.
- 25./ SZUN 1920 március 25.
- 26./ SZUN 1920 augusztus 3-tól jelentek meg a jelszavak.
- 27./ A Keresztényszocialista Szakszervezetek Országos Központjának akcióprogramja. 1920 február 9. - Közli Gergely J. i.m.329.o.
- 28./ A Munka 1920 február 6.
- 29./ SZUN 1920 április 2.
- 30./ SZUN 1920 február 19.

- 31./ SZUN 1920 február 28.
- 32./ SZUN 1920 március 4.
- 33./ Szegedi Napló 1920 március 7.
- 34./ SZUN 1920 április 30.
- 35./ SZUN 1920 július 29.
- 36./ Szegedi Napló 1920 június 8.
SZUN 1920 június 9., 18., 19., július 9.
- 37./ SZUN 1920 szeptember 21.
- 38./ Szegedi Napló 1920 március 15.
- 39./ Péter Zadravec titkos naplója Kossuth 1967. 137.o.
- 40./ A Munka 1920 június 2.
- 41./ SZUN 1920 május 30. és június 2.
- 42./ A Munka 1920 június 2.
- 43./ Uo.
- 44./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 98/1920 június 25.
- 45./ CsmL Főispáni iratok 518. és 520/1920 június 8.
- 46./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 7/1920 június 23.
- 47./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 303/1920 november 24.
- 48./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 77/1920 június 2.
- 49./ SZUN 1920 július 23.
- 50./ SZUN 1920 szeptember 23.
- 51./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 132. és 133/1920 szeptember 25.
- 52./ Szegedi Napló 1920 szeptember 26.
- 53./ Szegedi Napló 1920 szeptember 29.
- 54./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 210/1920 október 1.
- 55./ SZUN 1920 október 1.
- 56./ SZUN 1920 november 4.
- 57./ Szegedi Napló 1920 november 5.
- 58./ SZUN 1920 november 6.
- 59./ CsmL Közgyűlési jegyzőkönyvek 314/1920 november 24.
- 60./ Pölöskei Ferenc i.m. 92.-93.o.
- 61./ SZUN 1920 július 25.

- 62./ SZUN 1921 április 8.
- 63./ SZUN 1921 március 27.
- 64./ Uo.
- 65./ Uo.
- 66./ Szegedi Napló 1921 március 13.
- 67./ SZUN 1921 március 30.
- 68./ SZUN 1921 március 27.
- 69./ Uo. - A taglétszám megjelölése fenntartásokkal kezelendő.

VIII. fejezet

- 1./ SZUN 1921 április 20.
- 2./ SZUN 1921 április 20., április 26., május 8., május 10.
A Munka 1921 április 22., május 10.
Szegedi Napló 1921 május 9.
- 3./ Szegedi Napló 1921 május 8.
- 4./ SZUN 1921 május 18.
- 5./ SZUN 1921 július 1.
- 6./ SZUN 1921 július 10., október 15., 18.
- 7./ SZUN 1921 október 7., 15.
Szeged 1922 január 29.
- 8./ SZUN 1921 november 9.
- 9./ SZUN 1921 november 27.
- 10./ SZUN 1921 november 27.
- 11./ Csernoch János hercegprimás beszéde a Szent-István Társulat 67. közgyűlésén 1922 márciusában. Idézi: Gergely J. i.m. 164.o.
- 12./ Szegedi Napló 1921 május 19.
- 13./ SZUN 1921 május 26. Zsirkay János: "A főispán-kérdés"
- 14./ SZUN 1921 június 25. Zsirkay János: "A főispán felolvasása a közgyűlésen"
- 15./ Szegedi Napló 1921 július 27.
- 16./ Péter Zadravecztitkos naplója. 137.o. és ugyanitt idézet Shvoy Kálmán Zadravecztitkoshoz intézett leveléből. 138.o.

- 17./ *Uo. ZadravecZ válaszlevele Shvoynak. 139.o.*
- 18./ *SZUN 1921 július 12.*
- 19./ *Zsirkay juniusban elvette Kamocsy György városi fogalmazó lányát majd Budapestre költöztek, itt A Nép c. lap munkatársa lett. Az 1922-es választáson Tarpán képviselővé választották párton kívüli programmal.*
- 20./ *A KSZP-ről szóló általános áttekintést lásd Gergely J. idézett munkájában 163-167.o.*
- 21./ *SZUN 1921 október 26.*
- 22./ *SZUN 1920 október 12.*
- 23./ *Szegedi Napló 1921 február 21.*
- 24./ *Uo.*
- 25./ *SZUN 1922 május 25. Dr.Török Béla: Gr.Teleki Pál jelöltségének története.*
- 26./ *SZUN 1922 március 22.*
- 27./ *SZUN 1922 május 25.*
- 28./ *Szeged 1922 február 28.*
- 29./ *Uo.*
- 30./ *Szeged 1922 március 8.*
- 31./ *SZUN 1922 március 14.*
- 32./ *SZUN 1922 március 16.*
- 33./ *Szeged 1922 február 24.*
- 34./ *Szegedi Napló 1922 március 23.*
- 35./ *Szeged 1922 március 25.*
- 36./ *Szegedi Napló 1922 március 30.*
- 37./ *SZUN 1922 április 16.*
- 38./ *SZUN 1922 március 28.*
- 39./ *SZUN 1922 március 28. Gömbös Gyula beszédéből való a részlet.*
- 40./ *Szegedi Napló 1922 április 25.*
- 41./ *SZUN 1922 május 14.*
- 42./ *Szegedi Napló 1922 május 21.*
- 43./ *SZUN 1922 június 1.*